

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

İçindekiler Tablosu

<u>Buhran, Avrupa'da Israr</u>	3
<u>II. Mehmed'in Tahta Cülusu (II. Defa)</u>	4
<u>İstanbul'un Fethine Doğru</u>	6
<u>Boğazkesen Hisarı'nın İnşası, 1452</u>	6
<u>İstanbul'un Fethi, 29 Mayıs 1453</u>	8
<u>İstanbul'un Yeniden İmarı</u>	10
<u>Sırbistan Seferleri, 1454-55</u>	12
<u>Belgrad Seferi, 1456</u>	12
<u>Sırbistan'ın Fethi, 1458-59</u>	14
<u>Ege'de Haçlı Faaliyetleri, 1456-1457</u>	14
<u>Mora'nın Osmanlı Hakimiyetine Girmesi, 1458-60</u>	15
<u>Amasra'nın Fethi, 1459</u>	17
<u>Candaroğulları Beyliği ve Trabzon'un Fethi, 1461</u>	17
<u>Eflak Seferi, 1462</u>	20
<u>Midilli Adası'nın Fethi, 1462</u>	22
<u>Bosna'nın Fethi, 1463</u>	23
<u>II. Bosna Seferi, 1464</u>	24
<u>Osmanlı-Venedik Savaşı; Savaşın Haçlı Seferine Dönüşmesi ve Sonuçları, 1463-1479</u>	25

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

Arnavutluk Seferleri ve Arnavutluğ'un Fethi	28
Fatih Sultan Mehmed'in II. Arnavutluk Seferi, 1467	29
Fatih Sultan Mehmed'in III. Arnavutluk Seferi, 1478	29
Fatih Dönemi Osmanlı Devleti-Karaman Beyliği İlişkileri Otlukbeli Savaşı Öncesinde İlişkiler	30
Fatih'in Doğu Seferi ve Otlukbeli Savaşı, 1473	32
Kırım Seferi ve Kırım Hanlığı'nın Osmanlı Tabiiğine Girmesi, 1475	35
Boğdan Seferi, 1476	36
Otranto ve Rodos Seferleri, 1480	37
Fatih Sultan Mehmed'in Son Seferi ve Vefatı, 3 Mayıs 1481	39
Fatih'in Şahsiyeti ve Yönetiminde Osmanlı Devleti	40
Dipnotlar	41
Kaynaklar	50

Doç. Dr. Kenan İNAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi / Türkiye

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

“Fethin Babası, İki Kıtanın ve İki Denizin hakimi” Fatih Sultan Mehmed (1451-1481)

Buhran, Avrupa'da Israr

Sultan Mehmed 30 Mart 1432'de Edirne'de doğmuş olup, II. Murad'ın dördüncü oğludur. 1443 baharında iki lalası ile birlikte Edirne'den Manisa'ya vali olarak gönderilmiştir. Abisi Amasya Valisi Şehzade Alaaddin Ali Çelebi'nin vefatı üzerine Osmanlı tahtının yegâne varisi olmuştur. II. Murad 1444 baharına doğru tahttan çekilme düşüncesi ile onu Manisa'dan getirtmiştir. Aynı yılın 12 Haziran'ın da Edirne'de Macar kralı, Sırp despotu ve Yanko'nun elçileri ile barış anlaşmaları yapılırken hazır bulunmuştur. II. Murad, daha sonra Şehzade Mehmed'i tahta geçirip kaymakam edinmiş, Anadolu'ya geçerek Karamanoğlu ile kendi ve oğlu adına ahitname imzaladıktan sonra Ağustos'ta tahtı resmen oğlu Mehmed'e bıraktığını ilân etmiştir. Bursa civarında itikafa çekilen II. Murad bu anlaşmalarla devleti emniyete aldığını zannederken 12 yaşında bir çocuğun tahta geçirilmesi içeride ve dışarıda Osmanlı Devleti'ni buhranlara sürüklemiştir. 1444-1446 yılları arasındaki bu buhranlı dönem II. Mehmed'in sonraki hayatında derin etkiler bırakacaktır.¹

II. Murad tahttan çekilince hadiseler Osmanlıların aleyhine gelişmeye başlamıştı. Arnavutluk, Mora, Ragusa ve hatta Bulgaristan'da bile tehlike unsurları ortaya çıkmıştı. Daha önemlisi ise, Osmanlıları Avrupa'dan çıkarma zamanının geldiğini düşünen Papa'nın Bizans ve Venedik'in önderliğinde Macaristan'da bir Haçlı seferi hazırlıklarının başlamış olmasıydı. Karamanoğlu da bu ittifaka dahil edilmeye çalışılıyordu. Sultan Mehmed, dışarıda karşılaştığı bu güçlülere ek olarak içeride de büyük bir buhranla karşı karşıya kaldı. Edirne'de Paşalar arasındaki yönetimde söz sahibi olma yarışı, ayaklanmalar ve Edirne'deki yangın bu buhranın bir kısmını oluşturmaktaydı. Esas buhran ise, II. Murad'ın tahttan çekilmesiyle meydana gelen iktidar çekişmesiydi. II. Murad'ın devleti emanet ettiği Çandarlı Halil ve onun rakipleri olarak Şehabettin Şahin, Nişancı İbrahim ve Zağanos Paşalar iktidarı II. Mehmed'in adına ele geçirmeye çalışıyorlardı. Bunlara ek olarak İstanbul'da bulunan Orhan Çelebi, tahtı ele geçirmek maksadıyla Rumeli'de faaliyetlerde bulunmuş ancak başarısızlığa uğrayarak İstanbul'a kaçmıştı. Haçlı ordusu 18-22 Eylül'de Tuna'yı aştı. Macarlara Eflaklılar da destek olmuşlardı. Bir Haçlı donanması boğazları tutmuştu. Osmanlı Devleti Ankara Savaşı'ndan beri bu kadar büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalmamıştı.²

II. Murad'ın tekrar Padişah olmasını isteyen Çandarlı Halil Paşa ve taraftarları bu durumdan istifade ettiler. Macarlara karşı ancak babasının karşı koyabileceğini Sultan Mehmed'e söyleyen Çandarlı, taraftarı beylere de aynı yollarla sözler söyleyip Sultan Mehmed'i “Ana cevab u mukavemet imkânı yok, meğer baban Sultan yerine gelmek ile mümkün ola. Beğlerin dahı ittifakı bunun üzredür, ve maslahat bunu görürler. Düşmene karşı anları gönderesiz, siz dahı safanızda olasız. Bu vakia def olunduktan sonra yine saltanat sizündür” gibi sözlerle ikna etmeye çalıştı. Sultan Mehmed, böyle bir ihtimal varken ona göre hareket edilmesi gerektiğini bildirirken “Bu sehafet-i rey ve kusur-ı tedbirden gayrı değüldür” sözleriyle Çandarlı'ya olan itirazını dile getirmekteydi. Ancak babasına itimadı olan Sultan Mehmed onun çağrılmasına engel çıkarmadı.³

Edirne'ye gelen Sultan Murad, ordusu ile hareket etti ve düşmanı Varna'da buldu. Çetin bir savaştan sonra Varna'da Haçlılar bozguna uğratıldılar.⁴ Zaferi müteakip Edirne'ye dönen Sultan Murad, Çandarlı'nın isteğine rağmen burada kalmayıp Manisa'ya döndü. Ancak bu tarihten itibaren Çandarlı ve taraftarları ile II. Mehmed'in yanındakiler arasında bir iktidar

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

mücadelesi tekrar başlamıştır. Çandarlı'nın sulh siyasetine karşı Sultan Mehmed'in yanındakiler bir fetih ve gaza siyasetini öne çıkararak karşı politika meydana getirmişler, işte bu dönemde İstanbul'un fethi fikri de yeniden ortaya atılmıştı. Bu siyasete karşı Çandarlı, Sultan Murad'ın tekrar başa gelmesinden başka bir yol görmedi ve bunun için çalışmaya başladı. II. Murad da oğlunu incitmeden tekrar başa geçmek istiyordu. 1445'te Eflaklılara karşı alınan yenilgiler, Edirne'deki yeniçeri isyanı, Orhan Çelebi lehine yapılan bazı hareketler ki, bu hadiselerin altında Çandarlı Halil'in parmağı vardı, Sultan Mehmed'in devleti idare edemediği fikrini ortaya çıkartmıştı. Sultan Murad bu gelişmeler üzerine 1446 Ağustosunda Edirne'ye geldi ve yeniçerilerin yardımıyla tahta çıktı. II. Mehmed hemen Manisa'ya gönderildi ve kendisine atabey tayin edilen Zağanos ve Şahabeddin Paşalarla birlikte Çandarlı'dan intikam almak için beklemeye başladılar. 1446-1449 yılları arasında Mehmed Çelebi Sultan Manisa'da Ege Denizi'ndeki Venediklilere karşı sürekli hücumlar tertipleyerek gaza temsilcisi olma sıfatını ön plana çıkartmaktaydı. II. Murad, İskender Beye karşı düzenlediği seferde ve II. Kosova Savaşı'nda Sultan Mehmed'e de yer verdi. 1450'de Sultan Murad'ın II. Arnavutluk Seferi'ne katıldı. Burada Akçahisar'da alınan mağlubiyetten sonra 1450'de Mehmed Çelebi, Dulkadiroğlu Süleyman Beyin kızı Sitti Hatun'la evlendi. Sultan Mehmed Manisa'ya döndükten bir süre sonra babasının ölüm haberini bildiren Çandarlı'nın mektubunu aldı. Yeniçeriler II. Murad'ın ölümü üzerine isyan etmişler Çandarlı onları ikna etmişti. Bu şekilde yeniçeriler II. Mehmed'e bağlılık yemini ettiler.⁵

II. Mehmed'in Tahta Cülusu (II. Defa)

Babasının ölümünden on beş gün sonra II. Mehmed, bütün Osmanlı ülkelerinin Padişahı sıfatıyla Edirne'de ikinci defa tahta çıktı (18 Şubat 1451-16 Muharrem 855). Sultan Murad'ın zamansız ölümü ve Mehmed'in tahta geçmesi neticesinde Devlet'in iç ve dış siyasetinde radikal bir değişiklik olması zaten bekleniyordu. Sultan Murad'ın etkili veziri Çandarlı Halil'in siyasetine aykırı olan bu durum Mehmed'in ilk tahta çıkışında 6 yıl önce ana hatlarıyla ortaya çıkmıştı. Mehmed'in bu siyasetinde etkili olan isimler ilk tahta çıktığı tarihten bu yana yakın adamları olan Zağanos ve İbrahim Paşa ile Hadım Şahabeddin Paşalar idi. Bunların tesirleri ile fütuhat politikasını hakimiyetinin bir şartı gibi görmeye başlamıştı. Barışçı bir politika izleyen eski Sultan'ın yerine Mehmed'in gelmesi Rumlar arasında korku ve telaş uyandırmıştı.⁶

II. Mehmed'in tahta cülusu ile birlikte Çandarlı Halil'in rakipleri de iktidara gelmişlerdi. Mehmed, Çandarlı'yı vezirlikten uzaklaştırmamakla birlikte taraftarlarını yönetimden uzaklaştırdı. Bir yandan iktidarının ilk günlerindeki nazik durumu atlatmayı hedef alırken bir yandan da iktidarını güçlendirmeyi hedef almıştı. Kendisini tahttan indirmiş olan Çandarlı işini daha sonraki zamanlara bırakmayı uygun bulmuştu. II. Mehmed, başta Bizans olmak üzere Edirne'ye kendisini tebrike gelen yabancı devlet elçilerine yumuşak davrandı. Bu siyaset ile İstanbul'u fetih yönündeki hazırlıklarını daha rahat tamamlayabileceğini düşünüyordu. Osmanlı Devleti'nin komşuları ise genç bir padişahın tahta geçmesini fırsat bilerek bundan fayda umuyorlardı. II. Mehmed buna fırsat vermeyerek Bizans İmparatoru ve Sırp despotuna bazı tavizler verdi. Venedik ile yapılan anlaşma yenilendi. Macarlar ile de üç yıllık bir mütareke imzaladı.⁷

II. Mehmed saltanatının hemen başlarında Osmanlılar için sıkıntılı zamanlarda mesele çıkaran Karamanoğulları ile uğraşmak zorunda kaldı. Karamanoğlu İbrahim Bey daha önce II. Murad tarafından alınmış toprakları geri almak için harekete geçti. Bunun üzerine

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

Sultan Mehmed ilk seferini Karamanoğlu üzerine yaptı. İbrahim Bey'in Osmanlı topraklarına saldırısı üzerine Anadolu Beylerbeyi Özgüröğlu İsa Bey Padişah'tan Karamanoğlu'na karşı yürüme isteğinde bulundu ancak buna cevaz verilmeyerek kendisi azledildi ve İshak Paşa Anadolu Beylerbeyi payesiyle Karamanoğlu İbrahim Bey üzerine gönderildi.⁸ Rumeli Beylerbeyi Dayı Karaca Bey'i Macarların herhangi bir hareketine karşı Rumeli askerleri ile birlikte Sofya'da vazifelendiren Sultan Mehmed kapı halkı ve Anadolu askeri ile Anadolu tarafına geçti. Sultan Karaman civarında Akşehir'e geldiğinde Karamanoğlu İbrahim Bey Taşili'ne sığınıp buradan Mevlana Veli'yi göndererek Akşehir, Beyşehir ve Seydişehir'i vereceğini ve her sene belli sayıda asker göndereceğini bildirerek sulh istedi.⁹ Osmanlılar tarafından barış şartlarını oluşturmak üzere Kassaboğlu Mahmud Bey gönderildi. Karamanoğlu İbrahim Bey, yemin ederek "Osmanoğlunun dostuna dost, düşmanına düşman olacağını ayrı bir anlaşma içine girmeyeceğini" bildirdi. İlgün iki devlet arasında sınır tayin edilirken Beyşehir, Kırşehir ve Seydişehir Osmanlılara verildi.¹⁰

Sultan Mehmed'in tahta geçişi sırasında özellikle yeniçeriler büyük meselelere sebep olmuşlardı. Edirne'de isyan eden yeniçeriler şehri yağma için hazırlıklara girişmişler, ancak Çandarlı Halil yeniçeriler üzerindeki otoritesini kullanarak bu isyanı bastırmaya muvaffak olmuştu. Çandarlı yeniçerilere yeni sultanı beklemelerini geldiğinde kendilerine ihsanda bulunacağını vaatmiş, Sultan Mehmed Edirne'ye bu isyanın bastırılmasından sonra gelmiş ve yeniçerilerden sadakat yemini almıştı.¹¹ Ancak vaadedilen ihsanın verilmemesi Sultan Mehmed'le yeniçeriler arasındaki huzursuzluğu gidermemişti.

Karaman seferi dönüşünde Sultan Mehmed bir defa daha yeniçerilerin bahşiş istekleriyle karşılaştı. Sultan Bursa civarına geldiğinde yeniçeriler Sultan'ın yolu üzerinde iki saf halinde silahlarıyla birlikte durup Sultan aralarından geçerken "Padişahımızın ilk seferidür, kullara ihsan gerek" dediler.¹² Aslında bahşişi kendileri değil üzerlerindeki silahlarla Sultan'a ima ediyorlardı.¹³ Sultan Mehmed yeniçerilerin bu hareketlerine oldukça sinirlenmesine rağmen hemen o anda bir şey yapmadı. Turhan Bey'le Hadım Şahabeddin Paşalar Sultana bunların nesne talep ettiğini bildirdiler. Sultan da on kese akçe emretti. Ancak birkaç gün sonra Yeniçeri Ağası Kazancı Doğan'ı ve sonra yaya başlarını getirterek¹⁴ bu edepsizliğin kusurunun onlarda olduğunu bildirerek yüzer çomak vurdurdu.¹⁵ Yeniçeri Ağası azledildi ve Mustafa Bey'e Yeniçeri Ağalığı verildi.¹⁶ Sultan Mehmed'in yeniçerilere karşı giriştiği bu hareket bir yandan Çandarlı yanlılarına karşı kendisini daha kuvvetli bir duruma getirirken, diğer yandan da onu tahtında daha sağlam bir mevkiye ulaştırıyor ve bu suretle yeniçerilere göz dağı verilmiş oluyordu. Tursun Bey'e göre bu hareket Sultan Mehmed'in vefatına kadar yeniçeriler üzerinde etkili olmuştu.¹⁷ Sultan Mehmed Karaman seferi dönüşünde İshak Paşa'yı Menteşe İli'ne gönderdi. Menteşeoğlu Osmanlı kuvvetlerine karşı koyamadı. İli'ni terk edip Rodos Adası'na sığındı.¹⁸ Bu şekilde Karamanoğlu İbrahim Bey'le birlikte harekete geçenler cezalandırılmış oldu.

Sultan Mehmed Karaman seferine çıkarken İbrahim Bey'in tekrar eden ahbine riyasetsizliğini cezalandırmak istiyordu. Bu nedenle onun sulh teklifine sıcak bakmadı. Ancak Bizans imparatoru seferi fırsat bilerek İstanbul'da bulunan Şehzade Orhan için verilen tahsisatın artırılmasını, eğer bu yapılmazsa Şehzadeyi Rumeli'ye bırakacakları tehdidinde bulundu. Bizans elçileri bu isteklerini Vezir Halil Paşa'ya bildirdiler. Halil Paşa Bizans'la yapılan anlaşmanın oldukça yeni olduğunu, hatta daha mürekkebinin bile kurumadığını, bu isteklerin oldukça aptalca olduğunu, şimdiki Osmanlı Padişahı'nın babasına benzemediğini, Osmanlı ordusunun Anadolu'ya geçmiş olmasından dolayı bu şekilde bir teklifte bulunulduğunu, ellerinden ne geliyorsa yapmalarını söyleyerek şu

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

şekilde devam etti “eğer Orhan’ı Trakya’da sultan yapmak istiyorsanız yapın, eğer Macarların Tuna’yı geçip gelmelerini istiyorsanız söyleyin gelsinler, eğer daha önce kaybettiğiniz toprakları geri almak istiyorsanız alın! Ancak şundan emin olun ki bunların hiçbirinde başarılı olamayacaksınız. Bunun yerine sizin olduğunuzu düşündüğünüz şeyleri de kaybedeceksiniz. Fakat ben yine de isteklerinizi Sultan’a bildireceğim son karar onun olacak.”¹⁹

Sultan Mehmed, Bizanslıların bu isteklerini duyunca oldukça hiddetlendi, ancak kendisi Anadolu’da iken imparatorun herhangi bir mesele çıkarması ihtimalini de göz önüne alarak imparatorun elçilerini güler yüzle karşıladı. Kısa bir süre sonra Edirne’ye döneceğini İmparatorun ve şehrin acil ihtiyaçlarını kendisine orada bildirmelerini söyleyerek elçiyi gönderdi. Sultan, bu olay üzerine Karamanoğlu İbrahim Bey’le anlaşmayı uygun gördü. Edirne’ye dönen Padişah ilk iş olarak Bizans’la yapılan anlaşma gereğince Şehzade Orhan’ın masrafları için ayrılan mıntıkaya memurlar göndererek buradan gönderilecek parayı kesti. Tahsilatı yapan memurları da kovdu.²⁰

İstanbul’un Fethine Doğru

II. Mehmed’in saltanatı ile Yıldırım Bayezid zamanındaki fetih ve merkezîyetçi siyaset artık yeniden canlanıyor, Türkmen gaza ananesi, yüksek İslâmî çerçeve içerisinde idealleştiriliyordu. II. Mehmed’in dünya siyaseti uygulamasındaki tek ayak bağı, Haçlı tehdidinin başta gelen tahrikçisi ve Osmanlı toprakları arasındaki bütünlüğü bozan Bizans’tı ve ilk önce bu problemin halli gerekiyordu. II. Murad Dönemi’ndeki badireler dolayısıyla Batı Hıristiyan dünyasının büyük tepkisinden endişe eden ve uzlaşmacı bir siyaset yanlısı olan tecrübeli devlet adamı Veziriazam Çandarlı Halil Paşa’nın başı çektiği muhalefet grubuna rağmen genç Padişah, kendisini bu yolda teşvik eden eski lalası Zağanos’un da tesiriyle bu büyük işe girişti. Muhtemel Batı yardım hazırlıkları ve birleşme gerçekleşinceye kadar İstanbul’un fethi işi tamamlanmalıydı. Böyle muazzam bir fetih, genç Padişah’a, İslam Peygamberi’nin müjdesine mahzar olan bir emir sıfatı kazandıracaktı. Öte yandan İstanbul’un fethi, II. Mehmed’e iç siyasette de önemli bir mevki sağlayıp otoritesini kuvvetlendireceği ve gerçekleştirmeyi düşündüğü merkezi bir idare yapısına uygun reformları daha sağlam bir şekilde uygulamaya imkan vereceği gibi, güçlü, merkez dışı kuvvetlerin dağıtılmasına da önayak olacaktı.²¹

İstanbul’un fethi fikri sürekli olarak Sultan’ın kafasını meşgul ediyordu.²² Ancak bu büyük bir proje idi ve ona göre hazırlıkların yapılması gerekiyordu. Nitekim İstanbul Osmanlılar tarafından bundan önce değişik zamanlarda kuşatılmıştı. Ancak, İstanbul’u almak savunucuların her defasında çeşitli engeller çıkarmasıyla mümkün olmamıştı. İstanbul’un alınması gerekliliği daha kısa bir müddet önce Sultan Mehmed’in Karaman seferi dönüşünde kendini bir defa daha hissettirmişti. Sultan Mehmed, Çanakkale Boğazı’nda Frenk gemilerinin bulunduğu haber verilmesi üzerine İstanbul boğazına gelip Rumeli sahiline babasının geçtiği yerden geçmiş ve burada bir kale yapılmasını Halil Paşa’ya emretmişti.²³

Boğazkesen Hisarı’nın İnşası, 1452

Osmanlılar, başlarından geçen bu hadiselerin verdiği tecrübe ile Anadolu ve Rumeli arasındaki sağlam bir geçişin ancak İstanbul’un alınmasıyla mümkün olacağını farkına varmışlardı. Bu maksatla evvela İstanbul Boğazı’nın kontrolünün Osmanlıların elinde

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

olması gerekiyordu. Karadeniz'den gelecek her türlü yardımın da kesilmesi maksadıyla Karaman seferi dönüşü Sultan'ın emri ile Boğazkesen adını alacak ve Rumeli sahilinde Anadolu Hisarı'nın karşısında bir hisarın yapım hazırlıklarına başlandı. Bir dahaki bahara hazır olması maksadıyla gerekli olan kalifiye eleman ve malzemeler için Anadolu ve Rumeli'ye fermanlar gönderilerek hazırlıkların yapılması emredildi.²⁴

Rumeli Hisarı'nın yapım hazırlıklarını duyan İmparator Konstantin, bunu engellemek için Sultan Mehmed'e elçi gönderdi. İmparator, hisarın yapılmaması karşılığında fedakarlık yapma yolunu seçmişti. Buna göre; elçiler her türlü fedakarlığı yaparak Sultan'ı bu fikrinden vazgeçireceklerdi. Elçiler, Sultan Mehmed'e, şimdiye kadarki Osmanlı padişahlarının şehir civarında bu türden bir faaliyete girişmediklerini, kendilerinin şimdiye kadar olduğu gibi yine dost olacaklarını vergi ödemeleri isteniyorsa bunu ödeyeceklerini bildirdiler. Sultan Mehmed bunları dinledikten sonra Bizans'ın elçisine şu şekilde hitap etti "Şehirden hiçbir şey almıyorum. Zaten şehrin de duvarın ötesinde bir şeyi yoktur. Eğer burada bir kale inşa etmek istersem İmparatorun beni durdurmaya hakkı yoktur.

Boğaz'ın doğu ve batı yakası bizim elimizde olup İmparator'un buralarda iş görme hakkı yoktur. Babamın Macarlarla karşı karşıya kaldığı güç durumda İmparatorun onlarla iş birliği yaptığını unuttunuz mu? Babamın Gelibolu'dan geçmek istediği zaman İmparator'un bu bölgeye Frank gemilerinin gelmesine destek olduklarını. Bu şekilde babam birliklerini İstanbul Boğazı'na, Anadolu Hisarı'nın yakınlarına getirtmiş ve bu şekilde geçebilmişti. İmparator'un gemileri ise bu sırada geçişi engellemek için keşifler de bulunuyorlardı. Ben o zamanlar bir çocuktum ve Edirne'de Macarların gelmesini bekliyordum. Macarlar da Varna etrafında yağma ve talan yapıyorlardı. İmparator ve bütün destekçileri sevinç içindeyken bütün Müslümanlar üzüntü ve keder içerisindeydiler. Babam karşı kıyıya emniyet içerisine geçtikten sonra buraya bir kale yapmaya karar vermişti. O bunu yapacak kadar uzun yaşayamadı fakat ben bunu yapacağım beni niçin durduruyorsunuz? Kendi topraklarımda ne yapacağım hususunda neden sizlere danışmak zorundayım? Gidin ve İmparatora bu gelişmeleri söyleyin şimdiki Padişah daha öncekilere benzemez. Onların yapamadıklarını hemen ve kolayca yapabilir. Onların yapmak istemediklerini de yapmak istemekte ve sonunu getirmekte karalıdır."²⁵

1452 yılı ilkbaharı başlangıcında Mart ayı sonlarına doğru, Rumeli tarafına Anadolu Hisarı'nın karşısına hisar inşasında kullanılacak malzeme getirildi. Sultan Mehmed daha sonra karayolu ile gelerek hisarın yapılacağı mevki gezdi. Yapılacak kalenin planı çizildi. Bu şekilde kalenin Boğaz'ın en dar yerinde Anadoluhisarı'nın karşısına yapılması kararlaştırıldı. Sultan Mehmed kale yapımını üç veziri arasında paylaştırdı. Halil Paşa, Zağanos Paşa ve Saruca Paşaya üç ayrı kulenin yapılması vazifesi verilirken Vezir Şahabeddin Paşa'da yapımına nezaret etti.²⁶

26 Mart 1452'de bizzat ordunun başında gelen Sultan'ın nezareti ve 30 gemilik bir donanmanın himayesi altında başlanan hisarın inşası, fasılasız bir çalışma neticesinde Ağustos sonlarına doğru tamamlanmıştır. Bizzat Fatih tarafından verilen Boğazkesen adının da gösterdiği gibi, Hisar "iki denizin arasını kesmek ve kıtadan kıtaya ve denizden denize geçişe hakim olmak" için yapılmıştır. Karadeniz'den gelecek askeri yardım mahdut olmasına rağmen buradan İstanbul'a gelecek olan hububat sevkiyatını durdurmak oldukça önemli bir adım olarak düşünülüyordu. Geçmişte Yıldırım Bayezid bu şekilde İstanbul'u düşürmeyi denemişti. Hisarın inşası tamamlanınca hisara bir de hisar beççe eklenerek buna denize açılan 20 kapı konuldu ve her kapıdan içeride birer top konulmak suretiyle boğaz tamamen kesilmiş oldu. Bunu takiben muhasamat başlamıştı. 1452 kışında,

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

İstanbul, İsfendiyaroğlu İsmail Bey'in ordusu ve Akçaylıoğlu Mehmed Bey kumandasındaki Karesi kuvvetleri tarafından abluka altına alındı. Böylece İstanbul, biri Boğazlardan iki abluka çemberi içine alınmış oldu.²⁷

İstanbul'un Fethi, 29 Mayıs 1453

Boğazkesen Hisarı'nın tamamlanmasından sonra Sultan Mehmed ordusu ile birlikte İstanbul'a bir mil mesafeye kadar yaklaşarak orada bir tepeden İstanbul'u iyice görebilmiş ve bu müddet zarfında arazi üzerinde tetkikler yaptıktan sonra 1 Eylül'de Edirne'ye dönmüştü. Şimdi onun en başta gelen düşüncesini İstanbul'u almak teşkil ediyordu. Ancak devlet erkanının da kendisi ile bu hususta fikir birliği yapıp yapmayacaklarını bilmiyordu. Bunlar arasında kendisine muhalif olanlar da bulunabilirdi. Filhakika devlet erkanının bir kısmı İstanbul'un alınmasına taraftar değildiler.²⁸

Sultan Mehmed İstanbul'un alınması yolundaki fikirlerini beyan ettikçe bazı devlet adamları İstanbul'un alınmasının zor olduğunu, alınma teşebbüsünün Osmanlı Devleti aleyhine teşebbüslere yol açacağını belirtmekteydi. Sultan Mehmed ise bu fikirlere asla iltifat etmiyordu.²⁹ Tursun Bey'in üstü kapalı olarak zikrettiği bu şahsiyetlerin başında hiç şüphe yok ki Aşıkpaşazade'nin ismini vererek ve Bizans'tan rüşvet almakla suçladığı Çandarlı Halil Paşa gelmekteydi.³⁰

Sultan Mehmed Edirne'de devlet adamlarının fetih hakkındaki fikirlerini almak için bir meclis topladı ve burada İstanbul'un fethinin neden gerekli olduğu hakkında kendi fikirlerini ortaya koyduktan sonra ileri gelen devlet adamlarının da fikirlerini istedi. Bu toplantı da taraftar olanlarla muhalif grup fikirlerini beyan ettiler. Fetih fikrine muhalif fikirlerin bulunması Sultan Mehmed'in fevkalade canını sıkmasına rağmen bu fikirden vazgeçmeyeceğini kati olarak ortaya koyunca Bizans'ın fethi fikrine ittifakla karar verildi.³¹

Mecliste verilen karardan sonra hükümler yazılarak bahara kadar askerlikle ilgili olanların hazırlanmaları emredildi. Hazırlıkların en önemlileri Gelibolu ve Edirne'de yapılmaktaydı. Gelibolu'da kuşatma için gereken sayıda ve değişik tiplerde gemilerin yapımı sürerken Edirne'de de Sultan Mehmed İstanbul'un surlarını yıkacak kapasitede topların yapılması işine bizzat nezaret etmekteydi. Sonuçta İstanbul'u kuşatmak için yola çıkan Türk ordusunda üç büyük top ile on dört batarya top vardı. Topların Edirne'den İstanbul'a kadar getirilebilmesi için iki ay kadar bir zamana ihtiyaç duyulmuştu. Sultan Mehmed İstanbul kuşatmasına hazırlanırken emniyet tedbirlerini almayı da ihmal etmedi. Bu maksatla Mora yarımadasında hüküm süren ve Bizans'a yardım etme ihtimalleri bulunan İmparatorun kardeşleri Thomas ve Dimitrios üzerine Turhan Bey'i sefere gönderdi. Turhan Bey başarılı bir seferle buradan gelebilecek bir yardımı engellerken İbrahim Bey komutasındaki bir başka kuvvet Arnavutluk üzerine gönderildi. Yine 1453 Şubatı'nda Dayı Karaca Bey Padişah'ın emri ile İstanbul civarındaki Bizans kasabalarını teker teker işgal etti. Hulâsa Bizans'ı düşürmek için gerekli tedbirlerin hepsi 1453 Nisanı'ndan önce alınmış bulunuyordu.³² Bütün kışı harp hazırlıkları ile geçiren Padişah 23 Mart 1453 Cuma günü Edirne'den hareket ederek 5-6 Nisan 1453 Cuma günü İstanbul surları önüne gelmiş ve şehri kuşatmıştır. Osmanlı ordusunun kesin olarak kaç kişiden oluştuğu hakkında çeşitli fikirler olmasına rağmen bu ordunun 150-160 bin kişilik bir kuvvet olması muhtemeldir.³³

İstanbul kuşatmasına katılan Osmanlı donanmasının mevcudu hakkında değişik rivayetler mevcuttur. Bunlara bakıldığında büyüklü ve küçüklü gemilerle birlikte bu donanmanın 150

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

parçadan fazla olduğu görülmektedir. Donanma komutanı Baltaoğlu Süleyman Bey olup donanması ile birlikte Haliç tarafındaki surlar hariç olmak üzere deniz tarafından İstanbul'u kuşatmıştı. İstanbul'u müdafaa edenlerin de mevcudu hakkında kesin bir rakam vermek mümkün olmamakla birlikte bunların 15 binden az olmadığı düşünülmektedir. Kara kuvvetlerine ek olarak Bizans'ın kendi gemilerine ek olarak Venedik, Ceneviz ve diğer İtalya Cumhuriyetlerine ait gemilerin toplamı 39'u buluyordu. Sultan Mehmed muhasaraya başladıktan sonra İslâmî ananeye uyarak Mahmud Paşa'yı İmparatora göndererek şehrin teslim edilmesini istemiş, ancak bu teklif reddedilmiştir. Bunun üzerine asıl muhasara topların devreye girmesiyle başlamıştı.³⁴

Bu andan İstanbul'un fethedildiği 29 Mayıs'a kadar kuşatma sırasında meydana gelen belli başlı hadiseleri şu şekilde özetlemek mümkündür: Topçu ateşi eşliğinde 18 Nisan sabahında yapılan ve altı saat süren yürüyüş başarıya ulaşmamıştır.³⁵ Aynı zamanda Haliç'teki zinciri kırma teşebbüsü başarısızlığa uğramıştır. Bu başarısızlıkları 20 Nisan'daki deniz muharebesi başarısızlığı izlemiştir.

Bilindiği üzere, 20 Nisan'da tahıl yüklü bir Bizans gemisiyle üç Ceneviz gemisi, Türk donanmasının ablukasını yararak Haliç'e girmeye muvaffak oldular. Bu muvaffakiyet, Bizans'ta büyük bir sevinç ve ümit uyandırdı. Bu gemilerin Batılıların gönderdiği donanmanın öncüsü olduğu şayiaları yayıldı.³⁶ Tursun Bey'in ifadesiyle "bu hadise ehl-İslam arasında fütur ve perişani saldı"; asker "firka firka oldular". Muhasarayı muvaffakiyetsizliğe uğratabilecek büyük tehlike ufukta belirmişti.³⁷

Sultan Mehmed bu tehlikeli durumda Akşemseddin'in desteğini görmüştür. Akşemseddin'in desteğini alan Sultan bütün vezirlerin ve komutanların katıldığı bir Divan toplamak mecburiyeti hissetmiş, öteden beri Bizans'ın fethi fikrine muhalif olan Çandarlı ve ona tabi olanlar yine harekate karşı muhalif tavırlarını göstermişlerdir. Burada durumu Çandarlı'nın rakibi ve fethin gerekliliğini savunan Zağanos Paşa kurtarıken yine Şahabeddin Paşa, Turahan Bey, Akşemseddin ve Sultan'ın hocası Ahmed Gürani'nin destekleriyle savaşa devam fikri galip gelmiştir. Bu durumu takiben surlara yönelik top ateşi şiddetlendirilmiş ayrıca ertesi gün donanmanın bir kısmının Galata sırtlarından Haliç'e indirilmesiyle Bizans'a bir nevi cevap verilmiştir. Bu başarı Türk ordugahında kuvve-i maneviyeyi yükseltmeye oldukça yaramıştır.³⁸

İstanbul kuşatmasındaki ikinci buhranlı an Mayıs ayının sonlarına doğru kendini göstermiş ve fetihle neticelenmiştir. Buna göre o günlerde Türk ordugahında Batı hükümdarlarının ittifak yaptıkları, Hunyadi'nin ordu ile yola çıktığı, bir Haçlı donanmasının da Ege'de olduğu şayiaları yayılmış ve büyük bir endişe meydana getirmişti. Aynı anda Karamanoğlu Venedik ile ittifak hazırlığında idi ve herhangi bir başarısızlık halinde harekete geçmeyi düşünüyordu. Hulasa fethin gecikmesi Osmanlılar açısından oldukça nazik bir durum meydana getirebilirdi ve zaten fetih aleyhtarları yine kuşatmanın kaldırılması yolunda fikirler mırıldanmaya başlamışlardı. Sultan Mehmed 26 veya 27 Mayıs'ta son karar için bir harp meclisi topladı. Burada Çandarlı Halil muhasaranın bir an önce kaldırılması gerektiğine dair eski düşüncelerini tekrarladı. Zağanos Paşa ile onunla aynı fikre sahip olan Turhan Paşa ile Şahabeddin Paşalar ise Batıdan yardım gelmesinin kolay olmadığını Batılılar arasında bir fikir birliği olmadığını onların harekete geçmesinden önce şehrin fethinin mümkün olduğunu beyan ettiler. Sultan Mehmed, harbin devamı yolundaki fikirleri destekledi. Ona göre fetihden vazgeçme Osmanlı Devleti'nin yarım asırdan beri maruz kaldığı parçalanma tehlikesinin tekrar ortaya çıkmasına sebep olacağı gibi, kendi saltanatı için de tehlikeli sonuçlar doğurabilirdi. Çünkü geçmişte Osmanlıların sulh siyaseti Haçlı

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

ordu ve donanmasının saldırısına mani olmadığı gibi şimdi bunu engelleyeceğini düşünmek hata idi. Buradan hareketle Sultan Mehmed istemediği halde şehrin yağmasına izin verdi. 29 Mayıs'ta sabaha doğru başlayan taarruz sonucu şehir 29 Mayıs sabahı fethedildi.³⁹

Fatih Sultan Mehmed ümera ve uleması ile şehre girdi. Şehrin binalarında göz gezdiren Sultan Ayasofya kilisesine gitti ve buranın zaman içinde harap olmuş vaziyetini gördü. Sultan daha sonra orduyu hümayuna geri döndü. Fatih, İstanbul'un Osmanlı Devleti'nin başkenti olmasına karar verdi.⁴⁰ Haziran 1453'te, Fatih, İstanbul'dan ayrılmadan önce Süleyman Bey'i Subaşı ve Hızır Bey'i de şehrin ilk kadısı olarak atadı ve onlara şehrin imar edilmesi gereğini tembih ederek Edirne'ye döndü.⁴¹

Sultan Mehmed, İstanbul'un fethi ile birlikte haklı olarak "Fatih" unvanını takınma şerefine ulaşmıştır. İstanbul'un süratle imarı emredilmiş, şehrin tekrar canlandırılması için vergi muafiyetleri konulmuştur. Nüfus meselesinin halli için zoraki veya sürgün metodu ile insanlar şehre veya şehrin etrafına yerleştirilmek suretiyle şenlendirilmeye çalışılmıştır.⁴²

Artık II. Mehmed, Doğu Roma'nın fatihi sıfatıyla onun gerçek varisi olmuştu. İmparatorluk merkezini ele geçirmesi sebebiyle çağdaş bazı Bizans tarihçileri onu "Roma İmparatoru" olarak nitelendirmişlerdi. Fatih Sultan Mehmed ise "cihanda tek bir devlet tek bir hükümdar" ideali çerçevesinde bunu siyasi bir araç olarak görüyor ve İslami-Türk geleneğinin gazilik-hanlık unvanlarıyla birlikte kendi şahsında birleştiriyordu. Bunun anlamı hem Doğu'da İslam dünyasında, hem Batı'da Hıristiyan dünyasında mutlak hakimiyet demektir. İç siyaset bakımından ise İstanbul'un fethi, Fatih'e bazı güçlü aileleri bertaraf etme fırsatı vermişti. Vaktiyle kendisini tertipli bir yeniçeri isyanı ile (Buçuktepe Vak'ası) tahttan indirme olayında baş rol oynayan Veziriazam Çandarlı Halil Paşa'nın idamı,⁴³ aynı zamanda köklü ailelerin iktidarı paylaşmaları döneminin sona erdiğini gösteriyordu. Fatih daha sonra, Veziriazamlık dahil devletin önemli görevlerini doğrudan kendisine bağlı kul asıllı kimselere verdi ve böylece, bütün iktidarı tek elinde topladı. Bu sayede cesaretle bir dizi iktisadî, askerî, hukukî reformlara teşebbüs etti.⁴⁴

İstanbul'un fethi Avrupa'da derin yankılar uyandırmasına rağmen, kuşatma sırasında olduğu gibi şehrin fethinden sonra da Avrupa'da Osmanlılar aleyhine toplu bir hareket yani daha evvelki zamanlarda olduğu gibi bir Haçlı seferi görülmedi. Ancak Papa Avrupa'daki Osmanlı karşıtı devletleri bir araya getirerek bir Haçlı seferi organize etme çabasıydı. Fatih Sultan Mehmed bu çabalardan haberdar olması sebebiyle özellikle denizci devletlerle anlaşmalar imzalayarak bunları bu tür organizasyonların dışında bırakmayı amaçlamıştır. Bu baptan olarak Venedik ve Ceneviz ile ticaret anlaşmaları imzalandı.⁴⁵

İstanbul'un Yeniden İmarı

Fatih'in en büyük kaygısı İstanbul'u dünyanın siyasî ve iktisadî merkezlerinden biri, gerçek bir metropol haline getirmek, nüfuslandırmak, imar etmek ve kalkındırmak olmuştur. Nüfusu otuz bine kadar düştüğü iddia edilen şehir, Patrik Gennadius'a göre, Bizans'ın son günlerinde "fakir ve büyük kısmı gayri meskun bir harabeler şehri" idi.⁴⁶ Fatih, şehri yağmasız almaya çalışmış, fakat başaramamıştı. Fetihden sonra ilk önceliğini şehrin yeniden nüfuslandırması oluşturuyordu. Bu maksatla dağılan ahaliyi toplamaya çalıştı.⁴⁷ Silivri ve Galata'dan nüfus getirip yerleştirdi. Buna ek olarak Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'a yapılan ilk iskanlardan sonra şehrin ekonomik kapasitesini tespit etmek

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

amacıyla yazılımlarını emretmiş ve bu yapılmıştır. Bursa Beyi Cübbe Ali Bey bu işle görevlendirilmiş ancak işi tarihçi yeğeni Tursun Bey gerçekleştirmiştir.⁴⁸ Sürgün usulüyle şehre nüfus getirip yerleştirme işini saltanatının sonuna kadar uyguladı. Foça'dan, Argos'tan, Amasra'dan, Trabzon'dan, Mora'dan, Taşoz ve Sumatraki adalarından, Midilli ve Ağrıboz'dan, Kefe'den şehre Rum, İtalyan ve Yahudi nüfusu getirtip yerleştirdi. Konya, Aksaray, Larende ve Ereğli'den büyük miktarda Müslüman Türk halkı sürüp getirdi. Şehrin etrafındaki bölgede harp esirlerinden yerleştirerek yüz kadar köyü ihya etti. Şehre gelen yolları ve köprüleri tamir ettirdi. 1455 kışında meşhur kapalı çarşının çekirdeği olan Büyük Bedesten'in yapılmasını emretti. Keza o yıl, şehre bol su getirmek için su yollarının onarımını emretti. Şehrin göbeğinde yaptırdığı ilk sarayı (Eski saray) daha sonra uygun bulmadı. Saray burnunda Yeni saray (Topkapı Sarayı) yaptırdı (1464).⁴⁹

İstanbul'un imarında esas rolü, bütün Osmanlı şehirlerinin kuruluşunda ve inkişafında olduğu gibi, vakıf müessesesi oynamıştır. Osmanlı Devleti'nin kamu hizmetleri fikrinden uzak olduğu, yalnız tebaayı istismar fikrine bağlandığı iddiası tamamıyla yanlıştır. Reayanın refahı bir din vazifesi olarak benimsenmiştir. İstanbul'un imarından önce Bursa, İznik, Gelibolu, Edirne, Filibe, Sofya, Serez, Ferye, Üsküp, Yenişehir, Manastır, Silistre gibi şehirlerin Osmanlı idaresinde birer Türk Müslüman şehri olarak süratle gelişmesi ve imarı nasıl vakıf sayesinde olmuşsa, İstanbul'da aynı yolla bir Türk şehri olarak yeniden imar edilmiştir. Fatih, 1459 yılında bütün büyük ricali toplayarak şehrin değişik yerlerinde vakıflarla imaretler, imar merkezleri vücuda getirmelerini istedi. Kritovoulos'a göre Fatih kendisi Yeni Saray'la büyük camiinin inşasını bu tarihte emretti. Vezir-i Âzam Mahmud Paşa Sultan'ı izleyerek İstanbul'un en popüler alışveriş merkezi olarak bugüne kadar devam eden ve cami, medrese ve imareten oluşan Mahmud Paşa Sitesi'ni vücuda getirdi. Bu hayır tesislerine gelir temin etmek üzere hamam, çarşı ve han gibi ticari tesisler yaparak vakfetti. Aynı şekilde zamanla diğer vezirler de bugün İstanbul'un belli başlı mahallelerini teşkil eden siteler kurdular. Bunların en mühimleri Hoca Paşa, Gedik Ahmed Paşa, Murad Paşa, Davud Paşa mahalleleridir.

Fatih kendi yaptırdığı camiin etrafında meşhur sekiz (Semaniye) medresesini, çocuklar için bir mektep, Dar al-talim, bir hastahane (Dar al-Şifa), bir imaret inşa ettirdi. İstanbul'da yaptırdığı veya kiliseden çevirttiği dokuz cami ve onlara bağlı kurumları devamlı şekilde tamir ve idame etmek, personelin maaşlarını ödemek üzere İstanbul'da devlete ait arazi, ev ve dükkan kiralalarının önemli bir kısmını, İstanbul dışında otuz beş köyü vakıf etmiştir. Bundan başka İstanbul'da inşa ettirdiği Büyük Bedesten (Bezazistan), Sultan Pazarı, Beylik Pazarı'nın ve başka ticaret yerlerinin, dört hanın, on dört umuma mahsus hamamın, elli dört değirmenin gelirlerini yine aynı amaçla vakfetmiştir. Fatih'in yaptırdığı Dar al-Şifa'da muhtaç kimseler bakılır ve bedava ilaç verilirdi.

Semaniye medreseleri ise İmparatorluğ'un en yüksek ilim müessesesi olarak yaptırılmış ve başarılı bulunan Müslüman çocuklar kabul edilmiştir. Talebelerin bütün giderleri vakıf tarafından karşılanırdı. Fatih'in teşkilatlanmasında Türkistan'dan getirdiği meşhur astronomi alimi Ali Kuşçu'dan istifade ettiği bu medreselerde akli ve nakli ilimler birlikte okutulmaktaydı. Ekonomik açıdan da büyük öneme haiz olan bu müesseseler şehrin büyümesi ve kalkınmasında büyük rol oynamışlardır. Bu şekilde yalnız Fatih Camii çevresinde iki yüz seksen altı dükkandan oluşan bir çarşı oluşurken bunların kira gelirleri vakfa aitti. Fatih Sultan Mehmed'in 1453 yılında fethettikten sonra saltanatı boyunca bir imparatorluk başkenti haline getirmeyi amaçladığı İstanbul şehri daha 1478 yılında yani fetihden yirmi beş yıl sonra Fatih'in düşündüğü seviyeye yaklaşmış bulunuyordu. Kadı Muhyiddin'in 1478'de yaptığı sayıma göre İstanbul nüfusu askeri (vergiden muaf) nüfus

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

hariç şu şekilde idi:

	İstanbul'da Aile	Galata'da Aile
Müslümanlar	8,951	535
Hristiyanlar (Ortodoks)	3,151	592
Yahudiler	1,647	-
Kefeliler	267	-
Karamanlılar	384	-
Ermeniler	372	62
Frenkler (Avrupalılar)	-	332
Çingeneler	31	-
Yekün	14,803	1,521

Ömer Lütfi Barkan'a göre İstanbul'un nüfusu 1530'larda 400-500 bin kişi civarında iken, Fernand Braudel ise 16. yy. sonuna doğru şehrin nüfusunu 700 bin kişi olarak tahmin etmektedir. Bu şekilde fetihden yüz yıl sonra İstanbul gerçekten de her anlamıyla bir İmparatorluk başkenti haline gelmişti.⁵⁰

Sırbistan Seferleri, 1454-55

Papa Osmanlı Devleti'nin garpta en büyük rakibi Macaristan'ı da, büyük ölçüde bir Haçlı seferine iknâ edememiştir. Ancak Osmanlılar ile Avrupa arasında bir çarpışmanın olması kaçınılmazdı. 1454-1456 arasında Fatih'in esâs faâliyeti Tuna'nın güneyine hakim olmak oluşturunuyordu. Fatih bu şekilde Sırp meselesini hallededeceğini düşünüyordu. 1451'de Fatih tahta çıkınca, Sırp despotu Alaca-Hisar ve havâlisini zaptetmiş, fakat İstanbul'un fethi haberini alınca, geri vermişti. Fatih bir ultimatom göndererek, Lazar'ın eski memleketi olan Morava vâdisinin irsen kendisine ait olduğunu ileri sürdü ve Despot Georg Brankoviç'e babasının mülkü Vılk-İli'ni, yâni Vulçitra-Lab bölgesini bırakabileceğini bildirdi. Sultan Mehmed 1454 yazında Morava vâdisine yaptığı seferde, Omol ve Sivrice-Hisar'ı zaptetti. Osmanlı ordusu çekilince Vidin-Niş bölgesinde Macarlar güneyde, Kosava bölgesinde, Sırp kuvvetleri karşı taarruza geçtiler. Fatih 1455 yazında ikinci Sırp Seferi'nde kuvvetlerini güney Sırbistan'a yöneltti. Trepça, Novobrdo ve Lab vadisinde başka gümüş mâdenlerini ele geçirdi. Yalnız Vılk-İli'nin işgâli şartı ile bir barış yaparak, despotu Macarlardan ayırmaya muvaffak oldu. Despot yılda 3 milyon akçe ödemeği ve seferlere belli miktarda asker göndermeyi de kabul ediyordu. Fatih Sırbistan'ı sıkı bir tâbilik altında tutmanın Belgrad'ın Macarlardan alınmasına bağlı olduğunu biliyordu. Fatih Sırpıların tarafsız hale getirmişti ve onlar da Macarların Katolik siyasetinden memnun değildiler. Sırp siyâsetinde başlıca âmil olan Mahmud Paşa, kardeşi Mihail Angelovic vasıtası ile, Sırbistan'da Macar aleyhtarı duygulardan faydalanarak burada Osmanlı taraftarı zümrenin kuvvetlenmesini sağladı.⁵¹

Belgrad Seferi, 1456

Osmanlı tarihçilerinin işaret ettiği gibi Fatih Sultan Mehmed Macaristan fethine anahtar olarak Belgrad'ın fethedilmesi gerektiğini düşünüyordu. Belgrad, Tuna ile Sava nehirlerinin birleştiği noktada inşa edilmiş olması ve çok müstahkem bir kale olması hasebiyle de Osmanlıların Balkanlar'daki güvenliği açısından çok önemliydi.⁵² Osmanlıların kuzeyden gelecek tehlikeye karşı Sırbistan'ı elde tutabilmeleri Tuna kenarının ve bilhassa Belgrad

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

müstahkem kalesinin elde bulunmasıyla mümkündü; daha evvelki harplerde ve II. Murad zamanındaki Sırbistan'ın birinci istilasında bu düşünce hakim olduğundan Belgrad, Evrenuzoğlu Ali Bey tarafından kuşatılmış ise de Jan Hünyad'ın⁵³ Transilvanya'da birbiri ardınca kazandığı muvaffakiyetleri ve onu takiben hududu geçerek taarruzu üzerine muhasara mecburen kaldırılmıştı; bu defaki muhasarada ise Jan Hünyad'ın Sırp despotu ile beraber hareketi aynı tehlikeyi gösterecek gibiydi. Bundan dolayı Osmanlı Padişahı yapacağı seferin başarılı netice vermesi için esaslı surette hazırlık yapıyordu; kışı Edirne'de geçirdi, Morova nehri üzerindeki Grosavaç'da toplar döktürüp bunları Tuna nehri kenarına naklettirerek Hırsova'ya yolladı ve toplar orada Rumeli Beylerbeyi Dayı Karaca Paşa'ya teslim edildi. Bütün hazırlıklar bittikten sonra Osmanlı hükümdarı ordusunun başında olarak Sofya üzerinden Sırbistan'a girdi. Sırp despotu, Macaristan'a kaçtı.⁵⁴

Osmanlı ordusu Belgrad önüne gelip karadan Kale'yi kuşattı bunu takiben Osmanlı donanması⁵⁵ da Tuna'dan ilerleyerek Kale'ye ulaşmış ve kale hem karadan hem de nehir tarafından kuşatılmıştı. Kuşatma devam ederken Hünyadi Yanoş ordusu ile Tuna'nın öte yakasına gelip yerleşti. Rumeli Beylerbeyi Dayı Karaca Paşa Sultan Mehmed'den istekte bulunarak bir kısım kuvvetlerle Tuna'nın öte yakasına geçip düşmanı dağıtmayı ve Tuna'nın karşı yakasını da emniyet altına almak istedi. Ancak bu teklifi kabul görmedi.⁵⁶ Hünyadi Yanoş sadece kara kuvvetleri ile değil hazırladığı filosu ile Belgrad önlerine gelmişti.⁵⁷ Nehir akıntısını arkasına alan Hünyadi'nin gemileri, Osmanlı donanması ile giriştikleri ve çetin geçen bir mücadeleden sonra galip geldiler.⁵⁸ Osmanlı donanmasını Kale etrafından uzaklaştırarak bu taraftaki kuşatmayı kırdılar. Bu gemilerden Kale'ye yardım yapılmaya başlandı. Donanmanın yenilgisine ek olarak Türk ordusunun en değerli komutanlarından Dayı Karaca Paşa bulunduğu top metrisine isabet eden bir top güllsinden kopan bir parçanın kendisine isabet etmesiyle şehit düşmüştü.⁵⁹ Sultan Mehmed, bu gelişmeler üzerine Belgrad Kalesi'ne genel bir hücum için emir verdi. Ancak bu genel hücumdan önce Hünyadi gemileri kullanmak suretiyle beraberindeki kuvvetleri Belgrad Kalesi'ne sokmuş ve bu kuvvetler Kale içerisinde Osmanlı hücumunu bekliyorlardı.⁶⁰

Osmanlı kuvvetleri genel hücum sonucu Kale'ye girmeyi başardılar, ancak kendilerini bekleyen tehlikeden habersizdiler. Buna ek olarak Kale'nin düştüğünü zannederek bir kısım Osmanlı kuvvetleri yağmaya başlamışlardı. İşte bu sırada pusuda bekleyen Macar kuvvetleri saldırıya geçerek Kale'ye girmeyi başaran Osmanlı kuvvetlerini imha ettiler. Osmanlı kuvvetlerinin geri çekilmesi üzerine takip eden Macar kuvvetleri ile Kale önündeki ovada şiddetli bir savaş başladı. Savaş Osmanlı kuvvetlerinin bozulması üzerine Sultan Mehmed'in karargâhına kadar yaklaştı. Gelişmeleri izleyen Sultan Mehmed, yeniçerilerin ortada görünmemeleri üzerine yeniçeri ağasına haykırarak durumu sordu. Bunun üzerine düşmana yanında kimse olmadan saldıran Yeniçeri Ağası Hasan Ağa şehit düştü. Bu tehlikeli vaziyette bir vezirin Padişaha geri çekilmesini teklif etmesi üzerine Sultan "Düşmandan yüz döndürmek singun nişanıdır" diyerek daha fazla çekilmeyi reddetti ve şahsen savaşa katılarak üç düşman askerini öldürdü.⁶¹ Çarpışma sırasında Sultan Mehmed de yaralanmıştı.⁶² Ancak Sultan bu hareketiyle Osmanlı ordusunun kesin yenilgisini engellemiş, dağılmış Osmanlı askerleri Padişah'ın bu hareketi üzerine düşmana tekrar saldırmışlar ve onları Belgrad Kalesi'ne geri sürmüşlerdir.⁶³

Yukarıda izah edildiği üzere Sultan Mehmed'in şahsen savaşa girmesi ile Türk ordusunun yenilgisi engellenmiş, Macar ordusu da ovada yapılan savaşta verdiği kayıplardan ötürü Osmanlı ordusunu takip edecek durumda olmayıp tekrar Belgrad Kalesi'ne geri dönmeyi uygun görmüşlerdi. İşte bu sırada kaleden ovaya çıkarak ordusunu idare eden Hunyadi

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

Yanoş tekrar Kale'ye dönerken bir Osmanlı askeri tarafından koltuk altından okla vurulmuş ve bu yara sebebiyle üç gün sonra ölmüştür.⁶⁴

Sultan Mehmed, ordusunun bu çetin savaş sonucu yıpranmışlığını, kaybedilen top ve teçhizatı da dikkate alarak Edirne'ye döndü. Bunu takip eden 1457 yılının baharında Sultan Mehmed, Amasya'dan oğlu Bayezid Han ve Manisa'dan diğer oğlu Mustafa Çelebiyi getirterek onları sünnet ettirdi.⁶⁵

Sultan Mehmed'in şahsi gayretine ve yaralanmasına rağmen, Osmanlı ordusunun Belgrad önünden çekilmesi Avrupa'da Haçlı ümitlerini yükseltmiş, 1457'de Papa Calixtus III. donanmasını Ege Denizi'ne gönderirken bir yandan Uzun Hasan bir yandan da Gürcülerle Osmanlılar aleyhinde temasa geçmeye çalışıyordu. Halefi Pius II. Hıristiyan hükümetlerini, Haçlı seferine ikna için Mantua'da bir kongreye çağırdı.⁶⁶

Sırbistan'ın Fethi, 1458-59

Osmanlı kuvvetlerinin Belgrad'dan çekilmelerinden sonra sıra tekrar Sırbistan'a gelmişti. Sırbistan idaresinde meydana gelen değişiklikler, Osmanlıların buraya müdahalelerini gerektirdi. Sırp Despotu Brankoviç'in 1457 yılında ve oğlu Lazar'ın da 1458 yılında ölmesi üzerine Sırbistan üzerinde Osmanlı-Macar rekabetini başlatmıştı. Zira Macarlar bir yandan Sırbistan'ı nüfuzları altına almaya çalışırken bir yandan da ölen despotun kızını Bosna kralı ile evlendirmek ve onu Macar himayesi altına almak planını tatbik koymuşlardı. Hatta Belgrad Macar Kumandanı Szilagy Sırbistan'ı işgal etmeyi tasarlıyordu.⁶⁷

Osmanlı hükümeti cereyan eden bu olayları duyunca Sırbistan işini kesin olarak halletmeye karar verdi. Sultan Mehmed 1458'de Mora Seferi'ne giderken Mahmud Paşa'yı da Sırbistan üzerine yolladı. Mahmud Paşa Sırp başkenti Semendire'yi kuşattı, ancak alamayarak muhasarayı kaldırdı. Mahmud Paşa daha sonra gümüş madenleriyle ünlü Sivricehisarı ikinci defa aldı, takiben demir madenleriyle ünlü Rodnik taraflarını elde etti. Harekatına devam eden Mahmud Paşa daha önce Osmanlılar tarafından alınmış olan Böğürdeleni tekrar alıp Macaristan taraflarına akın yaptı.⁶⁸

Semendire civarına Macar Kralı Mathias Corvin kumandasındaki bir ordunun tehdit etmesi üzerine Mahmud Paşa Niş civarına çekildi. Bu esnada Fatih Mora'da vaktiyle Konstantin'e tâbi olan yerleri fethetmiş ve Üsküp'e gelmişti. Mahmud Paşa orada Padişah ile buluştu. Mathias babasının taktiğini tatbik ederek kışın gelmesini ve Osmanlı ordusunun dağılmasını bekledi. Fatih fevkalade tedbirler alarak ordusu ile Üsküp'te kaldı. Tuna'yı aşarak Tahtalıya taarruz eden Kral püskürtüldü. Padişah ondan sonra Edirne'ye döndü. Ertesi sene baharında, bizzat Semendire üzerine hareket etti. Sırlar kendisine Sofya'da kalenin anahtarlarını getirdiler (Haziran 1459).⁶⁹ Böylece Sırbistan doğrudan doğruya Osmanlı hakimiyeti altına girmiş oluyordu.⁷⁰

Ege'de Haçlı Faaliyetleri, 1456-1457

1457 yılında Sultan Mehmed Arnavutluğa İskender Bey'e karşı bir kuvvet göndermişti. Gönderilen bu kuvvetler Eylül ayında Arnavutlar tarafından Berat yakınlarında bozguna uğratıldılar. Aynı yılda Ege Denizinde Osmanlılar aleyhine gelişmeler oldu. 1456 yılında Papa Calixtus III 16 gemilik bir filo oluşturarak Kardinal Lodoviko Trevisan komutasına vermiş bu filoya Aragon ve Napoli Kralı Kral Alfonso da 15 gemi ile destek vermişti. Filo

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

1456 yılı sonu veya 1457 başlarında Rodos'a ulaştı. Birleşik filonun gayesi Kuzey Ege'deki Osmanlılara bağlı adaları ele geçirmektir. Venedikliler Papalık donanmasının Ege Denizi'nde bulunmasından memnun değildiler. Aslına bakılacak olursa onlar bu donanmanın Ege'deki Venedik'e bağlı yerlere saldırmasından çekiniyorlardı. Papalık donanması Kritovoulos'a göre Rodos'tan Limni'ye hareket ederek burayı ele geçirdi. Daha sonra Taşoz savunulmasına rağmen ele geçirildi. İmroz adasına gönderilen komutanı karşılayan adanın yöneticisi komutanı burayı almaması ve halkına dokunmaması konusunda ikna ederek geri göndermeyi başardı. Bu suretle Ada'nın Latin hakimiyetine girmesini engellemiş oldu.

Sultan Mehmed, bu donanmanın Ege'deki başarısını Lesbos'lu Domenico ve Niccolo Gattilusio'nun iş birliğine bağlıyordu. Gattilusio kardeşler Ege'de Osmanlılar aleyhine faaliyet gösteren bir kısım korsan gemilerine koruma vermişler, ayrıca Lodovico Domenico ve Niccolo'yu Sultan Mehmed'e vergi vermeme konusunda ikna etmişlerdi. Sultan Mehmed'in bu gelişmeler karşısındaki reaksiyonu bu bölgeye Amiral İsmail'i göndermek oldu. İsmail'in vazifesi Limni'ye saldırmaktır. Kritovoulos'a göre Osmanlı donanması yaklaşık olarak 150 gemiden oluşmaktaydı. İsmail, Limni'yi alamamasına rağmen adayı tahrip ederek büyük bir ganimetle Gelibolu'ya döndü. Limni halkı daha sonra Sultan'a elçiler gönderip vergi getirdiler ve anlaşma isteklerini bildirdiler. Sultan da bu isteklerini kabul etti. Benzer anlaşmalar Ege'deki diğer bazı Ceneviz ve Venedik'e bağlı yerlerle de yapıldı. Bu anlaşmalar sonuç olarak Calixtus III'ün Ege'deki Latin lordlarını kendi amacı doğrultusunda işbirliğine götürme umutlarını yok etmişti. Buna ek olarak İsmail'in komutasındaki Osmanlı donanmasının büyüklüğü, Sultan Mehmed'in bölgedeki bütün Latin güçlerinin bir araya getirebileceğinden daha büyük bir donanmayı bir araya getirebilecek güçte olduğunu göstermekteydi. Sultan Mehmed büyük bir donanmaya sahip olmayı kendisine politika edinmişti. Kritovoulos'a göre Sultan'ın yaklaşan seferlerinde denizcilik faaliyetleri en hayati kısmı teşkil etmekteydi ve Sultan denizlerin kontrolünün kendisinde olmasını istiyordu. Bu politikanın sonucunda ise Venedik, Ceneviz ve Aragon saf dışı bırakılacaktı.⁷¹

Mora'nın Osmanlı Hakimiyetine Girmesi, 1458-60

İstanbul'un fethini takiben Mora'daki vaziyet gevşemiş, İmparator Konstantin'in kardeşleri Dimitriyos ile Tomas İtalya'ya kaçmaya teşebbüs etmişlerdi. Çünkü bu sırada Paleologlara karşı çok eski rakipleri olan Kantakuzenler muhalefete geçmiş ve bunların tahriki ile Mora'daki Arnavutlar isyan ederek hakimiyeti ele geçirmek istemişlerdi. Bu duruma karşı iki kardeş Osmanlılardan yardım istediler ve kendilerine tarh edilen senevi 12 bin duka altını vergiyi kabul ettiklerini bildirdiklerinden Turahan Beyoğlu Ömer Bey akıncı kuvvetleriyle Mora'ya girerek bu kardeşlerin muhaliflerini bertaraf etti. Ancak bunlar aralarındaki anlaşmazlıkları gidermeyip imparatorluk için birbirlerine düştüler. Çünkü Konstantin'in ölümünden sonra Mora Rumları büyük kardeş Dimitrios'u imparator ilan etmek istemişlerse de Tomas buna razı olmamıştı. Bunun üzerine Mora toprakları iki kardeş arasında paylaştırılmıştı. Dimitrios, Mistra'da Tomas ise Patras'da hüküm sürmekte, ancak kardeşler arasındaki anlaşmazlık devam etmekteydi.⁷²

Arnavutların Tomas taraftarı olmaları ve bazı entrikalar neticesinde Mora'nın Dimitrios'a ait olan bazı kaleleri Tomas'ın eline geçmiş, Monemvasia Kalesi'ne sığına Dimitrios, Osmanlı Padişahı'ndan yardım istemişti. Tomas'ın vergisini ödememesi ve Latinlerle ittifak içinde olması gibi sebeplerin de etkisi ile Mora'ya sefer açılmasına karar verildi. Sultan, kuzey

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

hududunu muhafaza için Mahmud Paşa'yı Sırbistan üzerine gönderirken kendisi de 1458 Mayıs'ında Mora üzerine gitti.

Mora, Osmanlıların İtalya'ya karşı yapacakları seferler için önemli bir üs olma niteliğine sahip bir yerde idi. Buna ek olarak Balkanlar'da ve Akdeniz'de giderek kuvvetlenen ve bir imparatorluk kurmak isteyen Napoli ve Aragon Kralı V. Alfons, İskender Beyi nüfuzu altına almış, Mora Despotu Dimitrios ile Mora'yı nüfuzu altına alacak şekilde anlaşma imzalamış idi. Bu şekilde Alfons, Türklere karşı bir hareket için Mora'yı uygun bir üs olarak düşünüyordu. Bu durum Osmanlılar tarafından fark edilerek gelişmelere müdahale edildi. Teselya'ya giren Osmanlı kuvvetleri Korent berzahına doğru ilerlediler. Korent kalesi muhasara edildi ancak Sultan buranın düşmesini beklemeyerek Mora'ya girdi ve bir hayli kale alındı. Muhasaraya rağmen teslim olmayan Korent Kalesi Osmanlıların Mora hakimiyeti için hayati bir önem taşıdığından buranın kesinlikle alınmasına karar verildi. Açlıktan direnemeyen Kale halkı Dimitriosun gönderdiği bir elçinin aracılığı ile teslim oldu. Bunu takiben Osmanlılar ile Mora despotları arasında yapılan anlaşma ile; Korentlilerin mallarını muhafaza etmelerine, Osmanlıların Mora'da aldıkları kalelerin yani Mora'nın üçte birinin kendilerinde kalmasına, diğer şehir ve kalelerin Dimitrios ile Tomas'ın idaresinde bulunarak her sene üçer bin altın vergi vermelerine, Osmanlı Devleti'nin hariçten bir taarruz halinde despotları müdafaa etmesine karar verilmiş oldu. Bu suretle bir kısmı doğrudan ve bir kısmı da vergi ile olmak kaydıyla Venedik kontrolü dışındaki Mora Osmanlı hakimiyetine girmiş oldu. Kuzey Mora Sancak Beyliğine Turahan Bey oğlu Ömer Bey tayin edildi (Temmuz 1458). Mora Seferi esnasında dukalık suretiyle idare edilmekte olan Atina şehri de Fatih Sultan Mehmed'in emri ile Turhan Bey oğlu Ömer Bey tarafından Türk idaresi altına alındı.⁷³

Semendire'nin Osmanlıların eline geçmesi Papa tarafından bir felaket olarak telakki edildi ve Mantua kongresinde Haçlı seferi ilan olundu. Bu esnada Mora'da Despot Demetrius ile Batılıların teşvik ettikleri Tomas arasındaki mücadeleyi Tomas kazanmış ve Mora'da tekrar hakimiyetini tesis etmişti. Fatih bu gelişmelere seyirci kalamazdı.⁷⁴

Aslında bu sıralarda Osmanlı Devleti'ni doğuda dikkatli olmaya sevk eden gelişmeler vardı. Sultan Mehmed önce Doğu'da ciddi bir rakip olarak Osmanlıların karşısına çıkabilecek olan Akkoyunlu Uzun Hasan'a karşı kuvvet göndermeyi arzuluyordu. Bu sebeple Despot Tomas'la anlaşma yoluna gidilmek istendi, ancak Tomas'ın anlaşma şartlarına riayet etmemesi sebebiyle Uzun Hasan üzerine yapılacak sefer ertelenerek durumun aciliyetine binaen Padişah bizzat Mora üzerine hareket etti. Korent'e gelen Padişah İsparta üzerine yürüdü. Dimitrios teslim teklifini kabul ederek Osmanlı ordusuna geldi ve şehri teslim etti. Mukavemet etmek isteyen Tomas elindeki bütün şehirleri kaybettikten sonra Mora'dan ayrılıp Roma'ya Papa II. Pius'un yanına gitti. Mora'nın bir kısım ahalisi İstanbul'a nakledilip yerleştirilirken yerlerine Türk nüfus iskan edildi. Despot Dimitrios'a Enez şehri ikamet gösterilerek oradaki tuz madenlerinden senevi altmış bin akçe gelir tahsis edildi.⁷⁵

1460 Mora Seferi'nde, kıyıda Venedik'e ait olan kaleler hariç, bütün yarımada fethedildi. Fakat Mora'ya hakkı ile sahip olmak ancak Venediklileri Koron, Modon, Nauplia ve Argos gibi kalelerden atmakla mümkün olabilirdi. Özellikle 1463'te Argos'un yerli bir Rum papazının yardımı ile Osmanlılar tarafından ele geçirilmesi Venedik'i Osmanlılara karşı Mora için harbe karar verdirtmiştir (28 Temmuz 1463).⁷⁶

Venedik'e karşı girişilen Osmanlı hareketini biraz sonra ele almak üzere 1463'e kadar Osmanlıların yapmak zorunda kaldıkları diğer önemli seferlerinden bahsetmek istiyoruz.

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

Zira 1460-63 yılları arasında gerçekleşen olaylar Batı'da Osmanlılar aleyhine özellikle Papa tarafından bir Haçlı seferi gerçekleştirilmesi yönündeki fikirlere ağırlık kazandırmış, bu ittifaka batıdaki ülkelerin yanı sıra doğudan da müttefikler temin edilme yoluna gidilmişti. 1460 yılında Uzun Hasan üzerine gitme niyeti olan ancak bunu ertelemek zorunda kalan Sultan Mehmed, Mora fethini tamamladıktan sonra bu defa doğuya dönme fırsatını buldu.

Amasra'nın Fethi, 1459

Candaroğulları ve Trabzon üzerine yapılacak seferden evvel Sultan Mehmed'in Karadeniz'in Anadolu sahilinde bir Ceneviz kolonisi olarak varlığını devam ettiren Amasra'yı Osmanlı hakimiyetine dahil etmek amacıyla harekete geçtiği görülmektedir. Amasra, Osmanlı Devleti'ne vergi ödemekteydi. Ancak Karadeniz'de korsanlık yapan gemilere korunma sağlıyordu. Sultan Mehmed kendisi kara yolu ile Amasra üzerine giderken Mahmud Paşa da donanma hazırlayarak Amasra'ya gönderdi. Amasra'nın Cenevizli hakimi bu durum üzerine şehrin anahtarlarını Sultan'a getirdi ve teslim oldu. Cenevizli yöneticiler İstanbul'a gönderilirken Amasra yakınındaki başka bir Osmanlı yerleşim biriminin halkı Amasra'da iskan edildi.⁷⁷

Candaroğulları Beyliği ve Trabzon'un Fethi, 1461

Fetihten önceki dönemde⁷⁸ Osmanlılar, daha önce Giresun'a kadar ki sahil kesiminde kurulmuş olan Türk Beyliklerinin topraklarını ele geçirmek suretiyle Batı Karadeniz'de üstünlüklerini perçinlemişlerdir. II. Murad Dönemi'nde Trabzon üzerine taarruz maksadıyla gönderilen Osmanlı donanması fırtına yüzünden başarısızlığa uğramıştır.⁷⁹ Bunu takiben 1456 senesinde vuku bulan bir hadise üzerine Osmanlılar Trabzon'a tekrar müdahale etmek zorunda kalmışlardır. Bu yıl içinde etrafına Türkmenleri toplamış olan Şeyh Cüneyt Trabzon İmparatorluğu topraklarına karşı bir akın düzenlemiş, Akçakale'yi almış, karşısına çıkan kuvvetleri bozguna uğrattıktan sonra da Trabzon önlerine kadar gelmiş, ancak şehri almayı başaramamıştır. Şehri alamayan Cüneyt çekilirken Osmanlılar devreye girmişlerdir. Rum Beylerbeyi Hızır Bey Osmanlı kuvvetleri ile Trabzon'a doğru akına çıkmıştır. Osmanlı kaynaklarından Aşıkpaşazade'ye göre bu akın Cüneyt'i Trabzon topraklarından çıkarmak için yapılmıştır.⁸⁰ Osmanlıların bölgeye yaptıkları akınla beraber Trabzon Rum İmparatoru Kalo İoannes önce iki bin bilahare üç bin altınlık senevi bir vergi ile Osmanlı yüksek hakimiyetini tanımak zorunda kalmıştır.⁸¹

Bu gelişmeler üzerine Trabzon İmparatoru kendisine güçlü bir müttefik arayışına girmiş ve Akkoyunluların⁸² desteğini almaya çalışmıştır. Bu şekilde karşılıklı menfaatler ve Trabzon Rum İmparatorluğu'nun kendisine Osmanlılara karşı müttefik bulma arayışının bir neticesi olarak yapılan evliliklerin sonuncusu Akkoyunlu Uzun Hasan ile Theodora arasında 1458 yılında yapılmış olup, bunun karşılığı olarak Uzun Hasan Trabzon İmparatorluğu'nu Osmanlılara karşı koruma garantisi vermişti.⁸³ Bu koruma garantisine ek olarak Uzun Hasan Doğu Anadolu'ya Osmanlıların daha fazla yaklaşmasına müsaade etmek niyetinde değildi. Bu meyanda Uzun Hasan'ın birlikleri 1460-61 yıllarında iki devlet arasındaki sınırı teşkil eden Koyulhisar'ı almıştır. Bunun üzerine Fatih'in Kale'yi geri almak için gönderdiği Rumeli Beylerbeyi Hamza Bey başarısızlıkla geri çekilmek zorunda kalmıştı. Ebu Bekir Tahrani'ye göre Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Muhammed de 1460 yılında adı geçen bölgeye bir sefer yapmış, Melet Kalesi'ni kuşatarak civarında yağma ve tahripde bulunmuştu. Uzun Hasan bu faaliyetlerde bulunurken aynı anda Fatih'e Murad Bey'i elçi

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

olarak gönderip Trabzon ile uğraşmamasını, bu bölgenin kendi nüfuz sahasında olduğunu bildirmişti.⁸⁴

Yukarıda izah edildiği gibi Anadolu'da var olan diğer küçük beyliklerin Candaroğulları ve Karamanoğullarının Trabzon'un istediği korumayı sağlamaları mümkün değildi. Bu küçük beylikler ancak daha büyük bir Osmanlı aleyhtarı ittifakın parçaları olabilirdi. Kalo İoannes'in kardeşi David'in bu niyetle Avrupa'da kendisine müttefikler bulmak için çaba sarf ettiği bilinmektedir. Bu baptan olmak üzere David Burgondia dukası Filip'e 1459'da bir mektup yazdığı bilinmektedir. David'in mektubunda kendisine müttefik olarak saydığı devletlerin en kuvvetlisi olarak Hasan Bey belirtilmektedir. Bu şekilde Sultan Mehmed'in Osmanlı tahtına geçmesinden sonra Trabzon İmparatoru, Uzun Hasan'ı yanına alarak Osmanlı tehlikesine karşı Batı-Hıristiyan dünyası ile temasa geçmiştir.⁸⁵

Osmanlı Devleti tarafından dikkatle takip edilen bu gelişmeler, Fatih Sultan Mehmed'i acil tedbir almaya sevk etmiştir. Aksi takdirde Osmanlı aleyhtarı bir ittifakın gerçekleşmesi mümkün olabilirdi. Fatih Osmanlı tahtına geçtikten sonra bu yerleri almak fikrinde olduğunu beyan etmişti.⁸⁶ Bu tarihlerde Trabzon Rum İmparatorluğu'nun toprakları Giresun'dan başlayıp yaklaşık olarak Batum civarına kadar uzanan Karadeniz kıyılarını kapsamakla beraber, bu topraklar dahilinde yaşayan külliyetli miktarda Türk nüfusunun bulunduğu ve Türk kültürünün bir çok alanda etkisini hissettirdiği bir gerçektir.⁸⁷

Sefer hazırlıklarından olmak üzere donanma hazırlanması için emir verildi. Aynı zamanda uzak bir ülkeye sefer yapılacağı ilan edildi. 1461 ilkbaharında Osmanlı donanması Karadeniz'e açıldı.⁸⁸ Sultan Mehmed Candaroğlu İsmail Bey'e gönderdiği fermanla Trabzon'a karşı bir gaza niyeti olduğunu, Osmanlı donanması Sinop'a geldiğinde donanmanın ihtiyaçlarını karşılamasını bildirdi. Fatih ordusu ile birlikte Anadolu tarafına geçti ve sefere başlandı. Osmanlı ordusu Ankara civarına geldiğinde Divan toplandı. Karamanoğlu Kasım Bey ve İsfendiyaroğlu Hasan Çelebi'de Osmanlı ordugahında bulunuyorlardı. Aniden Hasan Çelebi tutuklanarak çavuşlara havale edildi. Bunun ardından seferin İsfendiyar ülkesine olduğu açıklandı. Ordu İsfendiyar vilayetine doğru ilerlerken, İsmail Bey oğlunun tutuklandığını ve Sultan'ın üzerine gelmekte olduğunu öğrendi. Ailesini, maiyetini, askerlerini ve ağırlıklarını alarak Sinop Kalesi'ne çekildi. Fatih, Kastamonu'ya geldiğinde Veziriazam Mahmud Paşa'ya asker vererek onu Sinop üzerine gönderdi. Aynı anda Osmanlı donanması Sinop Limanı'na gelmişti. Bu şekilde Sinop hem karadan hem de denizden kuşatılmış oldu. Mahmud Paşa, Candaroğlu İsmail Bey'e hitaben Divan Katibi Tursun Bey'e bir mektup yazdırdı.

İsmail Bey mektubu aldı ve Mahmud Paşa'nın teslim olma teklifini kabul etti. Kale'den çıkarak Mahmud Paşa'nın yanına geldi. Bu arada Sultan Mehmed de Sinop ha valisine gelmişti. Vezirler İsmail Bey'i Sultan Mehmed'e götürdüler. İsmail Bey Kale ve bölgeyi teslim etti. Yenişehir ve çevresi İsmail Bey'e tımar olarak verildi. Daha sonra Osmanlı ordusu doğuya doğru yürüyüşe geçti.⁸⁹ Sultan Mehmed ordusu ile birlikte Osmanlı-Akkoyunlu sınırında bulunan ve Akkoyunluların elinde bulunan Koyulhisar Kalesi'ne geldi. Kale, üç günden az bir süre içerisinde fethedildi.⁹⁰

Buradan Erzincan yöresine doğru yürüyüşe geçildi. Erzincan yakınlarına gelindiğinde Erzincan ovasına bir günlük yürüyüş mesafesinden daha yakın bir mevkiideki Yassı-çemen adındaki yaylada kamp kuruldu. Osmanlı ordusu burada iken Uzun Hasan Trabzon'a olan ilgisi münasebeti ile annesi Sare Hatun'u, Çemişgezek Beyi Kürt Şeyh Hasan ve bazı itimat ettiği adamları ile beraber Fatih'e elçi olarak gönderdi.⁹¹ Osmanlı kampına geceleyin

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

ulaşan heyeti önce Mahmud Paşa kabul etti. Heyet, Mahmud Paşa'dan ara bulucu olmasını istedi. Aynı gece Mahmud Paşa Fatih'e haber göndererek Uzun Hasan'ın elçileri vasıtası ile af dilediğini beyan etti. Sultan Uzun Hasan'ı affetti, ancak "mademki Uzun Hasan benim hizmetime gelmeyip gaza sevabından mahrum kaldı o zaman annesi ve adamları ordu ile beraber kalacaklar"⁹² diyerek Uzun Hasan'ın Trabzon lehine yapmak istediği hareketi engellemiş oldu.

Fatih bu mevkiden itibaren Trabzon'a üzerine doğru yürürken bilinen yolları takip etmemiştir. Osmanlı ordusu Bayburt yolunu izleyerek Trabzon'a doğru giderken karlı ve oldukça yüksek Barkar Dağı aşılacak zorunda kalındı. Kelkit civarına geldiğinde Sultan Mehmed ordusunu iki kısma ayırdı. Mahmud Paşa kendisine verilen kuvvetlerle batıdan Trabzon üzerine gönderilirken, Sultan da doğudan kapıkulu kuvvetleri ve Anadolu askerleriyle yürüyüşe geçti. Fatih, ordusu için hiç de kolay olmayan bu yolları seçerken bu bölgedeki yaylalarda yerleşik olan Çepni Türkmenlerinden gerektiğinde kılavuz olarak yararlanmak istemiş olabilir. Trabzon'a batıdan ulaşmaya çalışan ve Fatih'e göre daha zor bir yolu tercih eden Mahmud Paşa'nın da Çepni kılavuzları kullanmış olması mümkün görünmektedir.⁹³

Fatih ve Mahmud Paşa'nın takip ettikleri yollarda kendilerine eşlik etmiş olan iki görgü şahidinin eserlerine sahip bulunmaktayız. Bunların verdikleri bilgilere göre Mahmud Paşa, Sultan Mehmed'e göre daha zor bir yol takip etmiş görünmektedir. Mahmud Paşa'nın yanında olan Tursun Bey'in verdiği bilgilere göre, Mahmud Paşa, aşılması çok güç olan yerlerden "...kesret-i esbâb vâsıtası ile, kazmacılar ve baltacılar açça açça, ve tâyife-i voynik, tulû'-ı subh-ı sâdıktan tâ Beyne's-salâteyn, tağ depesinden dibine hezâr zahmet ü ta'ab ile inildi."⁹⁴

Diğer taraftan Sultan Mehmed de izlediği güzergahta güçlüklerle karşılaşmıştır.⁹⁵ Osmanlı ordusunda tahminlere göre yeniçerilere hizmet veren bir mevkide olan Konstantin Mihailoviç⁹⁶ hatıratında Fatih'in karşılaştığı güçlükleri şu şekilde anlatmaktadır:

"Özellikle yağmur ve çamur, taşıma hususunda büyük meselelere yol açtı..Fatih yüz civarında arabanın çamura saplanması sebebiyle yakılmasını emretti..Bütün bunlara ek olarak hazineleri taşıyan bir devenin uçuruma yuvarlanması ve taşıdığı altınların etrafa yayılması ile birlikte ordu durmak zorunda kalmıştı..Daha sonra Sultan dağılan altınları herkesin almasını emretti ve ordu yoluna devam edebildi."⁹⁷

Osmanlı donanması daha önce gelip Trabzon'u denizden kuşatmış bulunmaktaydı. Ancak Trabzon İmparatoru Sultan Mehmed'in dağları aşarak güneyden şehre ulaşabileceğini tahmin etmemişti. Bu sebeple İmparator şehirden ayrılma fırsatı bulamadı. Evvela akıncılar daha sonra da asıl ordu şehre ulaştı ve Kale her taraftan kuşatılmış oldu. Herhangi bir saldırı yapılmadan top ateşi için hazırlık yapıldığı sırada imparator Kale'yi ve bölgeyi teslim etmeye karar verdi. Kendisi ve ailesi için aman dileyerek teslim oldu.⁹⁸ İmparator ve ailesi maiyeti ve bir kısım malları ile birlikte İstanbul'a gönderildi. Kale ve bölge tamamen zaptedildi.⁹⁹

Sultan Mehmed, Trabzon'un fethini takiben farklı bir güzergah takip ederek İstanbul'a dönmüştür. Ancak Karadeniz kıyısı takip edilerek yapılan bu yolculuk esnasında karşılaşılan güçlükler sebebiyle kimi zaman donanmanın yardımı gerekmiş ve bu arada birçok hayvan telef olmuştur. Canik bölgesinden Tokat şehrine çıkan Sultan buradan İstanbul'a gelmiştir.¹⁰⁰

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

Trabzon'un fethinden sonra Doğu Karadeniz'de fetihlere devam edilmiştir. Öncelikle Trabzon fethi sırasında alınmamış olan Torul, Cezre ve Canehah adlı kaleler Şehzade Bayezid'in 1479 yılında bölgeye yaptığı sefer ile ele geçirilmiştir. ¹⁰¹ Karadeniz hakimiyetini tamamlamak isteyen Sultan, aynı yıl Taman ve Çerkezistan sahillerine bir donanma göndermiştir. Bu donanma Anapa, Kopa ile Taman yarımadasında Matrega'yı (Tamatarhan) zaptetmiştir. ¹⁰²

Eflak Seferi, 1462

XV. asır ortalarında Osmanlıların himayesinde olarak II. Vladislav Eflak prensi bulunmaktaydı. Daha sonra bunun yerine Osmanlıların yardımıyla 1456 senesinde Vladislav'ın oğlu Vlad Çepeş yani Kazıklı Voyvoda denilen ve mücadeleleriyle Osmanlıları uzun süre meşgul edecek olan ve tebaasına karşı da zulmü ile meşhur olan şahıs geçti. Vlad, Osmanlı sarayında yetişmişti. Osmanlılara bağlı görünmekte ve her yıl haracını getirip kendisine layık şekilde iltifat gösterilip çeşitli hediyelerle geri ülkesine gönderilmekteydi. Sultan Mehmed, Trabzon Seferi'nde iken Vlad, Osmanlılara karşı olan sadakatini terk ederek Tuna'yı geçip Osmanlı ülkesi içerisinde Bulgaristan'a akın yapmış, epeyce zarar vermişti. ¹⁰³

Tursun Bey, Kazıklı Voyvoda'nın ülkesinde yaptıklarını şu şekilde tarif etmektedir: "... ifrat-ı siyaseti bu mertebede idi ki, bir kuyde, mesela bir şahstan hiyaneti müş'ir cinayet ve asret sadır olsa, ol kuyun cemi halkını, zükur u ünasını, eftalin bile, dirile kazığa vurur idi. Ve Ağaç-hisar-ki ol kara bahtun tahtı idi-karşusunda altı mil mikdarı yire tulani iki kol çit urdurdu ve ana muhkem çalı ördürdü, bahçe idinürem diyü. Ol iki çit arasını Üngürüs kafirlerinden ve kendi vilayeti kafirlerinden ve Boğdan kafirlerinden kazığa vurulmuş eşhas ile toldurdu. Ve andan gayrı, daire-i kal'a bişelü ve ağaçlü, çıtılgu yirdür; her ağacın her budağında aveng aveng olmuş maslub-ı bi hisab u aded. Yasağı bu idi kim, her ki ol maslubdan birini indüre, anun yirine çıka...." ¹⁰⁴.

Fatih Sultan Mehmed İstanbul'da bulunduğu kış esnasında Kazıklı Voyvoda'nın yaptıklarından haberdar olmuştu. Vlad'ın ele geçirilmesi için tertibat alan Sultan Silistre Beğ'i Yunus Bey vasıtasıyla onu İstanbul'a davet ederken diğer yandan Niğbolu sancak Beyi Çakırcı Hamza Bey'e Vlad'ın ne suretle olursa olsun ele geçirilmesini emretti. Tuna boyunda Vlad'ın geçmesini bekleyen Hamza Bey'in planından haberdar olan Vlad bir baskınla Yunus Bey'i ve Hamza Bey'i ele geçirdi ve ikisini de yanındaki adamları ile birlikte kazıklara vurdurttu. Vlad daha sonra Niğbolu, Vidin ve bütün Tuna boyu şehirlerini tahrip edip büyük bir esir kafilesiyle Eflak'a döndü. Sultan Mehmed bu durumdan oldukça müteessir olmuştu. ¹⁰⁵ Sultan Mehmed hadiselerden haberdar edildi. Vezirleri Mahmud ve İshak Paşa'dan Vlad'ın kardeşi Radul'un huzuruna getirilmesini isteyen Sultan Radul'u Eflak Voyvodası olarak atadı. Radul'a dört bin atlıdan oluşan bir kuvvet verilerek Niğbolu'ya gönderildi ve orada Sultan'ın Osmanlı ordusu ile gelişini beklemesi emredildi. ¹⁰⁶ 1462 senesi baharında Sultan Mehmed Eflak Seferi'ne başladı. Eflak ile arası açık olan Boğdan Prensi de sefere destek verdi. Osmanlı ordusu yaklaşık yüz elli bin kişiden oluşmaktaydı. Mahmud Paşa asıl ordudan evvel Eflak'a girdi ancak Vlad'ın kuvvetlerine tesadüf edilmedi. Sultan Mehmed, deniz yolu ile yirmi beş kadirga ve yüz elli nakliye gemisiyle Karadeniz'den Tuna'ya girdi. Sultan Vidin'e kadar ilerledi. Mahmud Paşa Vlad'ın kuvvetlerine rastlamayınca Evrenüzade Ali Bey'in oğlu Evrenüz Bey akıncı kuvvetleriyle Eflak topraklarını vurmaya yollandı. ¹⁰⁷

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

Sultan Mehmed Tuna kıyısına geldiğinde Kazıklı Voyvoda'nın kuvvetleri de Tuna'nın öbür yakasında idi. Yeniçeriler Sultan'dan kendilerinin Vlad üzerine gönderilmesi isteğinde bulundular. Sultan'da onlara seksen gemi ve saldırıda kullanılmak üzere top verdi. Yeniçerilerin bu saldırısı sonucunda iki yüz elli kişi kayıp verilmesine rağmen Sultan Tuna'nın öbür yakasına geçti. Vlad savaş sahasını terk etmek zorunda kaldı. Sultan Mehmed ödül olarak Yeniçerilere otuz bin altın dağıtılmasını emretti. Vlad'ın kardeşi Radul Osmanlı ordusunun önünden giderken Kazıklı Voyvoda'nın herhangi bir gece saldırısı ihtimaline karşı tedbirler alındı.¹⁰⁸

Bizzat Mahmud Paşa ile birlikte Eflak Seferi'ne iştirak etmiş olan tarihçi Tursun Bey sefer hakkında özetle şu bilgileri vermektedir.

"...Vezir-i Âzam Mahmud Paşa bir gün kılavuzlar çıkarıp ordunun kamp kuracağı yeri tayin ettirdikten sonra ordu hareket etti ve tayin olunan kamp yerine yakın gelindiğinde ordunun öncülerinden gelen haberde tayin olunan mevkide ağız suyuna yetecek su olmadığı görüldü ve binek hayvanları susuz kaldı. Hava o kadar sıcaktı ki gazilerin üstündeki zırhlar üzerinde kebab pişirmek mümkündü. Padişah durumdan haberdar olduğunda bu hatayı ileri gelenlerin kusuruna bağladı ve kılavuzlar cezalandırıldı. Sonuçta tayin olunan yerde su olmamasından dolayı ordunun bir konak daha ilerlemesi uygun görüldü. Bir hayli zahmetle ikinci konak yerine ulaşıldı. Padişah yerleşti. Henüz kılıçlar belden ve süngüler elden gitmeden düşman geldi haberi ulaştı. Haberin aslına bakılırsa Kazıklı Voyvoda Kara Boğdan tarafından gelecek saldırılara karşı bu tarafta 7 bin kadar güzide askerini ve Beylerbeyisini yerleştirmişti. Padişah tarafından Ali Beyoğlu Evrenoz Bey'e o tarafa akın yapması söylendi. Vlad'ın askerleri Evrenoz oğlunun o tarafa akın yaptığını haber aldıklarından Evrenoz oğlunun akın yorgunu olacağını tahmin ederek boğaz da pusuya girmişlerdi. Zikrolunduğu gibi susuzluk sebebiyle ve ormanlık bölge olması sebebiyle asıl ordunun bu bölgeye geldiğini Vlad'ın askerleri bilmeyip, ileri gelen ordu tıraşçıları Evrenoz Bey'in askerleri zannedip askerlerini on alay halinde düzene sokup Rumeli askerleri tarafından saldırıya geçtiler."¹⁰⁹

Tursun Bey özetle devam eder:

"Düşman geldi" haberi yetişti, ancak asker bundan etkilenmedi. Kapı halkı ve Anadolu askeri hareket etmeyip hazır beklerken Padişah gelen düşmanı Mahmud Paşa'nın karşılaşmasını emretti.

Mahmud Paşa emir gereğince alaylarını saflara sokup, önüne azap askerlerini koydu. İki kanadını tertip ve düzene koydu. Sağ tarafına Turahan Beyoğlu Ömer Bey, Ali Beyoğlu Ahmed Bey, Mihaloğlu Ali Bey ve Malkoçoğlu Bali Bey ve daha nice ünlü Beyleri koydu. Sol tarafına da Arnavut ili Beyi Nasuh Bey, Yanya Beyi Develioğlu Umur Bey ve Mihaloğlu İskender Bey ve daha bunlar gibi nice emirler ile takviye ederek düşmanın üzerine yürüdü. Vlad'ın askerleri ormandan çıkıp karşılarında bu şekilde düzenli askerleri gördüklerinde yanıldıklarını anladılar. Çarpışmaya girmeden yenildiler. Gaziler düşmanı yenilgiye uğrattırırken bir kısmını kılıçtan geçirdiler bir kısmını da esir ettiler. Bu çarpışmadan kaçan düşman alaylarından biri Evrenoz Bey'in bölüğü ile karşı karşıya geldi. Evrenoz'un bölüğü akın yapıp esirler ve ganimetlerle yorgun olarak ve ekserisi yaya olarak atından inmiş bir şekilde piyade olarak gelirken kendilerine doğru gelen bir kafir alayı gördüler. Bunlara karşı koymaktan başka bir yol görmeyip kendilerini savunmaya karar verdiler. Ancak üzerlerine gelen düşman alayı zaten yenilmişti ve kaçmaya başladılar. Durumun farkına varan Evrenoz'un akıncıları bunları takip ederek geri kalanları da onlar kılıçtan geçirdiler hasılı

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

yedi bin askerden yedi yüz sağ kurtulmadı.. Bu hadiseden sonra yaklaşık olarak otuz gün Eflak içerisinde faaliyette bulunuldu. Birçok esirler ve ganimetler alındı....”¹¹⁰

Tursun Bey'e göre Eflak Beyi Kazıklı Voyvoda bir gece saldırısı ile Osmanlı ordusuna kesin bir darbe vurup zafer kazanmayı düşünmektedir. Ve bu amacını gerçekleştirmek için bir gece Osmanlı ordusuna baskın yapar. Tursun Bey bu gece baskını hakkında özetle şunları söylemektedir.

“Eflak Beyi bir gece baskın yaptı. Önce Anadolu askeri tarafına yürüdü. Burada yenilgiye uğratılan düşman daha sonra kapı halkına ve bazı yeniçerilerin çadırlarına saldırdı. Burada da başarıya ulaşamayan düşman kaçarken bu sefer de gece karanlığında esas orduya doğru yöneldi ve Rumeli askerleri arasına düştüler. Birden bire bütün çadırlarda mumlar yandı ve hazır duran askerler bağıarak düşmana saldırdılar. Bunun karşısında şaşırarak düşman dağıldı. Kimisi kaçmaya çalışırken kimi de silahını bırakıp çadırlara kaçmaya çalışıyordu. Öyle oldu ki on yaşındaki bir seyis ve aşçı yamağı birden fazla düşmanı esir etmişlerdi.. Eflak Beyi yanına alabildiği kuvvetleri ile yenik bir halde Macaristan'a kaçtı. Ancak daha evvelen Macarlara karşı faaliyette bulunduğu için burada hapsedildi ve orada öldü. Zaferden sonra Sultan Edirne'ye döndü.”¹¹¹

Eflak'ın Osmanlı hakimiyetine dahil edilmesi, Amasra, Sinop ve Trabzon'un fethi ile birlikte ele alındığı zaman Sultan Mehmed'e Karadeniz'in Güney ve Batı kıyılarının kontrolünü sağlamıştır. Aynı yılda Sultan Mehmed'in Gelibolu yakınlarında Çanakale Boğazı'nın iki yakasına yaptırdığı iki kale de Ege'den Karadeniz'e geçişi kesin olarak Osmanlı Devleti'nin denetimine sokmuştur.¹¹²

Midilli Adası'nın Fethi, 1462

Sefer hakkında verdiği bilgilerden Midilli seferinde bulunmuş olduğunu anladığımız Osmanlı tarihçisi Tursun Bey'e göre Sultan Mehmed'in güzel adetlerinden biri de eğer bir yılda bir fetih kolaylık ile başarılmış ve yeterli zaman da var ise Sultan bu fethine başka bir fetih eklemek isterdi. Midilli'nin fethi de bu neviden bir hadise idi. Eflak Seferi'nin kolaylıkla başarıya ulaşmasından sonra Sultan Mehmed, Midilli adasının alınmasına karar verdi.¹¹³

Aslında Midilli adasına sefer için Tursun Bey'in zikretmediği sebepler de vardı. Kritovoulos'a göre Gattilusio ailesinden Domeniko'nun oğulları Nikolo ve Domeniko adayı idare etmekteydiler. Bunlar Sultan Mehmed'le anlaşma yapmışlar ve Sultan'a yıllık vergi ödemekteydiler. Daha sonra Nikolo kardeşi Domeniko'yu öldürerek yönetimi eline geçirdi. Vergi ödemelerinde mesele çıkarmaya başlayan Nikolo, korsan gemilerinin adaya gelip gitmelerine ses çıkarmadı ve İtalyanlardan yardım alma gayretlerine girişti. Sultan bütün bu olanları bilmekteydi. Kendisine, vergisini vaktinde ödemesi, yaptığı anlaşmaya sadık kalması yoksa savaş açılacağı uyarısı yapıldı. Nikolo bu uyarılara fazla kulak asmadı. Bunun üzerine Sultan sefere karar verdi. Mahmud Paşa iki yüz parçadan oluşan bir donanma hazırladı ve adaya gönderildi.¹¹⁴

Sultan Mehmed, donanma ile gitmeyip kara yolu ile Ayazmend'e Midilli'nin karşı kıyısına giderek orada otağını kurdurdu. Mahmud Paşa komutasındaki Osmanlı donanması Midilli'ye varduktan sonra limanı ele geçirdi. Mahmud Paşa'nın teslim olmaları yolunda ada yöneticisine yaptığı teklif kabul edilmedi. Kısa bir çarpışmadan sonra Mahmud Paşa Kale'yi kuşattı ve kale duvarları toprakla dövülmeye başlandı.¹¹⁵ Birkaç günlük top

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

ateşinden sonra kale duvarlarında ve kulelerinde büyük tahribat meydana geldi. Daha sonra Sultan Mehmed maiyeti ile birlikte adaya geçti ve Midilli Kalesi'ni yukarıdan görebileceği bir mevkide çadırı kuruldu.¹¹⁶ Sultan'ın adaya gelişinden sonra ordunun yaptığı hazırlığı gören Kale'dekiler genel bir hücum yapılacağını anlayarak teslim olmaya karar verdiler.¹¹⁷

Kale komutanını adamları ve ailesi ile birlikte Sultan'ın huzuruna getirdiler. Şehir halkı ve korunmak maksadıyla Kale'ye sığınmış olanlar dışarıya çıkarıldılar. Esirler üç kısma ayrıldı. Midilliye yardım için İtalya'dan yardıma gelenler öldürülürken şehirli ve köylüden yarar olanlar esir edilip ileri gelenlere hediye edildi. Geri kalan şehirli ve köylüler yerlerinde bırakılarak üzerlerine gereken şer'i ve örfi vergiler uygulandı.¹¹⁸ Sultan Mehmed daha sonra tekrar Anadolu karasına geçti. Mahmud Paşa'ya Kale ve adada gerekli olan şeylerin yapılması için emirler verdikten sonra kendisi İstanbul'a döndü.¹¹⁹

Bosna'nın Fethi, 1463

Bosna Krallığı 1463 Seferi'nden önceki dönemde Osmanlı Devleti'ne senevi vergi vermekteydi. Osmanlı tarihçilerine göre Bosna kralı Semendire Kalesi üzerinde hak iddia etmiş ve kalenin Osmanlılar tarafından fethini geciktirmişti.¹²⁰ Yine Eflak voyvodasının isyan ettiği günlerde Bosna Kralı da isyan belirtileri göstermiş, vergisini zamanında ödemesi için Sultan tarafından gönderilen elçiyi tutuklatmış ancak daha sonra pişman olarak elçiyi serbest bırakmıştı.¹²¹ Bunlara ek olarak Tursun Bey, Bosna'nın fethine dair verdiği bilgiler arasında Bosna'nın altın ve gümüş madenleri açısından zengin olduğundan bahsetmekle siyasi sebeplerin yanı sıra seferin ekonomik sebepleri olabileceğini de ima etmektedir.¹²² Kritovoulos Sultan'ın seferi hakkında başka sebeplerden de bahsetmektedir. Buna göre Bosna Kralı ile Macar Kralı arasında dostluk ve bir ittifak vardı. Sultan birçok kereler vergi vermesi karşılığında Bosna Kralı'nı bir barış anlaşması yapmaya davet etmiş, ancak Macarlarla dostluğuna güvenen kral bağımsız olmak düşüncesiyle bu daveti kabul etmemiş üzerine yapılan seferler de fikrini değiştirmemişti. Sultan Mehmed bu durum üzerine Bosna üzerine sefere karar vermişti.¹²³ Son olarak 1463 yılı Batı'da Osmanlılar aleyhine yeni bir Haçlı seferinin başladığı yıl idi. Osmanlılar, Macaristan'la komşu olan Bosna'nın da bu Haçlı organizasyonuna girmesi veya desteklemesi ihtimaline karşı Balkanlar'da zor bir duruma düşmemek için harekete geçmeye karar vermişlerdi.

Bizzat Sultan Mehmed'in kumandasında olarak Osmanlı ordusu Üsküp, Karadonlu yoluyla Vilitçrin'e geldiğinde Bosna kralının Ağaç Hisarı yaktığı haberi geldi. Bunun üzerine Sultan önden Mahmud Paşa'yı gönderdi.¹²⁴ Mahmud Paşa ilk olarak Bosna sınırında olan Bobofça daha sonra da Visoka kalelerini ele geçirdi. Bu kalelerin çevresindeki yerleşim birimleri de Osmanlılara itaat etti. Daha sonra Sultan Mehmed Travnik bölgesinde ordugahını kurdu. Bosna kralının Yayçe Kalesi'nde olduğu haber alındı. Bunun üzerine Mahmud Paşa Rumeli askerleri ile birlikte Yayçe kalesine gönderildi. Yayçe nahiyesinde Virbaz suyu kenarına varan Mahmud Paşa, burada kralın kendi maiyeti ile birlikte bir gün önce ikindi vaktinde Sokol Kalesi yönüne gittiğini haber aldı. Hiç durmadan Sokol Kalesi'ne varan ve hücum eden Mahmud Paşa burada Kale'nin sarplığı ve savunuların çarpışmaları sebebiyle güçlkle karşılaştı. Sonunda Bosna kralının geceleyin geldiği Sokol Kalesi'nde durmayıp buradan Kılıç Kalesi yönüne gittiği haberi alındı.

Kılıç kalesi ile Sokol Kalesi arasındaki sarp derbendi geçme konusunda beylerin çekimser davranmaları üzerine Mahmud Paşa müşavere sonucunda onları ikna ederek derbentten

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

geçirdi ve Kılıç havalisine ulaştılar. Mahmud Paşa'nın önden gözcü olarak gönderdiği Tırhala Beyi Turahan Beyoğlu Ömer Bey'den alınan haberde kralın Kılıç Kalesi'nde olduğu öğrenildi. Mahmud Paşa birliklerini düzenleyip Kale'ye gönderdi. Bosna Kralı Padişah'ın uzakta olduğunu düşünerek kale üzerine varan askerleri Türk akıncıları zannetmişti. Bu sebeple askerlerini düzenleyerek gelen Türk askerlerine karşı gönderdi. İki taraf arasında şiddetli bir savaş oldu. Mahmud Paşa çarpışma yerine gelmeden Türk askerleri galip geldiler. Mahmud Paşa'nın gelmesi üzerine Kale kuşatıldı şehri yakıldı ve akabinde Mahmud Paşa Kralı teslim olması yolunda ikna etti. Ve kral aman dileyerek teslim oldu. Mahmud Paşa kralı buradan Sultan Mehmed'e gönderdi. Kralın küçük kardeşinin İzveçay Kalesi'nde olduğunu öğrenen Mahmud Paşa bu Kale üzerine gitti ve onu ele geçirdi. Sultan Mehmed bu sırada Yayçe Kalesi'ni kuşatmış bulunuyordu. Mahmud Paşa Yayçe'ye Sultan'ın yanına geldi. Bosna kralının ve kardeşinin yakalanması üzerine Yayçe Kalesi de teslim oldu. Mahmud Paşa, Bosna kralı ile yaptığı anlaşmada teslim olması karşılığında hayatının bağışlanacağına söz vermişti ancak Bosna kralı teslim olduktan sonra Fatih, savaşla alınabilecek yerin amanla alınmasına sinirlenmiş, Mahmud Paşa'ya kızmıştır. Daha sonra orduda bulunan ve Musannifek adıyla bilinen Şeyh Ali Bistami'nin verdiği fetva ile Bosna kralı öldürülmüştür.¹²⁵ Mahmud Paşa bundan sonra Hersek üzerine gönderildi. Hersek Beyi¹²⁶ kaçarken bölgenin birçok kalesi ele geçirildi. Bunlara ek olarak Osmanlı toprakları ile Bosna arasında Kovaçoğlu ve Pavlioğlu demikle bilinen iki beyliğin toprakları da Osmanlı topraklarına ilhak edildi. Fethedilen yerlere kadı ve sancak beyleri tayin olunduktan sonra Bosna madenlerine eminler tayin olundu.¹²⁷

II. Bosna Seferi, 1464

Sultan Mehmed birinci Bosna seferinden döndükten sonra aralarındaki ittifak gereğince Venedikliler Mora'da ve Macar kralı 1463 kışında Bosna'da saldırıya geçmişti. Bosna'da Yayçe Kalesi voyvodası ve muhafızı tarafından Macar kralına teslim edilmişti. Sırbistan sınırındaki Srebreniçe'yi alan Macar Kralı İzvornik'i kuşatmış,¹²⁸ Venedikliler de Mora'da dört ay evvel faaliyete geçmişlerdi. Macar Kralı aldığı kalelerle yetinerek geri dönmüştü¹²⁹. Bir yıl önce elde edilen Bosna'nın elde tutulması Osmanlılar açısından hayati bir önem taşıdığından Macar kralının Bosna'yı istilası önlemek ve kaybedilen yerlerin geri alınması maksadıyla 1464 yılı ilk baharında Sultan Mehmed ikinci defa Bosna Seferi'ne çıktı. Ancak bu sırada Venediklilerin Midilli adasına saldırdıkları haberi alındığından Mahmud Paşa Venedik saldırısını defetmek için Gelibolu'ya gönderilmiş, burada hazırladığı donanma ile Midilli'nin yardımına giden Mahmud Paşa Venedik saldırısını önleyerek geri dönmüştü.¹³⁰

Sultan Mehmed'in bu II. Bosna seferinde hedefi Yayçe Kalesi'nin tekrar alınmasıydı. Bu gayeye yönelik olarak ordu Kale'yi kuşatır kuşatmaz toplar dökülerek, siperler kazıldı ve Kale duvarları altından tüneller kazılmaya başlandı. Kale'nin bir kulesinin tamamen yıkılmasına rağmen kaleyi savunanlar da büyük gayretle müdafaada bulundular. Bu müdafaa ile kazanılan zaman Macar Kralına Kale'dekilere yardım etmesi için fırsat verdi. Macar kralı bölgeye gelmeden önce Sultan Mehmed kaleye son bir saldırı düzenledi. Ancak Kale alınamadı. Minnetoğlu Mehmed Bey Kale'yi kuşatmakla görevli bırakılıp Sultan Mehmed Macar Kralı üzerine yürüdü. Kral ile savaşmak mümkün olmayınca Sultan Mehmed kışlamak üzere Sofya şehrine çekildi.

Kış mevsiminin gelmesiyle Padişah, Sofya'da kalırken Mahmud Paşa'yı Rumeli askerleriyle birlikte Macar kralı tarafından kuşatılmış bulunan İzvornik Kalesi'ne yardım için gönderdi. Macarlar toplarını kurmuşlar ve Kale'ye oldukça zarar vermişlerdi.¹³¹ Mihaloğlu

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

İskender Bey Kale'de bulunup müdafaaya devam ediyordu. Macarlar ise kışa rağmen yer altına barınaklar yapıp Kale'yi kuşatmasını sürdürüyorlardı.¹³² Mahmüt Paşa Kale'ye üç günlük mesafede olan bir mevkie ulaştığında Kale'ye giden müsait yolların Macarlar ve Vlaklar tarafından tutulmuş olduğunu gördü ve vaziyet hakkında bölgeyi tanıyan beyleri ile müşaverede bulundu. Beyler geçitler yolu ile Kale'ye ulaşmanın mümkün olmadığını, Srebrenica yolunun ise çok uzun olduğunu bildirdiler. Mahmud Paşa beylerinin fikirlerini beğenmedi. Bölgeyi iyi bilen bir Hıristiyan bulup ona ve adamlarına tımar vaadinde bulundu. Emir vererek ormanlık araziden geçip İzvornik kalesinin karşısındaki tepeye ulaşmalarını ve kaledekilere bağırarak üç gün daha dayanmalarını Sultan'ın ordusu ile geldiğini dayanmaları gerektiğinin bildirilmesini istedi. Mahmud Paşa'nın bu planı başarıya ulaştı. Haber, Macar ordusunda panik meydana getirdi. Macarlar Türklerin üç taraftan geldiğini düşündüler. Bunun üzerine Macar Kralı kaleye son bir saldırı emri verdi. Saldırı başarısızlığa uğradı. Macarlar toplarını, ağırlıklarını ve yaralıları bırakarak çekilmeye başladılar. Bu haberi alan Mahmud Paşa hızlı bir şekilde İzvornik'e ulaştı. Macarlar Sava'ya kadar takip edilerek birçok silah ele geçirildi. Toplar ve mühimmat kaleye alındıktan sonra gereken erzak ve askerler Kale'ye koyuldu. Mahmud Paşa geri dönüp Sofya'da Sultan'la buluştu.¹³³

Fatih Sultan Mehmed, bizzat çıktığı 1464 II. Bosna seferi ile Macarların Bosna'yı ele geçirmeleri engellenmiş, bu suretle Venedik-Macar ittifakına karşı Balkanlar'da önemli bir mevkii elinde tutmuştur.

Osmanlı-Venedik Savaşı; Savaşın Haçlı Seferine Dönüşmesi ve Sonuçları, 1463-1479

Osmanlıların İstanbul'u aldıktan sonra Arnavutluk, Bosna, Mora ve Adalardaki başarıları, Anadolu'da Trabzon, Candar Beyliği ve Karaman Devleti'yle Alaiye Beyliğini ortadan kaldırmaları, onlara karşı gerek Doğu'da ve gerekse Batı'da kuvvetli hasımlar meydana getirmişti. Bu hasımlardan Doğu'daki Akkoyunlu Devleti ve Batı'dakiler başta Papalık olmak üzere Venedik Cumhuriyeti ile Napoli ve Macar Krallıkları idi. Bunlara ek olarak Arnavutluk Beyi İskender Bey ve Rodos şövalyeleri de vardı. Osmanlılara karşı açılan mücadele önce Venedik tarafından başlatılmış, sonra buna denizden Papa ile Napoli kralı ve Rodos şövalyeleri, karadan da Macarlar iştirak etmişler, daha sonra bunlara Akkoyunlu Devleti de katılmıştır. Venedik Cumhuriyeti Osmanlı fetihlerinin kendi aleyhine de sonuçlar vermesine rağmen İstanbul'un fethinden sonraki zamanlara kadar Osmanlılarla karşı karşıya gelmek istememiştir. Venedik bu sırada İtalya'da rakipleri olan Napoli ve Milano ile uğraşıyordu. Osmanlıların Adalardaki başarıları ve Mora'daki Venedik kolonilerini ele geçirmeleri, Venedik'i Osmanlılara karşı daha ciddi ittifak arayışına sevk etti. Sonuçta Venedik'le İskender Bey arasında Papa'nın da teşvikiyle Osmanlı aleyhtarı bir ittifak yapıldı. Venedik bu anlaşmalara daha sonra Macaristan'ı, Burgonya'yı dahil ederken Napoli bu ittifaka girmedi. Papa bu ittifaka Ragusa'yı davet etmek için Ankona'ya gittikten sonra burada ansızın ölmüş ve planlanan Haçlı seferi sonuca erdirilememişti. Ancak Venedik Cumhuriyeti, Macarlar ve İskender Bey Osmanlılara karşı harekate başladılar.¹³⁴

Venedik senatosunun 1463'te Türklere karşı harp kararı almasından sonra Venedik kuvvetleri komutanlığına Yakomo Loredano getirildi. Alınan karara göre Venedikliler Mora'da, Macarlar Bosna'da ve İskender Bey de Arnavutluk'ta faaliyet göstereceklerdi. Bu karar gereğince Venedikliler 1463 Ağustosunda Mora'ya saldırdılar. Bunun üzerine Padişah arkadan gelmek üzere Vezir-i azam Mahmud Paşa acele olarak Mora'ya

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

gönderildi. Mora'ya çıkan Venedikliler Korint şehrinde Turahanoğlu Ömer Bey'i muhasara ederlerken Korint'te bozguna uğratıldılar. Mora'daki asiler itaat altına alındı. Bu sırada Bosna'da saldırıya geçen Macar Kralı Matyas Korven Yayçe ve diğer birkaç kaleyi almasına rağmen Sultan Mehmed'in 1464 Bosna Seferi üzerine geri çekildi. Mora'da başarısızlığa uğrayan Venedik donanma ve kuvvetleri daha sonra komutanlığa getirilen Viktor Kapello'nun komutasında Taşoz, İmroz ve Semadirek adalarını alıp Atina'yı işgal ettiyse de Türklerin karşı taarruzu üzerine geri çekilmek zorunda kaldı. Aynı sene içerisinde Venedik donanması Midilli'yi almak istemiş, fakat Mahmud Paşa kumandasındaki Osmanlı donanmasının geldiğini haber alınca geri çekilmişti. 1467 yılında Venedik Cumhuriyeti barış maksadıyla Osmanlı hükümetine müracaat etti. İmroz ve Limni adalarının kendilerine verilmeleri şartıyla barış isteyen Venediklilerin teklifi kabul edilmedi. Bunun üzerine Venedikliler savaşı lehlerine çevirmek üzere Mora'da tekrar taarruza başladılar. Mora'ya çıkan Venediklileri Turhan Bey oğlu Ömer Bey yenilgiye uğrattı. Venedikliler büyük zayıfla çekilmek zorunda kaldılar. Çekilen Venedik kuvvetleri komutanı Kanalis Eğriboz adasından hareket ederek Limni, İmroz ve Enez'e taarruz etti. Limni ve İmroz'u işgal eden Kanalis Enez'e saldırdı. Yerli Hıristiyan halka büyük zulüm yapan Kanalis aldığı esirlerle birlikte Eğriboz'a döndü (1467).¹³⁵

1470 yılında Sultan Mehmed, Kanalis'in Ege'deki faaliyetlerine ve Enez'de yaptığı tahribata çok daha esaslı bir seferle Venedik'in Ege'deki en önemli kolonilerinden birine sefer düzenleyerek cevap verdi. Venedik uzun zamandır Türklerin buraya sefer düzenlemesinden çekiniyordu. Eğriboz Venedik'in Akdeniz ticaretinde oldukça önemli bir yer tutmaktaydı. Ada, Mora ve Yunan sahillerine yakınlığı sebebiyle de Mora'daki Osmanlı hakimiyetini tehdit eder bir halde idi. 1470 yılı başlarında Sultan Mehmed Eğriboz seferi hazırlıklarına başlanması için emir verdi. Hazırlıkların en önemli kısmını oldukça büyük bir donanma oluşturmaktaydı. Gelibolu Sancağı Beyi Mahmud Paşa donanma komutanı olarak yaklaşık üç yüz ila dört yüz parça gemiden oluşan donanma ile adaya doğru hareket ederken, Sultan Mehmed de yaklaşık yetmiş ila yüz bin kişi arasındaki bir kuvvetle karadan hareket etti. Eğriboz Kuşatması Osmanlılar için çetin geçmesine rağmen ada özellikle Osmanlı topçusunun başarısı ile fethedildi 12 Temmuz 1470.¹³⁶

Venedik Cumhuriyeti Eğriboz'u kaybettikten sonra Osmanlılarla anlaşmak istedi. İki taraf arasında Sultan Mehmed'in analığı Sırbistan Prensesi Mara aracı idi. Ancak anlaşma sağlanamadı. Venedik senatosunun Osmanlılarla anlaşmada pek istekli davranmamasının başka sebepleri de vardı. Papa IV. Sixtus'un öncülüğünde Türklere karşı yeni bir Haçlı seferi organize etme yolunda çalışmalar başlamıştı. Papa, Fransa kralına, Macaristan'a ve İtalya'daki prenslere kardinaller göndererek bir Haçlı seferi organize etmeye çalışıyordu. Bunlardan daha önemlisi bu ittifaka Akkoyunlu Uzun Hasan'ın da katılma ihtimali vardı. 1469 yılında bir Venedik elçisinin Uzun Hasan'ın yanına gitmesinden sonra Uzun Hasan İtalya'ya elçilik heyeti göndermiş ve onlara doğuda bütün rakiplerini ortadan kaldırdığını yalnız Mehmed Bey'in kaldığını onun ortadan kaldırılmasının da kolay olduğunu bunun için Venedik donanmasının kendi ordusu ile iş birliği yapmasını teklif etmişti. Venedikliler Uzun Hasan'ın mektubunu ve bilahare de elçisini kabul ettiler. Osmanlılarla devam eden barış görüşmeleri sonuçsuz kalınca kendileri Uzun Hasan'ın karısı Despina Hatun'un yeğeni Katerino Zeno'yu Uzun Hasan'a göndererek ittifakı gerçekleştirme yoluna gittiler (1471). Uzun Hasan'ın da Venedik'le ittifak yapma isteğinde kendine göre düşündükleri vardı. Uzun Hasan, Anadolu'nun güney sahillerine Venediklilerin yapacağı bir saldırıda kendisi de kuzeyden saldırarak ve bu şekilde Sultan Mehmed'in 1468'den beri elinde tuttuğu Karaman topraklarını ele geçirecek veya buraları tekrar Karaman Beyliği'ne geri vererek kendine bağlı bir beylik vasıtasıyla Orta Anadolu'da üstünlük kuracaktı.¹³⁷

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

İki taraf arasında gerçekleşen bu diplomatik temastan sonra Venedik donanma komutanı Moçenigo donanmasıyla Akdeniz'e çıktı. Ege sahillerinde tahribat ve yağma yaptı. Daha sonra Mora'da Napoli Krallığı donanmasının da desteğini alan Moçenigo'ya Papa donanması da katıldı. Donanma mevcudu seksen beş kadırgayı bulmuştu. Müttefik donanması kendilerine hedef olarak Antalya'yı seçtiler. Büyük tahribat ve yağmaya rağmen Antalya teslim olmadı. Buradan eli boş dönen müttefik donanması bu sefer İzmir'e asker çıkarıp büyük bir yağma ve katliamda bulundular. Bu deniz harekati 1472 senesi ilkbaharından sonbaharına kadar sürdü. Sultan Mehmed 1473'te Uzun Hasan üzerine yürürken Venedik donanması Moçenigo komutasında tekrar faaliyette idi. Karamanoğulları da birlikte hareket ediyorlardı. Nitekim müttefik donanma İçel taraflarında bulunan Kasım Bey'e yardımda bulundu. Silifke ve civarındaki bir kısım kaleler Moçenigo tarafından alınıp Kasım Bey'e verildi.¹³⁸

Venedik donanmasının bu faaliyetlerine ek olarak Uzun Hasan'ın Venedik'ten istediği silahlar da 1473 Ocağı'nda senatonun kararı ile Giosafat Barbaro'nun heyeti ile birlikte Kıbrıs'a gönderilmişti. Barbaro 1473 yazında Anadolu sahillerine geçip burada Uzun Hasan'ın ordusu ile buluşup silahları teslim etmeyi ümit ediyordu. Ancak bu gerçekleşmedi. Uzun Hasan ise 1472 sonbaharında ordusu ile sefere çıktığında bu bölgeye gelmek yerine güneye inerek Memluk topraklarına saldırmış bu hareketi Memlukulularla arasını açmakla kalmayıp Suriye'ye inen kuvvetleri Memlukulular tarafından bozguna uğratılmıştı. Bu da Sultan Mehmed'e yeni bir diplomatik manevra yapma kabiliyeti kazandırmıştı. Sultan Mehmed bir elçilik heyetini Suriye'de Uzun Hasan'ın kuvvetlerini yenilgiye uğratan Emir Yasbak'a göndererek Uzun Hasan'a karşı birlikte hareket etme teklifinde bulunmuş, Emir de Sultan'a bir elçilik heyeti ve hediyelerle göndermişti. Bunları takiben Sultan Mehmed, Kahire'ye bir elçilik heyeti gönderdi. Heyet, Kahire'de oldukça sıcak karşılanırken Memluk Sultan'ı büyük bir ihtimalle Akkoyunlulara karşı bir ittifak oluşturmak için Osmanlı başkentine gitmek üzere bir elçi atadı.¹³⁹

Sultan Mehmed, Doğu'da bu faaliyetler içerisinde yer alırken Batı'da da Osmanlılar karşılarındaki ittifaka karşı değişik faaliyetler içerisinde yer alıyorlardı. Uzun Hasan'ı diğer ittifak üyelerinden ayırmak isteyen Sultan Mehmed, vakit kazanmak niyetiyle Venedik'e, Macaristan'a elçilik heyetleri gönderdi. Bunlara ek olarak Doğu'da Uzun Hasan'la muhtemel bir çarpışma sırasında Venedik'in yardımını engellemek için doğrudan Venedik'i hedef alan kara akınları yapıldı. 1472 sonbaharında Bosna'dan hareket eden Osmanlı akıncıları Venedik yakınlarında Friuli'ye kadar inip yağmada bulundular. Öyle görünüyor ki, Sultan'ın gayesi bu akın sırasında Uzun Hasan'ın üzerine yürümektir. Çünkü yine aynı yılın sonbaharında Yusuf Mirza'nın Anadolu içlerine kadar yaptığı sefer, Tokat'ın ve Karaman bölgesinin yağmalanması hadisesine karşılık olarak Sultan Anadolu tarafına geçmiş ancak vezirlerin teklifiyle Uzun Hasan üzerine yapacağı seferi 1473 yılına tehir etmişti.¹⁴⁰

1473'te Uzun Hasan'ın Osmanlılara karşı yenilgisiyle Venedik doğudaki en mühim müttefikini kaybetti. 1474 yılında Osmanlılar ve Venedikliler tarafından barış istekleri arttı. Ve sonuçta 1475 yılında iki taraf arasında bir senelik saldırmazlık anlaşması yapıldı. Bir senelik barış sırasında hazırlanan Osmanlı donanması ile Kefe ve Kırım Seferi yapıldı (1475).¹⁴¹

Mütareke biter bitmez iki taraf arasındaki mücadele tekrar başladı. Antuvan Loredano komutasındaki Venedik donanması Anadolu sahillerinde tahribatta bulundu. 1477'de İnebahtı'yı almak isteyen Osmanlılar Hadım Süleyman Paşa'yı gönderdiler, ancak sefer başarısız oldu. Aynı yıl içerisinde Arnavutluk Sancak Beyi Ali Bey Kroya'yı muhasara etti.

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

Yine o yılın sonlarına doğru Bosna Sancak Beyi Turahanzade Ömer Bey, Venedik'e kara akınında bulundu. Bir ay müddetle Venedik'in çok yakınlarında faaliyette bulunuldu. Bu şekilde Moçenigo ve Loredano'nun Türk sahillerini yağma ve talanlarına karşılık verilmiş oldu.

Fatih Sultan Mehmed, müttefikleri tarafından terk olunarak yalnız başına kalan Venedik'le anlaşmak istedi. Venedik Cumhuriyeti uzun savaştan dolayı oldukça yıpranmış olup müttefikleri de kendinden ayrılmıştı. Kroya şehri düşmek üzere idi. Papa IV. Sixtus Venedik'e gereği gibi yardım edemiyordu. Doğuda kendisinden çok şey beklenen Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan Osmanlılar tarafından yenilgiye uğratılmış ve 1478 yılında ölmüştü. Osmanlıların Venedik Cumhuriyeti'ne yaptığı barış teklifi hemen kabul edildi. Tomas Malipiyeri Cumhuriyet adına barış görüşmelerini yürütmek üzere İstanbul'a gönderildi. Osmanlı Devleti'nin ileri sürdüğü şartları ilk önce kısmen kabul eden Malipiyeri kesin anlaşma sağlanmadan Venedik'e döndü. Arkasından 1478 baharında Fatih, III. Arnavutluk Seferi'ne çıktı. Osmanlılar barış için İşkodra'nın teslimini şart koşuyorlardı. Kroya'nın teslim alınmasından sonra Osmanlılar bütün kuvvetlerini İşkodra üzerine sevk ettiler. Kuşatmanın uzaması üzerine Padişah İstanbul'a döndü. Ve dönüşünden altı ay sonra İşkodra Venedikliler tarafından teslim edildi. Arkasından da Osmanlı-Venedik barış antlaşması yapılarak on altı yıl süren savaş sona erdirildi. Venedik Cumhuriyeti adına İstanbul'a gelen Civani Dorya, Osmanlı hükümetinin bütün tekliflerini kabul etti. Venedikliler on altı yıl süren harp boyunca aldıkları yerleri geri veriyorlardı. Arnavutluk'ta Kroya ve İşkodra haValisi Osmanlılarda kalacaktı. Buna karşılık Türkler de Dalmaçya, Arnavutluk ve Mora'da Venediklilerden aldıkları yerleri iade ediyorlardı. İki taraftan alınan esirler karşılıklı olarak serbest bırakılacaktı. Venedikliler yüz bin filori tazminat ve her sene Osmanlı hazinesine on bin duka vergiyi ve şap iltizamı bedeli vergilerini kabul ediyorlardı. Yine anlaşmaya göre Venedik İstanbul'da daimi bir elçi bulundurma hakkı elde ediyordu. Osmanlı-Venedik Savaşı'na son veren antlaşma 1479 ilkbaharında imza edildi ve 25 Nisan 1479'da Sen Mark yortusu günü Venedik doçu tarafından ilan edildi.¹⁴²

Arnavutluk Seferleri ve Arnavutluğ'un Fethi

Fatih Sultan Mehmed'in I. Arnavutluk Seferi'nden bahsetmeden önce Arnavutluk olayları ile ilgili olarak Sultan Mehmed'in Osmanlı tahtına geçmesinden bu sefere kadarki hadiseleri kısaca görmekte fayda vardır. Bu şekilde Osmanlı Devleti'nin Arnavutluğa karşı yürüttüğü fetih politikasının sebepleri daha iyi anlaşılacaktır. 1451 yılında maksadı bir Balkan ve Akdeniz İmparatorluğu kurmak isteyen Napoli ve Aragon kralı V. Alfons, Türk tehlikesinin farkında olarak ve Balkanlar'daki gayesine ulaşmak için İskender Bey'i teşvik ve himayeye başlamıştı. İskender'in Napoli Kralı'na tabi olması Venedik Cumhuriyeti'ni kuşkulandırmıştı. Venedik'in İskender'in muhaliflerini desteklemeye başlaması üzerine Alfons Venedik doçununun dikkatini çekmiş tahriklere son verilmesini istemişti. 1453'te İstanbul'un fethi Venedik menfaatlerine önemli zararlar verdiği için Cumhuriyet Arnavutluk'taki tahrik siyasetinden vazgeçmiş ve İskender'le¹⁴³ anlaşma yaparken, Napoli'ye karşı siyasetlerine de devam etmiştir.¹⁴⁴

1455 yılında Türklerin eline geçmiş olan Berat şehri İskender Bey tarafından kuşatıldı, ancak alınamadı. İki yıl sonra 1457'de Hamza Bey komutasındaki Osmanlı kuvvetleri Albulena ovasında İskender Bey tarafından bozguna uğratıldı. Hamza Bey esir düştü. 1458'de Napoli Kralı V. Alfons'un ölümü İskender'i güçlü bir hamiden yoksun bıraktı. İskender Bey 1460'ta Osmanlı hakimiyetini ve vergiyi kabul etti. Papanın tasvip

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

etmemesine rağmen İskender Bey bu anlaşmayı gerekli görmüştü. 1461 yılında İskender Bey, Alfons'un yerine kral olan oğlu Ferdinand'ı rakiplerine karşı desteklemek için İtalya'ya geçti ve Ferdinand'ı kurtardı. 1462'de memleketine dönen İskender, papanın ve Venedik elçisinin ısrarıyla Osmanlılar ile ilişkilerini bozup hasmane bir tavır aldı. Bu arada Osmanlıların Anadolu ve Eflak taraflarında meşgul olmaları İskender üzerine kesin bir hareket yapmalarını engelledi. Osmanlılara karşı yeni bir Haçlı seferi hazırlığında olan Papa II. Pius İskender Bey'den de destek almak istediysen de 1463'te iki taraf arasında anlaşma yapıldı.

Bu arada Balkanlar'da ve Mora'da meydana gelen gelişmeler yeni sonuçlar doğurdu. Türklerin Bosna'yı almaları, Mora'da Venediklilere ait Argos şehrinin alınması, Venedik'i İskender Bey'le ittifak arayışına sevk etti. İki taraf arasında yapılan anlaşmadan sonra İskender Bey Venedik Cumhuriyeti'nin Macarlarla beraber Türklere karşı harp kararı verdiği tarihten bir sene sonra 1464 senesi ilk baharında Osmanlılara karşı harekate başladı. 1464 yılında Balaban Paşa kumandasındaki kuvvetler İskender Bey karşısında kısmi başarılar elde ettiler. 1465'te Balaban Paşa tekrar Arnavutluğa gönderildi. Ancak hem Balaban Paşa hem de Yakup Paşa İskender Bey tarafından yenilgiye uğratılınca Sultan Mehmed 1465'te Arnavutluk Seferi'ne çıkma kararı aldı.

1465 tarihindeki Arnavutluk Seferi'nde Fatih 150 bin kişilik bir orduyla Arnavutluğa girdi. Arnavutlar dağlara çekilirken Sultan İskender'in merkezi Kroya alesi'ni kuşattı alınamayacağı anlaşılınca İlbasan Kalesi inşa edilerek içerisine yeterli miktarda asker konularak Padişah döndü. İskender Sultan'ın dönüşünden sonra ortaya çıktı. Arnavutluk için Kroya şehrinin önemini anladığından Macar, Venedik ve Ragusa'dan yardım istedi. 1466'da bizzat Roma'ya giderek papadan yardım istedi. Napoli'den de yardım alan İskender Bey 1467'de Arnavutluğa döndü. Kroya'yı muhasara eden Balaban Paşa kuvvetlerini engelledi. Balaban Paşa şehit olurken Türk kuvvetleri bozuldu. İskender Bey İlbasan Kalesi'ni kuşattı.¹⁴⁵

Fatih Sultan Mehmed'in II. Arnavutluk Seferi, 1467

Gelişmeler üzerine Sultan 1467 ilkbaharında ikinci Arnavutluk Seferi'ne çıktı. Kroya (Akçahisar) muhasarası devam ettirilirken Drac'a da hücum edildi, ancak alınmadı (Ağustos 1467). Diğer elde edilen yerlere asker konularak geri dönülürken İskender Bey'in durumu gittikçe zorlaşıyordu. İskender Bey Türklerin Kroya'yı sürekli şekilde tehdit altında bırakmak için yaptıkları İlbasan Kalesi'nin alınması için çaba içerisindeydi. Ancak 1468 Ocağı'nda Leş kasabasında öldü. İskender Bey ölümünden önce Yani adındaki oğlunu ve memleketini Venedik Cumhuriyeti'ne vasiyet etmişti. Ancak İskender'in karısı Napoli Krallığı'na yakın davranarak Napoli'ye gitti. Bu suretle İskender Bey'in ölümünden sonra elindeki yerler Osmanlılar, Venedikliler ve Arnavutlar arasında on sene müddetle münazaalı bir şekilde kalmış oldu.¹⁴⁶

Fatih Sultan Mehmed'in III. Arnavutluk Seferi, 1478

İskender Bey'in dayanmasıyla Kroya şehri ile Venediklilerin ellerindeki yerler alınamamıştı. Osmanlılar Venediklilerle devam eden uzun savaş yıllarında burayı almak istemişlerse de Süleyman Paşa başarılı olamamıştı. Yine Boğdan'a yapılan sefer de Arnavutluk işini geciktirmişti. 1478 baharında Sultan Mehmed İşkodra'nın fethi için Veziriazam Gedik Ahmed Paşa'yı görevlendirmek istemiş, ancak Paşa gitmek istemeyince azledilerek

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

hapsedilmişti.¹⁴⁷ Onun yerine Sinan Paşa ve akabinde de Nişancı Karamani Mehmed Paşa Veziriazam oldu. Sonuçta Sultan bizzat sefere çıkmaya karar verdi. Bu arada Osmanlılarla Venedik arasında devam eden uzun savaşa son verilmek üzere görüşmeler devam etmekteydi. Osmanlı tekliflerine cevap beklenilirken müzakereler kesildiğinden Osmanlı Padişahı bundan istifade ile Arnavutluk işini kesin şekilde halletmek maksadıyla ordusunun başında hareket etti. Ordu Arnavutluğ'a girdikten sonra ordu hareketini kolaylaştırmak niyetiyle Evrenuz oğlu Ahmed Bey ve Turahan oğlu Ömer Bey ileri gönderilirken İskender'in başşehri Kroya alınmak istendi. Kroya uzun süreden beri Osmanlılar tarafından muhasara edildiğinden daha fazla dayanamayarak Padişahı'nda bizzat bölgeye gelmesi üzerine teslim oldu (1478 Haziran).¹⁴⁸

Kroya alındıktan sonra İşkodra üzerine gidildi. Kale kuşatıldı ve dökülen toprakla dövülmeye başlandı. İşkodra Kalesi kuşatılmasında oldukça fazla zayıat verilmesi üzerine İşkodra etrafındaki Leş, Dergos ve Gölbaşı kaleleri alındı ve bu suretle İşkodra'ya dışarıdan gelmesi muhtemel yardımların önü kesildi. Bundan sonra İşkodra Kalesi'ne ulaşan Boyana nehri üzerine yapılmış olan köprü'nün iki başına iki kule inşa ettirilerek içine asker kondu. Bunlar nehir yoluyla denizden kale önüne gelecek gemilerin geçmesine izin veremeyeceklerdi.¹⁴⁹

Sultan Mehmed bu tertibatları aldıktan sonra İşkodra muhasarasına akıncı kumandanı Evrenuz oğlu Ahmed Bey kumandasında kırk bin asker bırakarak rahatsızlığı sebebiyle İstanbul'a döndü. İşkodra Kalesi çevre ile bütün ilişkileri kesilmiş olduğu halde daha fazla Osmanlı muhasarasına dayanamadı ve mal ve canlarına ziyan gelmemek, arzu edenlerin kalıp arzu edenlerin gitmelerine müsaade edilmek şartıyla teslim alındı. İşkodra Padişahın dönüşünden yaklaşık altı ay sonra 1479 senesinde alınmıştır. İşkodra'nın teslim olması üzerine Venedik'le on altı seneden beri devam etmekte olan ve bir ara Haçlı seferine dönüşen savaşa son verildi. Harbe devamın kendisi için daha kötü sonuçları getireceğini anlayan Venedik Cumhuriyeti barış yapmaya razı oldu.¹⁵⁰

Fatih Dönemi Osmanlı Devleti-Karaman Beyliği İlişkileri Otlukbeli Savaşı Öncesinde İlişkiler

Karamanoğulları Osmanlı Devleti'nin büyümesine karşı hasmane bir tavır almışlardı. Değişik zamanlarda Osmanlılara karşı harekete geçen Karamanoğulları Osmanlıların karşı hareketleri neticesinde toprak itibarıyla zararlı çıkarken sonuçta Osmanlı Devleti'nin nüfuzu altına girmişlerdi. Sultan II. Mehmed 1451'de hükümdar olduğunda karşısına hasım olarak Karamanoğlu İbrahim Bey çıkmış, ancak üzerine yapılan sefer neticesinde barış istemişti. Bu zamana kadar diğer Anadolu beyleri, Balkan devletleri, Venedik ve Haçlı kuvvetleriyle olan ittifakları Karamanoğullarına umdukları faydayı sağlamamış bunun üzerine doğuda büyümekte ve güçlenmekte olan Akkoyunlu Uzun Hasan ile Osmanlı aleyhtarı bir ittifak arayışına girmişlerdir.¹⁵¹

Karamanoğlu İbrahim Bey otuz dokuz yıl hüküm sürdükten sonra 1463 yılında öldü. Ölmeden az evvel yerine veliaht olarak büyük oğlu İshak'ı bırakmıştı. İbrahim Bey'in diğer oğulları Pir Ahmed ve kardeşleri bu karara karşı çıktılar. İbrahim Bey Konya'dan çıkarıldı ve bilahare öldü. İshak Bey, Pir Ahmed'e karşı koyamadığından Memluk Sultan'ından yardım istedi. Memlukulardan fiili bir yardım alamayan İshak, Akkoyunlu Uzun Hasan'ın yanına gitti. Onun desteğiyle Karaman'ı ele geçirdi. Bu defa da Pir Ahmed Osmanlılara müracaat ederek yardım istedi. Pir Ahmed bir kısım topraklarını Osmanlılara terk ederek

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

Sultan Mehmed'in himayesini istedi. Sultan Mehmed'in Pir Ahmed'e yardım edeceğini öğrenen İshak Bey, Padişah'a başvurarak bir kısım yerleri vermek suretiyle desteğini almak istediye de vermek istediği yerler Osmanlı toprağı olduğundan teklifi kabul edilmedi. Sultan'ın karşı tekliflerini de İshak Bey kabul etmeyince Osmanlılar Pir Ahmed'i destekleme kararı aldılar. Antalya Sancak Beyi Köse Hamza Bey desteğinde Karaman'a giren Pir Ahmed İshak Bey'i yendi. İshak Bey Uzun Hasan'ın yanına gitti. Pir Ahmed yapılan yardım karşılığında Akşehir, Beyşehir, Sıklan Hisarı ve Ilgın taraflarını Osmanlılara bıraktı.¹⁵²

Pir Ahmed 1465 yılından itibaren kardeşi Kasım Bey'le uğraştı. Onu da Osmanlıların yardımıyla yendi. Daha sonra Osmanlılara terk ettiği yerleri almak için kendisine müttefik arayışına giren Pir Ahmed Uzun Hasan'dan yardım gördü. 1469 yılından itibaren de Osmanlılarla mücadeleye girmiş olan Venedik, Papa, Napoli, Macar, Arnavutluk ve Rodos şövalyeleri hareketından faydalanmak istedi. Pir Ahmed'in 1466'da Osmanlılara muhalefeti üzerine Padişah bizzat Karaman seferine çıktı. Pir Ahmed Larend'e kaçtı. Kevele Kalesi ve Devlet merkezi olan Konya şehri alındı. Veziriazam Mahmud Paşa Pir Ahmed üzerine gönderildi. Pir Ahmed yenildi. Sefer sonucunda Konya ve Larend'den bir kısım ahali İstanbul'a nakledildi. Mahmud Paşa'nın bu sürgün işleminde zenginleri kolladığı, Pir Ahmed'in onun müsamahası ile kaçtığı iddialarının Rum Mehmed Paşa tarafından ortaya atılması üzerine Mahmud Paşa Veziriazamlıktan azledildi ve yerine Rum Mehmed Paşa tayin olundu. Karaman valiliğine Manisa Sancak Beyi Şehzade Mustafa getirildi (1466). Karamandaki huzursuzlukların bitmemesi üzerine 1468'de Rum Mehmed Paşa Karaman seferine memur edildi. Rum Mehmed Paşa, Karaman'da büyük tahribat ve zulümde bulundu. Sonuçta Varsak Türkmenleri üzerine giden Mehmed Paşa, Varsak Beyi Uyuz Bey tarafından yenilgiye uğratıldı. Rum Mehmed Paşa'nın yenilerek dönmesi önce azledilmesine sonra da öldürülmesine yol açtı ve yerine İshak Paşa tayin olundu. Karaman topraklarında tekrar faaliyete başlayan Pir Ahmed ve Kasım Bey üzerine giden İshak Paşa, 1470'de Larend'e üzerine gitti. Önce Pir Ahmed ardından da Kasım Bey Karaman'da tutunamayarak destek istemek üzere Uzun Hasan'ın yanına gittiler. İshak Paşa sefer sonucunda Aksaray halkından bir kısmını İstanbul'a naklettirdi.¹⁵³

1471'de Karaman'a bu defa Gedik Ahmed Paşa kumandasında asker gönderildi. Gedik Ahmed Paşa'ya öncelikli olarak Alaiye'nin alınması emredilmişti. Akdeniz'de mühim bir ticaret iskelesi olan Alaiye, Kılıç Arslan Beyin idaresindeydi. Kale'yi kuşatan Gedik Ahmed Paşa'ya Alaiye Bey'i Kale'yi kendisi teslim etti. Gedik Ahmed bundan sonra Silifke üzerine geldi. Silifke'deki İshak Bey'in oğlu Kale'yi Gedik Ahmed Paşa'ya teslim etti (1471). Gedik Ahmed bundan sonra bir kısım Karaman ailesinin bulunduğu Mınyan Kalesi'ni aldı. Burada bulunan Pir Ahmed'in zevcesi ve oğlu İstanbul'a gönderildi.¹⁵⁴

Karaman ve çevresinde bu hadiseler cereyan ederken Uzun Hasan'a iltica etmiş olan Pir Ahmed ve Kasım Beyler Uzun Hasan'ı Osmanlılar üzerine yürüme konusunda ikna etmeye çalışıyorlardı. Bu faaliyetleri sonucunda Uzun Hasan kuvvet vererek onları Karaman taraflarına gönderdi. Gedik Ahmed Paşa Konya'ya çekildi. Uzun Hasan'ın gönderdiği kuvvetlere Beylerbeyi Bektaşoğlu Emir Ömer Bey, yeğeni Yusuf Mirza ve Candar oğullarından Kızıl Ahmed Bey'de katılmıştı.¹⁵⁵

Erzincan'a gelen bu kuvvetler Amasya Valisi Şehzade Bayezid'i karşılarına almamak için aslında Dulkadiroğlu Kılıç Arslan'ı babasının yerine oturtmaya gittikleri bahanesiyle müsaade isteğini havi bir mektubu Bayezid'e gönderdiler. Mektup Bayezid'in eline geçmeden Tokat'ta oturan Rum Beylerbeyi Şarabdard Hamza Bey bu mektuba göre izin

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

verdi. Bu şekilde Osmanlı sınırını geçen kuvvetler Tokat'a bir sabah baskın yaparak şehri yağmalayıp yaktılar ve birçok insanı esir ettiler (1472).¹⁵⁶

Akkoyunlu kuvvetlerine komuta eden Emir Bey buradan geri dönerek Diyarbakır'a dönerken diğer kuvvetleri Yusuf Mirza'nın kumandasında Karaman'a gönderdi. Bu kuvvetler Kayseri ve çevresinden başlayarak Karaman ve Hamiteli'nde faaliyette bulunurken Sultan Mehmed Konya'da bulunan Şehzade Mustafa'ya Afyonkarahisar'a çekilmesini, Anadolu Beylerbeyi Davud Paşa gelene kadar beklemesini emretti. Bu sırada Yusuf Mirza kumandasındaki Akkoyunlu kuvvetleri Beyşehir civarına kadar gelmişlerdi. Burada Şehzade Mustafa'nın komutasındaki Osmanlı kuvvetleriyle Akkoyunlu kuvvetleri arasındaki oldukça kanlı geçen bir savaştan sonra Osmanlı kuvvetleri galip geldiler. Yusuf Mirza ve birçok Akkoyunlu beyi esir edildiler. Bu savaştan kurtulanlar Karaman iline varıp kurtulmayı düşünürlerken bu bölgedeki Varsak Türkmen aşiretinin saldırısına uğradılar. Sonuçta yirmi bin kişiden bin kişi sağ kurtulamamıştı. Akkoyunlu kuvvetleriyle birlikte olan Pir Ahmed Bey, Kızıl Ahmed Bey ve Kasım Bey kaçtılar. Pir Ahmed ve Kızıl Ahmed tekrar Uzun Hasan'a giderken Kasım Bey İçel taraflarına giderek burada Venediklilerin yardımı ile Osmanlılardan alınan Silifke'de kaldı.¹⁵⁷

Fatih'in Doğu Seferi ve Otlukbeli Savaşı, 1473

Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan 1473 yılına gelindiğinde, 1461 Trabzon Seferi'nde olduğu gibi Osmanlılarla doğrudan karşılaşmaktan çekinen bir hükümdar değildi. 1461'den 1473 yılına gelene kadar Uzun Hasan, Irak, Azerbaycan ve İran'a sahip olmak suretiyle Devletini Yakın Doğu'nun büyük bir İmparatorluğu haline getirmişti. Bunları gerçekleştirirken rakibi olan Karakoyunlu hükümdarı meşhur Cihan Şah'ı yenip öldürmüştü (1467), onu takiben Timurlulardan Ebu Said Han'ı yenip onu da ortadan kaldırmıştı (1469). Bu başarıları üzerine Uzun Hasan, Osmanlıları da yenebileceğini düşünmeye başlamıştı. Bu sebeple Osmanlılardan kaçan Karaman ve Candar oğullarını kabul etmişti. Uzun Hasan'a sığınan beyler onu Osmanlıların aleyhine tahrik etmiş, Bunların sonucu olarak yukarıda izah edildiği gibi Uzun Hasan'ın verdiği kuvvetler Tokat'ı yağmalayıp Anadolu içlerine girmişlerdi.

Uzun Hasan, Osmanlılara karşı harekete geçmeden çok önce Batılı devletlerle Osmanlılar aleyhine ittifaklara dahil olmuştu. Bu girişimler daha 1463 yılında başlamış, Venediklilerin teklifine olumlu cevap vermişti. Değişik zamanlarda Akkoyunlu elçileri Batı'ya gitmişlerdi. Uzun Hasan, gönderdiği elçileri aracılığıyla 1472 yılında Anadolu'da yaptığı hareket hakkında Akdeniz sahillerini özellikle Antalya'yı yakıp yıkan ve Rodos'a gelen Haçlı deniz kuvvetlerine bilgi verdi. Ve onlardan elçileri aracılığıyla ateşli silah isteğinde bulundu. Bunlara ek olarak Venediklilere Osmanlılar ve Memlukulular aleyhine ittifak teklifinde bulundu (1472). Bu teklif Uzun Hasan'ın yanındaki Venedik Elçisi Katerino Zeno tarafından Venedik senatosuna bildirildi. Bu silahlar gönderilmesine rağmen Akkoyunluların eline geçmemiş, ancak Akdeniz'deki Venedik Amirali Moçenigo Anadolu sahillerinde tahribatta bulunmuştu.¹⁵⁸

Yukarıda sıralanan sebepler ve Akkoyunlu kuvvetlerinin açıkça Osmanlı topraklarına taarruz ederek yağma ve katliamda bulunması üzerine Sultan Mehmed Akkoyunlular üzerine sefere karar verdi. Mahmud Paşa tekrar Veziriazamlığa getirildi. Sefer gerekli hazırlıkların yapılması için 1473 yılına tehir edilirken Sultan Mehmed vezirlerinin tavsiyesi üzerine akıncı beylerinden Mihaloğlu Ali Bey'e Sivas vilayetini, kardeşi İskender Bey'e

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

Kayseri Sancağı'nı ve en küçük kardeşleri Bali Bey'e de Niksar subaşılığı verildi. Akıncı beyleri Erzincan, Kemah, Akşar ve Bayburt yöresinde yağma ve talanda bulundular bu şekilde Uzun Hasan'ın Tokat yağmasına cevap verilmiş oldu.¹⁵⁹

Fatih, Uzun Hasan üzerine giderken aynı anda iki taraflı bir savaşın içinde kalmamak için Venedik'e elçi göndererek barış teklifinde bulunmuş ancak Venedik'in şartları kabul edilmemişti. Bunun üzerine birleşik Haçlı donanması Anadolu sahillerinde yağma ve katliamda bulunmuştu. Yine Uzun Hasan'dan gelen bir nameye ağır bir cevap veren Sultan Mehmed bundan sonrasının ancak savaşla halledilebileceğini belirterek onu ilkbaharda savaşa davet etmişti.¹⁶⁰

Osmanlı ordusu 1473 yılı Mart ayında Fatih Sultan Mehmed'in komutasında Üsküdar'dan hareket etti. Sultan Mehmed Şehzade Cem'i Rumeli'nin muhafazası için Edirne'ye gönderdi.¹⁶¹ Sultan diğer iki Şehzadesini seferde vazifelendirmişti. Sultan Bayezid Karaman askerleri ile birlikte idi. Ordunun önünde Rumeli Beylerbeyi Has Murad Paşa otuz bin askerle yer almıştı. Ondan sonra Anadolu Beylerbeyi Davud Paşa otuz bin askerle yer almıştı. Bunlara ek olarak kayıtlarda yer almayan birçok asker de mevcuttu. Bunlar yaklaşık yüz bin civarında atlı ve silahlı idiler. Bunlara ek olarak içerisinde on bin yeniçeri, yirmi bin yaya ve otuz bin azap askerinden oluşan altmış bin kişilik bir birlik daha vardı.¹⁶² Sultan İstanbul'dan hareket ettikten sonra Bursa Yenişehirine geldi. İznik'te Rumeli kuvvetleriyle Gelibolu'dan Anadolu tarafına geçmiş olan Rumeli Beylerbeyi Has Murad Paşa kuvvetleriyle orduya katıldılar. Sultan Mustafa Karaman birlikleriyle Ankara yakınlarında Beypazarı'nda orduya katılırken Sultan Bayezid de kendi birlikleri ile Amasya yakınlarında Kazova'da orduya katıldı.¹⁶³

Osmanlı ordusu Niksar'a geldiğinde ordunun akıncıları saldırıya uğradı ve küçük bir çarpışma meydana geldi bu çarpışmanın neticesinde on iki kişi ele geçirilerek orduya getirildi.¹⁶⁴ Veziriazam Mahmud Paşa'nın ordu güzergahında bulunan Şarki Karahisar'ın alınması teklifini Sultan Mehmed kabul etmedi.¹⁶⁵ Osmanlı ordusu bu bölgeden hareketle Erzincan'a geldiğinde Uzun Hasan kuvvetleriyle ilk çatışma meydana geldi ve düşman yenilgiye uğratıldı.¹⁶⁶ Erzincan'a gelen Osmanlı kuvvetlerine karşı Uzun Hasan Mehmed ve Cemşit Bey komutasında beş bin kişilik bir ileri karakol gönderdi. Sultan Mehmed bu durumu öğrenince o da Turahan Bey oğlu Ömer Bey komutasında yine beş bin kişilik bir kuvveti Uzun Hasan'ın kuvvetlerine karşı gönderdi. Osmanlı kuvvetleri Uzun Hasan'ın birliklerini yenilgiye uğratarak elli esir alıp geri döndüler.¹⁶⁷

Osmanlı ordusu Erzincan'dan sonra Fırat Vadisi'ni takip ederek Tercan yakınlarına geldiğinde burada iki taraf kuvvetleri tekrar karşı karşıya geldiler. Bu defa görünen düşman kuvvetleri daha öncekine göre daha büyük olduğundan bunlara karşı Mahmud Paşa ve Has Murad Paşa seçme kuvvetlerle birlikte gönderildiler. Osmanlı kuvvetlerinin ilerlediğini gören Uzun Hasan kuvvetleri geri çekilerek Osmanlı kuvvetlerine pusu kurdular. Mahmud Paşa bu geri çekilmenin bir pusu olabileceğini düşünerek Has Murad Paşa'dan Fırat nehrini geçmemesini kendisinin ileri giderek düşmanla savaşacağını belirtti. Mahmud Paşa ileri gittikten sonra Has Murad Paşa'nın yakınındakiler düşmanın yenildiğini zaferin Mahmud Paşa'ya ait olduğunu söyleyerek ileri atıldılar. Has Murad kendisine söylenen sözü dinlemeyip Fırat nehrinin karşı yakasına geçti. Mahmud Paşa ise geçmeyip bekledi. İşte bu sırada pusuda bekleyen düşman kuvvetleri Has Murad Paşa'nın kuvvetlerine saldırdılar. 4 Ağustos 1473 günü¹⁶⁸ meydana gelen bu çarpışmada Has Murad Paşa ve yanındaki askerlerin büyük cengaverliğine rağmen Has Murad Paşa Fırat nehrinde kaybolurken ileri gelen Osmanlı ümerasından bir kısmı Uzun Hasan'ın birliklerine esir

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

düştüler. Esir düşenler arasında Turahan Bey oğlu Ömer Bey, Aydın oğlu Hacı Bey ve Fenarioğlu Ahmed Paşa da vardı.¹⁶⁹

Osmanlılar bu yenilgiden sonra Fırat vadisini takip etmeyerek kuzeye Bayburt istikametinde bir yol izlemeye başladı. Altı gün geçmiş ve Uzun Hasan kuvvetleri gözükmemişti. Yedinci gün Üç ağızlı demekle bilinen yerde Osmanlı ordusu konaklamak üzere iken Otluk beli denilen mevkide Kafir İshak adındaki Uzun Hasan'ın kuvvetleri tepelerde belirdi. Anadolu Beylerbeyi Davud Paşa ve Veziriazam Mahmud Paşa bu kuvvetlere karşı gönderildiler. Davud Paşa Kafir İshak kuvvetlerini yenilgiye uğratarak Otlukbeli tepelerini ele geçirdi ve bu suretle Osmanlı ordusunu büyük bir tehlikeden kurtardı. Davud Paşa ileri giderek Uzun Hasan'ın kuvvetlerine saldırdı.¹⁷⁰

Otlukbeli Savaşı'na en yakın tarihli kaynak Fatih Sultan Mehmed'in Uygurca Yarığı'dır. Sultan Mehmed bu Yarığı'nda savaşın öncesi savaş ve sonrasını anlatmaktadır. Bu yarıktan hareketle Otlukbeli Savaşı'nı başlangıcı ve gelişmesini özetle şu şekilde anlatmak mümkündür:

"...Rebiyülevvel ayının on altıncı Çarşamba günü savaş dileyerek Başkent denilen yerde bize karşı geldiler. Biz de Davud Bey'i Anadolu halkı ve Mahmud Bey kumandasında bulunanları gönderdik. Kendimizde yeniçeri efradını önümüze geçirerek yürüdük.. Hasan Bey yaklaşınca Davud Bey ve Mahmud Bey kuvvetleri onun ileri karakol beylerine yetiştiler. İki üç defa Hasan Bey'in karakol kuvvetleri bunları geri sürdü. Ve bunlarda onun ileri karakol beylerini geri sürerek sancaklarının bulunduğu yere kadar sürdüler. Bu arada biz Allahu Teala'nın inayeti ve erenlerin himmetiyle askerî tertip ederek dereden çıktık. Hasan Bey bizim büyük kol alayını görür görmez, muharebeye girmeden, bırakıp kaçtı."

Sultan Mehmed'in Yarığı'na göre Osmanlı ordusunun sağ kolu oğlu Sultan Bayezid kumandasında olup, Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmed'i yenmişti. Yine ordunun sol kanadı Sultan'ın diğer oğlu Sultan Mustafa kumandasında olup Uzun Hasan'ın oğlu Zeynel Mirza'yı yenilgiye uğratarak öldürmüştü.¹⁷¹ Savaş sonucunda Uzun Hasan'ın karargahı yağmalandı.¹⁷²

Sultan Mehmed'in Yarığı'nda savaş sonunda olanları şu şekilde tarif etmektedir

"O gün akşama kadar ovada ölenlerden başka, dört bin baş kesip ve üç bin yedi yüz kişi de diri olarak yakalayıp geldiler. Biz de bu kalabalığı tahkik ettik. Akkoyunlu ve Karaman halkından esir düşen adamlardan kim varsa kılıçtan geçirerek, cezasını verdik. Karakoyunlu, Çağatay halkına şefkat edip, öldürmedik. Bunları esir ederek birlikte götürmekteyiz. Ovada ölenler hesap edilirse, pek çok adamı öldü. Ondan sonra Bayburt hisarına yürüdük. Allahu Teala inayetiyle onu da aldık. Bütün kasabalarını ve hisarını yaktık ve yıktık; fakat Müslümanların kadınlarını ve çocuklarını incitmedik.

Ondan sonra Rebiyülevvel ayının yirmi dokuzuncu Çarşamba günü, oradan kalkarak Karahisar üzerine geldik. Tanrının inayetiyle, topları kurup Kale'nin duvar ve sefillerini yıkmaya başlar başlamaz, içindeki Lala Şeyhi Dara Bey aman dileyerek çıkıp, Mahmudi Paşa Bey'e yalvarmışlar. Mahmudi Paşa onları alıp, şefaata dileyerek gelmeleri üzerine, biz günahlarını bağışladık. Karahisar'ın eski raiyet ahalisini hisardan çıkarmayarak, kendi adamlarımızdan bin kişiyi de bol zahire ile Karahisar'a koyduk. Diğer asker nüfusu oradan kaldırarak, birlikte götürmekteyiz. Şimdi Tanrı inayetiyle, kışlamak üzere İstanbul'a gelmekteyiz..."¹⁷³

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

Fatih Sultan Mehmed, zaferden sonra Uzun Hasan'ın takip edilmesini isteyen askerlerinin fikrine muhalefet ederek Uzun Hasan'ı takip etmemiştir. Müslüman bir memleketin tahribini istemeyen ve böyle bir hareketin "gaza" olmadığını belirten Fatih Mehmed'in Uzun Hasan'ı takip etmemek kararını verirken, aynı zamanda, güç şartlar altında kazanılan zaferden yorgun çıkan ordusunun durumunu göz önüne almış ve bu takipten ne gibi bir fayda elde edileceğini hesaba katmış olması da muhtemeldir. Fakat muhakkak olan bir şey varsa o da, kararın doğrudan doğruya Fatih'e ait olduğu ve bunda Mahmud Paşa'nın bir dahli bulunmadığıdır.¹⁷⁴ Esasen Fatih, Otlukbeli zaferiyle gayesine ulaşmış, şark hudutlarında gittikçe büyüyen Akkoyunlu tehlikesini tamamıyla bertaraf etmiş ve Uzun Hasan'ı kendisiyle dost geçinmeye mecbur bırakmıştı. Nitekim, Sultan Mehmed Şebinkarahisar üzerinde iken, Uzun Hasan, Ahmed Begürci adında bir şeyhi sulh ricası için Padişaha göndermiş ve Fatih, "zimam-ı ihtimamın canib-i'afve" döndürüp Uzun Hasan'a istediği sulhu bağışlamıştır.¹⁷⁵

Uzun Hasan Karahisar Kalesi'ni bırakarak ve bir daha Osmanlı topraklarına saldırmayacağına yemin ederek barış antlaşması yapmasına rağmen, kendisini savaş için teşvik eden Venedik elçilerini sarayına kabul etmiş, bunun üzerine Fatih, Timur'un torunu Hüseyin Baykara'ya elçi göndererek Uzun Hasan'a iki taraftan hücum önerisinde bulunmuştur. Bu sırada Gedik Ahmed Paşa, Torosları ve Akdeniz kıyılarını ele geçirerek Karaman eli fethini tamamlamıştır (1474).¹⁷⁶

Kırım Seferi ve Kırım Hanlığı'nın Osmanlı Tabiiliğine Girmesi, 1475

Osmanlı Devleti Karadeniz'in güney sahilini tamamen almış ve batı kısmında da Boğdan Prensiği'ne ait yerler hariç olarak diğer kısımlar elde edilmiş ve doğuda da Kafkasya sahilleri kalmıştı. Kuzey Karadeniz'de, Kırım ve Azak sahillerinde Cenevizlilerin ticaret kolonileri vardı. Özellikle Kefe, Ceneviz ticaretinin Karadeniz'deki en önemli merkezi idi. Cenevizliler gerek Kefe ve gerekse diğer iskeleler vasıtasıyla İran, Rusya ve hatta Orta-Asya ile ticari işler yapıyorlardı. Osmanlı Devleti, Karadeniz'in yarısından fazlasını ele geçirmekle kalmayıp İstanbul ve Çanakkale Boğazları'na da sahip olarak bu kapalı denize tamamen bir Türk gölü haline getirerek hakimiyeti altına almak istiyordu. Bu sebeple buradaki Ceneviz kolonilerini kaldırarak Kefe İskeleyi vasıtasıyla Cenevizlilerin yaptıkları ticareti Türklerin eline geçirmek ve bu şekilde Kuzey Karadeniz sahillerine ayak basmak istiyordu.¹⁷⁷

Bu tarihte yani 1475 yılı itibariyle Venedik'le yapılan savaş on iki yıldan beri devam etmekte olup yapılan bir yıllık mütareke fırsat bilerek Sultan Mehmed Karadeniz seferine karar vermişti. 1475 yılı Mayıs ayı sonlarında Veziriazam Gedik Ahmed Paşa yetmiş bin asker ve üç yüz parçalık donanma ile Karadeniz'e çıktı Haziran başında Kefe önlerine gelen Ahmed Paşa kırk bin kişiyi karaya çıkararak Kefe muhasarasına başladı. Kefe üç gün dayandıktan sonra teslim oldu. Bunu takiben donanma Azak Denizi'ne girip Azak Kalesi'ni aldı. Daha sonra Kırım yarımadasının güneyinde sahile yakın Menküp Kalesi kuşatıldı ve bir hile ile alındı. Sefer sonunda Ceneviz kolonilerinden yaklaşık kırk bin kişi İstanbul'a getirilerek iskân edilmiştir.¹⁷⁸ Gedik Ahmed Paşa, Kefeyi aldığı daha önce kardeşi Nur Devlet ile hanlık mücadelesi yapıp yenilen ve Kefeye kaçan Mengli Giray da oradaydı. Kefe alındıktan sonra Mengli Giray ve küçük kardeşi Yağmurca Sultan İstanbul'a getirilmiş ve bir süre İstanbul kulelerinde hapsedilmiştir. Daha sonra Sultan Mehmed Boğdan Seferi'ne çıktığında sefere davet edilen Nur Devlet'in gelmemesi üzerine

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

azledilerek yerine Mengli Giray Kırım Hanı olmuştur.¹⁷⁹

Boğdan Seferi, 1476

İstanbul'un fethi, Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Balkanlar'daki hakimiyetini perçinlemiştir. Bunu takiben Tuna'ya kadar uzanan Osmanlı Devleti'nin yüksek hakimiyeti bu bölgedeki Osmanlı tarihlerinin Kara Boğdan adını verdikleri prenslik tarafından 1455 Eylülünde kabul edilmiştir. 1457'de Boğdan prensi bulunan Stefan Çel Mare ilk zamanlar vergisini verirken Türklerin Venedik, Napoli, Papa ile denizde ve Arnavutlar ve Macarlar ile karada savaştıkları bir zamanda bağımsızlığını elde etmeye çalışmıştır. Cenevizlilerin elinden Kefenin alınmasından sonra gemilerle İstanbul'a sevk edilmekte olan bin beş yüz Cenevizliden yüz ellisi bindikleri gemiyi ele geçirmişler ve Tuna'nın Karadeniz'e döküldüğü Boğdan arazisindeki Kili sahiline çıkmışlardır. Bu esirlerin iadesi istenmiş ancak red cevabı alınmıştır.¹⁸⁰ Stefan Çel Mare aynı zamanda Eflak üzerine yürüyerek voyvodasını kaçırmıştı. Osmanlı Devleti bunun üzerine tazminat istemişti. Boğdan'ı himaye eden Lehistan kralı tazminatın kararlaştırılması için Türk ve Lehlilerden oluşan bir heyetin oluşturulmasını ileri sürmüştü. Osmanlılar kendilerine vergi veren bir devletle olan ilişkilerine dışarıdan müdahaleyi kabul etmediler.¹⁸¹

Bunlara ek olarak Boğdan beyi haracını vermesi için İstanbul'a davet edilmiş ancak gelmemiştir. Bunun kabul edilmemesi üzerine Boğdan üzerine Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa gönderildi.¹⁸² Hadım Süleyman Paşa daha önce İşkodra'nın zaptına memur edilmiş ancak başarılı olamamıştı. Süleyman Paşa bir önceki seferin yorgunu olan askerle kış günlerinde Boğdan askeriyeye sert bir savaş yapmasına rağmen Osmanlı kuvvetleri Kara Boğdan askerine dayanamadılar ve bozgun oldu (1475).¹⁸³ Rumeli Beylerbeyi'nin yenilgisi üzerine Sultan Mehmed sefere karar verdi. Sultan, Boğdan ülkesinin Macaristan'la sınır olmasını hesap ederek eğer fırsat bulunabilirse Macaristan'a da gitmeyi düşünüyordu. Bu sebeple oldukça büyük bir ordu hazırlandı ve 1476 ilkbaharında bizzat sefere çıktı.¹⁸⁴ Türk ordusu Varna'ya ulaştığında Leh elçileri de oraya ulaşmışlardı. Padişahla görüşen heyete Sultan Mehmed üç teklifte bulundu: vergi tediyesi, Cenevizli esirlerin iadesi, Kilya'nın kendisine teslimi. Boğdan beyi bu teklifleri kabul etmediğinden ordu ilerledi. Tuna geçildi. Orduda Boğdan beyinin ülkesinden kaçtığı Eflak voyvodası da vardı.¹⁸⁵

Ordunun zahire ihtiyacı Karadeniz'den kadirgalarla Tuna ırmağı ağzına taşınmıştı. Boğdan beyi doğrudan bir savaşa girmeyip, ülke içlerine çekilirken ülkesindeki bütün bağ ve tarlaları yaktırarak ot ve tahıldan bir damla bırakmamıştı. Tuna'ya gelen gemiler olmasa büyük bir kıtlık olması askerin büyük bir kısmının, davarların ve katırların ölmesi işten değildi. Boğdan içlerinde düşmanı arayan ordu düşmana rastlayamamış kıtlık ve pahalılık yüzünden oldukça güç durumlara düşülürken bir hayli kayıp verilmişti. Bu sırada Boğdan prensi ise bir ormana saklanmış, ordusunun önünü topraklarla tahkim etmişti. Askerin ilerisinden giden rehberler ormanda düşmanın belirdiğini bildirdiler ve o tarafa gidildi. İleri giden kuvvetler ormanın giriş yerlerinin kütüklerle kapatıldığını, önüne derin hendekler kazıldığını bütün yolların çalı ve merteklerle bağlandığını gördüler. Toprakları kurmuş, cenk araçlarıyla yollarda durup bicenelerin kurmuşlar önlerine geleni ve karşı koyanları kılıç ve mızraklarıyla öldürmekteydiler. Düşmanın olduğu yeri haber alan Sultan Mehmed, tanyeri ağarırken savaş bölgesine ulaştı ve karşılıklı olarak top, tüfek, ok ve mızrak savaşı başladı. Düşman bicenesinin girişi kapalı olduğundan ileri yürümeye kimse çaba göstermiyordu. Yeniçeriler karşı taraftan atılan toprakların gürültüsünden korkarak yerlere

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

yatıyorlardı. Bunun üzerine Sultan Mehmed, Yeniçeri Ağası Trabzonlu Mehmed Ağa'ya seslenerek "şu oğlanlar ne aceb iş eylediler. Dilaverlik kemerin kuşanan böyle mi eder?" diye çıkıştı ve kalkanını eline alıp ileri at tepti. Kapı halkı Padişah'ı izlerken Yeniçeriler de utanarak mahcupluklarını atmak için düşmana saldırdılar. Rumeli ve Anadolu sipahileri de Padişah'ın bu çabasını görüp bütün güçleriyle savaşa girdiler. Kuşluk vaktinden öğle ile ikinci arasına kadar süren savaş sonucunda büyük kayıplar verilmesine rağmen zafer elde edildi. Boğdan prensi az bir kuvvetle savaş meydanından kaçtı. Padişah'ın buyruğu ile iki ay daha Boğdan topraklarında kalınarak yağma yapıldıktan sonra Edirne'ye dönme kararı alındı. Eflak Beyi seferde bulunmuş ve hizmetleri görülmüştü. Bu sebeple savaş sonunda alınan ganimetlerden ona da hediyeler verildi.¹⁸⁶

Türk ordusu Boğdan Seferi'nden dönüp Tuna'dan geçtiği sırada Mihal oğlu Ali Bey haber göndererek Macar kralının harekete geçtiğini Tuna ile Morova ırmaklarının birleştiği yerde Osmanlı topraklarına katılmış olan Kobiloviç yöresinde iki hisar yaptığını yine bunun karşısına da bir hisar yaptığını buraları üs gibi kullanarak saldıracağını bildirdi.¹⁸⁷ Mevsimin kış olmasına rağmen Sultan Mehmed bu yapılan kalelerin yıkılması gayesiyle Semendire tarafına sefere karar verdi. Padişah ordusu ile bu mevkiye ulaştığında kaleleri yapılmış, etraflarına derin hendekler kazılmış, içleri su ile doldurulmuş olarak buldu. Macar kralı bunları yaptıktan sonra ülkesine dönmüştü. Şiddetli kış Osmanlı ordusu için büyük sıkıntıya sebep olurken diğer yandan kışın şiddetinden Tuna nehri donmuştu. Macarların yaptıkları kalelerin etrafındaki hendekleri su ile doldurmuşlardı. Yine bu sularda donmuş ve daha sonra yağan karla birlikte hendekler yerle bir seviyeye gelmişlerdi. Bu şekilde kalelere yapılacak saldırı kolaylaştı. Kalelere karşı girişilen hareket sırasında Anadolu Beylerbeyi Davud Paşa Kale'den atılan bir darbuzen mermisi ile ağır yaralanmış ancak ölmemişti.¹⁸⁸ Akşama kadar süren savaş sonunda kaledekiler aman dileyerek kaleyi teslim ettiler. Kaledekilere izin verildi diledikleri yerlere gittiler. Bazıları da başka hisarlara koyuldular. Daha sonra kaleler yakılıp yıkılarak tahrip edildi.¹⁸⁹ Bu sefer ile Sultan Mehmed, Macarların Tuna boyunda müstahkem mevkiiler yapmasına izin vermeyeceğini çok çetin kış şartlarında sefere çıkararak göstermiş ve bölgedeki Osmanlı hakimiyeti bir kez daha perçinlenmiştir.

Otranto ve Rodos Seferleri, 1480

Osmanlılar Arnavutluk ve Mora'yı aldıktan sonra İtalya'ya geçmek fikrindeydiler. Bu sebeple Napoli Kralı V. Alfons'un halefi olan oğlu Ferdinand ilk başlarda Fatih Sultan Mehmed'le dostluk ilişkileri içerisindeyken Türklerin Eğriboz adasını almaları üzerine tehlikenin yaklaştığını düşünerek 1470 yılında tertip edilen deniz Haçlı seferine katılmak suretiyle açıkça Osmanlılara cephe almıştı.¹⁹⁰ Akdeniz'in büyük deniz devleti Venedik'i barışa zorlayan Fatih, şimdi donanmasına iki büyük hedef gösterdi: Akdeniz'in kapısı olan Rodos'un fethi ve iç şartları o zaman bir istilaya elverişli görünen İtalya'nın istilası.¹⁹¹

Bunun için Osmanlı Devleti Güney İtalya'ya bir adım daha yaklaşmak için Yunan Denizi adalarından olan Zanta, Kefalonya ve Ayamavra'yı almak istedi. Bu adalar Türklerin elindeki Epir sahillerine yakın olduklarından adaların yöneticisi Leonardo Yanya sancak beyi vasıtasıyla Osmanlılara vergi vermekteydi. Leonardo, Sırp Despotu Lazar'ın damadı olup karısı öldükten sonra Napoli Kralı Ferdinand'ın akrabalarından biri ile evlenmişti. Bu evlilik Osmanlıların Napoli'ye karşı yapacakları sefere bir engel gibi görünmekle kalmayıp, Leonardo Osmanlılara karşı Venediklilerle iş birliği içerisinde olmasına binaen 1479 anlaşmasına dahil edilmemişti. Bunlara ek olarak bu sıralarda Venedik ve Napoli arasında

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

çekişme olması Osmanlı hareketini kolaylaştıracaktı.

1479 senesinde Venedik'le yapılan antlaşmayı takiben Gedik Ahmed Paşa İtalya seferi ile vazifelendirildi.¹⁹² Donanma ile denize açılan Ahmed Paşa, Zanta, Kefalonya ve Ayamavra adalarını almasına rağmen adalar hakimi Leonardo'yu yakalayamadı. Napoli Kralı'nın Leonardo'yu himaye etmesi İtalya'ya yapılacak sefere zemin hazırladı.¹⁹³ Gelibolu'da hazırlanan Osmanlı donanması yaklaşık yüz gemiden mürekkepti. 1480 Temmuz'unun 25'inde Polya sahillerine ulaşan Gedik Ahmed Paşa karaya asker çıkararak Otranto'yu kuşattı. 11 Ağustos 1480 tarihinde Otranto Türklerin eline geçti. Mühim miktarda ganimet ve esir elde edildi. Napoli Kralı oğlu komutasında bir ordu göndererek Otranto'yu geri almak istemesine rağmen Ahmed Paşa kuvvetleri tarafından bozguna uğratıldılar. Ahmed Paşa Otranto etrafındaki diğer kaleleri de alıp Kale'ye uzun müddet yetecek erzak ve cephane koydu.¹⁹⁴ Bu Kale'yi İtalya hareketinde üs olarak kullanmak isteyen Gedik Ahmed Paşa taze kuvvetlerle geri gelmek arzusunda idi. Ancak bu sırada Sultan Mehmed vefat etmiş ve yerine II. Bayezid tahta geçmişti. II. Bayezid'in daveti üzerine Paşa İstanbul'a geri döndü ve yeni kuvvet sevk edilmediğinden İtalya fethi durdu. Otranto'yu geri almak isteyen Napoli Kralı Macaristan'dan aldığı yardımlar, kendisinin ve Aragon gemilerinin donanma faaliyeti ile önce Otranto etrafındaki kaleleri aldı. Daha sonra on üç ay Türklerin elinde kalan Otranto 10 Eylül 1481'de düştü.¹⁹⁵

İtalya hareketinin devam etmemesi ve Otranto'ya yardım gönderilememesinin en büyük nedeni olarak Sultan Cem hadisesi gösterilmektedir. İbn Kemal, Sultan Cem'in isyanı sebebiyle asker gönderilerek Otranto'dakilere yardım etmenin mümkün olmadığını çünkü beri tarafta oldukça fazla iş bulunduğunu söyler. Yardım imkan ve ihtimali kalmadıktan sonra Otranto müdafileri erzaklarının tükenmesi üzerine çaresiz kalarak amanla teslim olmuşlardır.¹⁹⁶

Yukarıda da izah edildiği üzere Osmanlı Devleti, İtalya hareketine başlarken aynı zamanda Rodos adasına da bir sefer düzenlemek suretiyle burayı almak istemişti. Rodos adası Anadolu yarımadasının güneybatısında bulunup Sen Jan şövalyeleri tarafından idare edilmekteydi. Bu şövalyeler Kudüs'ten çıkarıldıktan sonra önce Akka'ya daha sonra Kıbrıs'a ve orada da tutunamayınca Papanın teşvikiyle toplanan Haçlı donanmasının hareketiyle 1306'da Bizans'ın muhalefetine rağmen adaya yerleşmişlerdi. Çevrelerindeki bir kısım adaları da ele geçiren şövalyeler İzmir'e kadar çıkmış şehir yakınlarında kale elde etmişlerdi. Menteşe Beyliği ve Memlukluların adayı elde etme çabaları sonuçsuz kalmıştı.

Osmanlı Devleti denizlerde hakimiyetini hissettirmeye başladıktan sonra özellikle Adalar Denizi'nde peş peşe fetihlerde bulunarak buradaki Venedik hakimiyetini uzun süren bir savaştan sonra kırmıştı. Adalar Denizi hakimiyetinin kesinleşmesi için Anadolu sahiline oldukça yakın ancak sahipleri her fırsatta Osmanlı aleyhtarı bir ittifaka dahil olan bu adanın da ele geçirilmesi zaruretini ortaya çıkardı. Esasen İstanbul'un fethinden sonra adaya 1455 ve 1467'de iki sefer düzenlenmiş ancak bir netice alınamamıştı.¹⁹⁷ Gerek askeri ve gerekse ticari sebeplerle Osmanlılar, Rodos adasındaki şövalyelerin ve onların destek verdikleri korsanların Türkiye, Mısır, Suriye arasında gidip gelen tüccar mallarını yağma etmeleri ve gemilerini zapt ile halkını esir etmelerini kabullenemezlerdi.¹⁹⁸ Sefer için Sultan Mehmed'in aklındaki bir diğer önemli sebepte bir dahaki yıl Mısır'a Sultan Kayıtbay üzerine yapmayı planladığı seferdi. Rodos, Mısır ile Ege Denizi arasında yapılan her türlü geçişte stratejik bir noktada bulunuyordu. Sultan Mehmed, İstanbul ile Mısır arasında güvenli bir geçişe sahip olmak için Rodos adasına sahip olmak zorundaydı. Napoli'den Ferrara düküne Rodos muhasarasından sonra yazılan 22 Eylül 1480 tarihli mektupta Mısır

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

Sultan'ının Rodos hakimine Türklere karşı her türlü yardım için söz verdiği belirtiliyordu. Mısır Sultanı ve Rodos hakimi Osmanlılara karşı ortak tavır almışlardı.¹⁹⁹

Rodos seferi için vazifelendirilen Vezir Mesih Paşa 1480 yılı Mayıs'ının 23'ünde 160 gemiden mürekkep donanma ve karadan gelen birliklerin ulaşmasından sonra St. Ethiene Dağı civarında Rodos adasına çıkarma yaptı. Daha sonra Rodos Kalesi'nin St. Nicolas burcu bombardımana tabi tutuldu. Bir kısmı yıkılan burç tarafından Kale'ye yapılan saldırı başarısız oldu. 19 Haziran gecesi, liman dalgakıranından St. Nicolas Kulesi'ne gemilerle kurulmuş olan köprüden yapılan ikinci hücum da bir netice vermedi. Bu saldırıda yaklaşık iki bin beş yüz Türk askeri öldü. Bunun üzerine Mesih Paşa Rodos Kalesi'ne deniz tarafından değil kara tarafından hücumla başladı. Bombardıman otuz beş gün sürdü ve surlarda büyük tahribat meydana getirdi. Ancak Kale müdafileri de yıkılan surlardan iç kısma yeni surlar inşa ediyorlardı. Bu kısımda tahrip edilmiş Yahudi mahallesi tarafından başlayan Türk hücumu az zamanda gelişme gösterdi. Gedikleri geçen Türkler surlara sancak dikmeye muvaffak oldular. Bir yandan surlardaki zırhlı şövalyelerle savaşan askerler bir yandan da merdivenler uzatarak kale içine indiler. Ancak içeri inenler burada başka bir engelle karşılaştılar. Hisarın yıkılan yerlerinin iç tarafına yan yana birçok fıçı konularak içleri neftle doldurulmuştu. Bunlar ateşlenerek Türk askerlerinin önüne ateşten bir hat çekildi. Bu sırada müdafaa edenlerin bozulduğunu gören şövalyelerin reisi bu mevkie gelerek çarpışmaya katıldı ve adamlarını teşvik etti. Burada iki saat süren savaştan sonra Türk askerleri geri çekildiler. Bu hücumda yaklaşık üç bin kişi kaybedilmişti. Üç aylık kuşatma sonunda bir sonuç alınamamıştı. Aynı zamanlarda Napoli'den yardımcı kuvvet ve erzak getiren iki geminin Türk donanmasının engelleme girişimlerine rağmen Rodos Limanı'na girmesi, Kale'dekilere moral verirken diğer taraftaki ümitsizliği arttırdı. Erzak sıkıntısı baş göstermesi ve Rodos'a yardım gelmesi keyfiyeti Padişah'a bildirilince Sultan Mehmed geri dönülmesini emretti. Mesih Paşa önce Finike'ye geldi daha sonra Bodrum'u kuşatan Paşa burayı da alamadı. Bu başarısızlıklar üzerine vezirlikten azledildi.²⁰⁰

Fatih Sultan Mehmed'in Son Seferi ve Vefatı, 3 Mayıs 1481

Fatih Sultan Mehmed 1481 ilkbaharında Anadolu tarafına sefere çıktı. Sefer, Osmanlı tarihçileri Tursun Bey²⁰¹ ve İbn Kemal'e²⁰² göre Mısır üzerineydi. Osmanlı Devleti ile Mısır Memluk Sultanlığı arasındaki ilişkiler 1459 yılından itibaren gittikçe artan bir şekilde kötüleşmeye başlamıştı. Bu tarihte Hicaz yollarında hacıların çok susuzluk çektikleri Padişah'a iletilmiş, Padişah'ın su yollarını tamir ve yeni havuz yapma isteği Seyfettin İnal tarafından reddedilmişti. Bunu takiben Dulkadir Hanedanı arasındaki beylik davasına Osmanlılar akrabalık sebebiyle müdahale etmişler bu da iki taraf arasında daha ciddi anlaşmazlıklara sebep olmuştur. 1465'te Fatih'in kayın biraderi ve Dulkadir Beyi Melik Arslan Memlukluların desteklediği kardeşi Şah Budak tarafından öldürülmüş ve Şah Budak Dulkadir Beyi olmuştu. Ancak Türkmen beyleri Osmanlı sarayında bulunan diğer kardeş Şehsuvar'ı Bey olarak tanıyacıklarını bildirmişlerdi. Bunun üzerine bir miktar kuvvetle Elbistan'a gönderilen Şehsuvar Dulkadir Beyi olmuştu (1466). Şehsuvar bundan sonra Memlukluları ardı ardınca bir çok malubiyete uğrattı. Ancak 1471 yılında Memluklulara karşı giriştiği Antep Savaşı'nda yenildi. Hile ile ele geçirilip Kahire'ye gönderildi ve asıldı. Yerine geçirilen Şah Budak'a karşı Osmanlılar diğer kardeş Alaüddevle Bozkurt'u tayin ettiler Bozkurt 1479'da Dulkadir Beyi oldu.²⁰³

Dulkadir Beyliği üzerindeki bu nüfuz çekişmesi ve Şehsuvar Bey'in Kahire'de idamı, İstanbul'un fethinden bu yana iki taraf arasındaki bir kısım teşrifata ait meseleler, Hicaz su

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

yolları meselesi, Karamanoğullarının sıkışınca Kahire'ye gitmeleri ve nihayet Osmanlı Venedik Savaşı'ndan sonra Rodos Seferi sırasındaki Memluk-Rodos ittifakı gibi sebepler Sultan Mehmed'in Mısır üzerine sefere çıkmasındaki başlıca etkenler olarak gözükmektedir.

Sultan Mehmed, 1481 yılı baharında Anadolu tarafına Üsküdar'a sefer için geçmişti. Ancak hasta idi. Boğazı geçerken rahatsızlığı artmış, rahatsızlığını gören Vezir Karamani Mehmed Paşa kendisini teselli etmişti. Ayaklarından rahatsız olan Padişahın rahatsızlığı Gebze yakınlarında Hünkar Çayırı denilen ordugaha gelindiğinde iyice arttı 3 Mayıs 1481'de 49 yaşında vefat etti.²⁰⁴

Fatih'in Şahsiyeti ve Yönetiminde Osmanlı Devleti

Fatih, İstanbul'un fethinden sonra bir Batılı kaynağın verdiği bilgilere göre, her işte son derece atılgan, şan ve şeref kazanmak isteyen, cevval zekalı, yorgunluğa, soğuğa, sıcağa, susuzluğa ve açlığa tahammüllü, sert konuşan, kimseden çekinmeyen zevk ve sefaya bigane bir hükümdardı. Türkçenin yanı sıra Yunanca ve Slavca'yı da bilmekteydi. Fatih bir kelime ile tarihte imparatorluk kurucularının vasıflarını taşımaktadır. Dünya hakimiyetini gaye edinmiş kudretli bir asker ve geniş görüşlü bir kültür adamıdır. Kendi ailesi içerisinde Yıldırım Bayezid ve torunu Yavuz Sultan Selim'i hatıra getirir. Aldığı sert tedbirlerin, ilmi himaye ve teşviklerin bir gayesi vardır o da devleti her bakımdan dünyanın en üstün ve kudretli imparatorluğu haline getirmektir.²⁰⁵ Saltanatı boyunca, daha ilk günlerinde İstanbul'un fethi hazırlıklarından başlamak üzere bütün işlerinde planlı ve programlı hareket etmesini bilmiş, bu suretle birçok cephelerde aynı zamanda savaşmak zorunda kalsa bile daima rakiplerinden bir adım önde olmasını bilmişti. Usta diplomasi örneklerini verirken sayısız seferlerinde düşmanlarının üzerine yönelmeden seferinin nereye olduğunu kimseye açıklamamış bu da kendisine büyük avantaj sağlamıştır. Gerektiğinde bir nefer gibi ileriye atılarak hayatını tehlikeye atabilmiş ve askerlerine örnek olmuş, zafer için bütün fedakarlıkları bizzat yapabileceğini ispat etmiştir.²⁰⁶

Fatih, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasî ve sosyal müesseselerini geliştirerek kesin şekillerini veren ve devletin gelecekteki siyasi gelişmelerini tayin eden Osmanlı Padişahı'dır. Merkezîyetçi bir idare tesis etmek için iktidarına karşı koyabilecek bütün engelleri ortadan kaldırmıştır. Daha tahta çıkışından itibaren kendisine karşı isyan etmiş olan yeniçerileri cezalandırmış, yeniçeri ağalarını sekbanlar arasından seçmek suretiyle üzerlerinde kesin otorite kurmuştur. Kendisine bağlı yeniçerilerin sayısını artırarak İmparatorluğu'nun her yerinde otoritesini sağlamlaştırmıştır. Fatih, Osmanlı idare sisteminde padişahın işgal ettiği mevki hakkında seleflerinden farklı düşünmekteydi. Babası zamanında Çandarlı Halil 16 yıl vezirlik yapmak suretiyle devletin tamamen sahibi durumundayken Fatih, İstanbul'un fethinden sonra Çandarlı'yı ortadan kaldırmak ve daha sonraki vezirliklere genellikle kul asıllıları getirmek suretiyle padişahın tek salâhiyetli şahıs olduğunu ortaya koymuştur. Bu şekilde veziriazam Padişah'ın ancak mutlak vekili onun arzu ve emirlerine mutlak surette bağlı biri durumuna gelmiştir. Bunlardan en ünlüsü olan Mahmud Paşa veziriazamlığa ek olarak Rumeli Beylerbeyi payesiyle büyük bir ordunun denetimini de elinde tutmaktaydı.

Fatih vezirlerinde olduğu gibi devletin diğer kademelerinde de kul asıllı olanları kullanmıştır. Buna karşı Şeriat'ın uygulamasını ise ulema eline bırakmıştır. Şer'i ve örfi kanunlara göre hüküm vermek yetkisinde olan kadılar, idarenin kontrolü görevini

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

üstlenmişlerdir. Onlar da hükümlerin icrasını tamamıyla ehl-i örfе bırakmışlar bu şekilde idarede yargı ayrılmış bulunmaktaydı. Fatih, kendisinden önce mevcut bulunan devlet teşkilatını ve teşrifatı, bazı ilavelerle bir kanunnâme halinde tespit etmiştir. Sivil bir kanunnâme ilanı Türk yasa ve töre devlet geleneğine bağlı bir uygulamadır. Türk hükümdarları, İslam dünyasına girdikten sonra siyaset ve idarede nizam koyma yetkisini bırakmamışlardır. Fatih, bu yetkiye dayanarak birçok kanunlar ve yasaknâmeler çıkarmıştır.²⁰⁷ Bunlar Padişah emri şeklinde ilan olunurdu. Fatih, kanun ve nizam uygulamalarında sert davranabilmiş bu konularda kendi oğulları için de ayrıcalık tanımamıştır. Ancak malî sahalarda aldığı ve sert şekilde uyguladığı tedbirler²⁰⁸ kendisine karşı geniş bir hoşnutsuzluk meydana getirmiştir.

Osmanlılarda saltanat değişikliğini düzenleyen bir kanun ve gelenek yoktu. Bu sebeple veliaht tayini de mümkün değildi. Kardeşlerden her biri saltanata aynı derecede hak sahibi sayılırdı. Bir padişahın ölümü halinde kardeşler arasında mücadele kaçınılmazdı. Bu mücadeleler çeşitli zamanlarda devleti büyük tehlikelere maruz bırakmıştı. Fatih, Kanunnâmesi'nde sultan olanın kardeşlerini nizâm-ı âlem için idam etmesinin caiz olduğunu ve ulemanın bunu caiz gördüğünü ifade etmiştir. Bu aslında zorunlu bir kanun değildir. Nizâm-ı âlem için zaruret halinde caiz görülen bir fiildir. Bu prensip İmparatorluğ'un birliğini korumaya yönelikti.²⁰⁹

Doç. Dr. Kenan İNAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi / Türkiye

Alıntı Kaynağı: Türkler, Cilt: 9 Sayfa: 279-311

Dipnotlar:

1. H. İncalcık, "Mehmed II", İA, İstanbul 1957, s. 506-507.
2. İncalcık, "Mehmed II", s. 507-508.
3. Tursun Bey, Tarih-i Ebü'l-Feth, Hazırlayan A. Mertol Tulum, İstanbul 1977, s. 35-36.
4. İzladı ve Varna savaşları hakkında tafsilatlı bilgi için bakınız H. İncalcık-Mevlüt Oğuz, Gazavat-ı Sultan Murad B. Mehmed Han, Ankara 1989.
5. H. İncalcık, "Mehmed II", s. 508-509.
6. H. İncalcık, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I, 3. Baskı, Ankara 1995, s. 110-111.
7. İ. Miroğlu, "Fetret Devrinden II. Bayezid'e Kadar Osmanlı Siyasi Tarihi", Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, 10. Cilt, İstanbul 1993, s. 210-211; İbn Kemal, Tevarih-i Al-i Osman VII. Defter, Hazırlayan Şerafettin Turan, Ankara 1991, s. 11.
8. Mehmed Neşri, Kitab-ı Cihannüma, Neşri Tarihi II. Cilt, Yayınlayanlar F. Reşit Unat-M. Altay Köymen, 3. Baskı, Ankara 1995, s. 685.
9. Tursun Bey, s. 38-39.
10. İbn Kemal, VII. Defter, s. 16-17.
11. İncalcık, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I, s. 110.
12. Tursun Bey, s. 39.
13. İbn Kemal, VII. Defter, s. 19.
14. Neşri, s. 687.
15. Tursun Bey, s. 39.

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

- 16.Neşri, s. 687.
- 17.Tursun Bey, s. 39.
- 18.Ibn Kemal, VII. Defter, s. 21-22.
- 19.Doukas, Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks, An Annotated Translation of "Historia Turco-Byzantina" by Harry J. Magoulias, Detroit 1975, s. 192-193.
- 20.Doukas, s. 194.
- 21.F. Emecen, ve diğerleri., "Kuruluşun Küçük Kaynarca'ya", Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, I. Cilt, Editör E. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. 22.
- 22.Tursun Bey, s. 40.
- 23.Neşri, s. 687-688.
- 24.Tursun Bey, s. 40-44.
- 25.Doukas, s. 195-196.
- 26.İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, Ankara 1983, s. 461.
- 27.H. İnalçık, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar, s. 121-123. Rumeli Hisarı ve Hisar beççesi hakkında bakınız Tursun Bey, s. 44-45; Kritovoulos, History of Mehmed The Conqueror, Translated by Charles T. Riggs, Connecticut 1970, s. 19-22; H. Dağtekin, "Rumeli Hisarı Hisar Beççesinde Yaptığım Kazi", VI. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara, 1967, s. 329-342.
- 28.S. Tansel, Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti, Ankara 1999, s. 48.
- 29.Tursun Bey, s. 40.
- 30.Tursun Bey, s. 40 "Her çend erkan-ı devlet ve mülazıman-ı hazret, tasrih ü kinayet birle, anun metanet ü menaatini, ve müluk-i mazi, fethinin kasdında hazayın harc idüp, cem-i asakir eyleyüp çare bulmadukların sem-i şerifine ilka iderler idi"; Aşıkpaşaoğlu Ahmed Aşıkı, Tevarih-i Al-i Osman, Düzenleyen N. Atsız Çiftçioğlu, İstanbul 1947, s. 192.
- 31.S. Tansel, Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti, s. 48-50.
- 32.S. Tansel, Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti, s. 51-54.
- 33.Nicolo Barbaro, Konstantiniye Muhasarası Ruznamesi 1453, Tercüme Ş. T. Diler, İstanbul 1953, s. 30; S. Tansel, Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti, s. 63-64.
- 34.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 473-475.
- 35.Barbaro, Konstantiniye Muhasarası Ruznamesi, s. 34-35
- 36.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 476-477.
- 37.H. İnalçık, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar, s. 127.
- 38.H. İnalçık, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar, s. 127-128. Osmanlı donanmasının Galata sirtlarından Haliç'e nasıl indirildiği hususunda bakınız Tursun Bey, s. 52; Barbaro, s. 39; Aşıkpaşaoğlu, s. 192; Ibn Kemal, VII. Defter, s. 52-53; Yeorgios Francis, Şehir Düştü! Bizanslı Tarihçi Francis'den İstanbul'un Fethi, Çeviren K. Dinçmen, İstanbul 1993, s. 60-61. Barbaro'ya göre (s. 42-44) 22 Nisan'da Haliç'e indirilen 72 parçalık Osmanlı donanması Bizanslıları oldukça korkutmuş ve güç durumda bırakmıştı. Bu donanmayı yakmak için 28 Nisan'da Bizanslılar bir teşebbüste bulunmuşlar, ancak bu hareket bir gün önce Galata Cenevizlileri tarafından Sultan Mehmed'e bildirildiğinden yakma teşebbüsü başarısızlıkla sonuçlanmıştır.
- 39.H. İnalçık, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar, s. 128-131. Bizans hakkında genel bir okuma için bakınız G. Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, Çeviren F. Işıltan, Ankara 1981.
- 40.Tursun Bey, s. 62-65. Fatih'in şehre girişi ve sonra yaptıkları hakkında geniş bilgi için ayrıca bakınız İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, I. Cilt, Ankara 1982, s. 490-493.
- 41.H. İnalçık, "The Re-building of Istanbul by Sultan Mehmed the Conqueror", Cultura Turcica, IV/1-2, 1967, s. 7.

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

42. Bir iskan siyaseti olarak "sürgün" hakkında tafsilatlı bilgi için bakınız H. İnalçık, "Ottoman Methods of Conquest", Studia Islamica, II, 1954, s. 104-129.
43. Çandarlılar hakkında bilgi için bakınız. İ. Hakkı Uzunçarşılı, Çandarlı Vezir Ailesi, Ankara 1998; A. Taneri, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Döneminde Vezir-i Azamlık (1299-1453), İzmir 1997.
44. F. Emecen, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, s. 23.
45. İstanbul'un fethini takiben Cenevizlilerle yapılan anlaşma metni hakkında bilgi için bakınız, The Siege of Constantinople 1453: Seven Contemporary Accounts, Translated by J. R. Melville Jones, Amsterdam 1972, s. 136-137; İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 7-8.
46. İstanbul şehri IV. Haçlı Seferi'nden itibaren bir düşüş içerisine girmişti. IV. Haçlı seferi esnasında şehirde yapılan yağma ve tahribat hakkında bakınız Robert De Clari, İstanbul'un Zaptı (1204), Çeviren B. Akyaş, Ankara 1994. İstanbul'un Bizans Dönemi yapıları hakkında bilgi için bakınız P. Gyllius, İstanbul'un Tarihi Eserleri, Çeviren E. Özbayoğlu, İstanbul 1997; J. Ebersolt, Bizans İstanbul'u ve Doğu Seyyahları, Çeviren İ. Arda, İstanbul 1996.
47. İstanbul'un yeniden nüfuslandırılması ve imarı hususunda Fatih'in şehrin Rum nüfusu ve eski binaları hakkındaki politikası için bakınız H. İnalçık, "The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City", The Ottoman Empire, Conquest, Organization, and Economy: Collected Studies, Variorum Reprints, London 1978, s. 231-249.
48. Tursun Bey, s. 68. Tursun Bey'in hayatı hakkında tafsilatlı bilgi için bakınız. H. İnalçık, "Tursun Beg, Historian of Mehmed the Conqueror's Time", Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, C. LXIX, 1977, s. 55-71.; Tezkire-i Sehi, Haz. M. Şükrü, İstanbul, 1325, s. 69; K. İnan, A Summary and Analysis of the Tarih-i Ebü'l-Feth (History of the Father of Conquest) of Tursun Bey (1488), (Basılmamış Doktora tezi), Manchester 1993.
49. H. İnalçık, "Osmanlı Tarihine Toplu Bakış", Osmanlı, Cilt I, Ankara 1999, s. 78.
50. H. İnalçık, "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", s. 79; İstanbul'un yeniden imarı hakkında ayrıca bakınız H. İnalçık, "The Re-building of Istanbul by Sultan Mehmed the Conqueror", Cultura Turcica, IV/1-2, 1967, s. 5-15; Tursun Bey, s. 65-76.
51. H. İnalçık, "Mehmed II", s. 521.
52. Tursun Bey, s. 79.
53. Jan Hünyad'ın hayatı ve Belgrad muhasarası hakkında tafsilatlı bilgi için bakınız J. Held, Hunyadi: Legend and Reality, Newyork, 1985.
54. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 15-16.
55. Doukas'a göre (s. 255) Osmanlı donanması 60 gemiden oluşmaktaydı.
56. Tursun Bey'e göre (s. 80) bazı ümera ve vüzera bunu uygun görmediler. "öte yakadaki düşmanın bize ne zararı var, gözüne karşı ün yağmaladup harap etmek mehabet-i saltanatı ziyade ider" didiler. Aşıkpaşaoğlu'na göre (s. 197), Rumeli Beyleri Belgrad'ın alınmasını istemediklerinden bu fikre karşı çıktılar. "Belgrad feth olacak, bize çift sürmek düşer dediler".
57. Hünyadi değişik çapta hemen hemen 200 gemi hazırlamıştı. Ayrıca Belgrad Kalesi'nden de 40 kadar geminin desteğini sağlamıştı. Held, Hunyadi: Legend and Reality, s. 160.
58. Osmanlı donanması ile Hunyadi'nin filosu arasındaki savaş, 14 temmuz 1456'da meydana gelmiştir. Türk gemileri birbirlerine zincirlerle bağlanmıştı. Başlangıçta Türk filosu zaferden emin iken Belgrad Kalesi'nden gemiler kendilerine arkadan saldırmışlar, Hunyadi'nin filosunun saldırmasından itibaren savaş 5 ila 6 saat kadar sürmüş, Türk filosunu birbirine bağlayan zincir birkaç yerden kopmuş, 3 büyük Türk gemisi batarken 4'ü düşmanın eline geçmişti. Geri kalan donanma gemileri kale civarından uzaklaştırılarak eski yerlerine geri dönmüşler, mücadele sırasında 500 Türk hayatını kaybetmişti. K. M. Setton, The Papacy and the Levant (1204-1571), II. Cilt, Philadelphia, 1978, s. 178.
59. İbn Kemal, VII. Defter, s. 129.
60. Tursun Bey, s. 80-81.
61. Tursun Bey, s. 81-82.
62. Çağdaş kaynakların birçoğu Sultan Mehmed'in Hünyadi'nin askerlerine karşı savaştığını ve onlardan birkaçını şahsen öldürdüğü konusunda hem fikirdirler. Bakınız. Doukas, s. 256; Kritovoulos (s. 115)

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

- bunlara ek olarak Sultan'ın ayağından yaralandığını bildirmektedir.
- 63.Kritovoulos, s. 115; Tursun Bey, s. 82-83; Ibn Kemal, VII. Defter, s. 131-134.
- 64.Ibn Kemal, VII. Defter, (s. 138) Yanoş'un ok yarasından öldüğünü ancak bunu gizlemek için vebadan öldüğü şeklinde bir söylentinin ülkesinde yayıldığından bahsetmektedir. Oruç Bey'de (s. 116) Hunyadi'nin ok yarasından öldüğünü bildirmektedir. Edirneli Oruç Beğ, Oruç Beğ Tarihi, Hazırlayan N. Atsız, 1001 Temel Eser, İstanbul 1972. Bunlara ek olarak J. Held Hunyadi'nin Osmanlı ordusunda ve Belgrad şehrinde yaygın olan veba salgınından dolayı 11 Ağustos'ta öldüğünü bildirmektedir. Hunyadi, Legend and Reality, s. 163; K. M. Setton'da Hunyadi'nin 11 Ağustos 1456'da Semlin'de savaştan üç hafta sonra vebadan öldüğünü bildirmektedir. Papacy and the Levant, II, s. 183.
- 65.Ibn Kemal, VII. Defter, s. 138-140; Neşri, s. 725; Tursun Bey, s. 84-90.
- 66.H. İnalçık, "Mehmed II", s. 521.
- 67.H. İnalçık, "Mehmed II", s. 521.
- 68.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 20.
- 69.Semendire Kalesi'nin hakimi Mahmud Paşa'nın kardeşi olup, Mahmud Paşa ile haberleşmekteydi. Semendire'yi vermeye niyeti olduğunu Bosna kralına söyleyerek onu ikna etmişti. Mahmud Paşa kardeşine adam gönderdi kardeşi de Sultan'ın gelen adamına Semendire'nin anahtarlarını verdi. Kral Semendire'ye karşılık Srebrenica'nın verilmesini teklif etmiş, başlangıçta bunu kabul eden Sultan daha sonra kralın haraç borcu olduğunu ileri sürerek burayı vermemiştir. Neşri, s. 737.
- 70.H. İnalçık, "Mehmed II", s. 522.
- 71.C. Imber, The Ottoman Empire 1300-1481, İstanbul 1990, s. 169-170.
- 72.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 21.
- 73.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 23-24.
- 74.H. İnalçık, "Mehmed II", s. 522.
- 75.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 25-26.
- 76.H. İnalçık, "Mehmed II", s. 522.
- 77.Tursun Bey, s. 104-105; Aşıkpaşaoğlu, s. 202-203.
- 78.Osmanlıların ilk defa Karadeniz'de, bilhassa Giresun önlerinde belirlediği hadise Panaretos'a göre Osmanlı azap ve sipahi gemileri tarafından 1368 yılı Temmuz'unda Giresun adasına yapıldığı bildirilen akındır. Bu akından hemen sonra Panaretos'unda bulunduğu bir elçilik heyeti İstanbul'a yardım istemek üzere gönderilir. Bu hadiseden sonra bu tür akınlardan bir daha bahsedilmez. A. Bryer, D. Winfield, The Byzantine Monuments and Topography of The Pontos, C. I, "The City and District of Kerasus", Washington 1985, s. 129.
- 79.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 52.
- 80.Aşıkpaşaoğlu s. 250.
- 81.Y. Yücel, Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I, Ankara 1991, s. 210-211, Verilen eserde zikredilen kaynaklara ek olarak Cüneyd'in Trabzon'a yaptığı sefer ve tarihi hakkında geniş malumat için bakınız; R. Shukurov, "The Campaign of Shaykh Djunayd Safawi Against Trebizond (1456 AD/860 H)", Byzantine and Modern Greek Studies, C. 17, Birmingham, 1993, s. 127-140. F. Sümer, Çepniler-Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde Önemli Rol Oynayan Oğuz Boyu, İstanbul 1992, s. 34-35.
- 82.Akkoyunlu Devleti hakkında bakınız J. Woods, The Aqqyunlu: Clan, Confederation, Empire, Minneapolis & Chicago 1976.
- 83.A. Bryer, "Greeks and Türkmens The Pontic Exeption", Dumbarton Oaks Papers, 29, 1975, s. 135-136.
- 84.Tafsilatlı bilgi için bakınız. Neşri, s. 749-751; Abu Bakr-i Tihrani, Kitab-i Diyarbakriyya Ak- Koyunlular Tarihi, Yayınlayanlar N. Lugal-F. Sümer, II, Ankara 1964, s. 382.
- 85.Batıda Fatih'e karşı açılacak bir Haçlı seferinde Doğulu taraftarlar bulmak için Papa V. Nikolaus ve III. Calixtus tarafından Doğu ülkelerine gönderilen Minorit rahibi Bolognalı Ludovico'nun da

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

- faaliyetlerinden bahsetmek gerekmektedir. II. Pius papalığa geçişinden sonra (Ağustos 1458) onu Doğuya göndermiştir. Ludovico, Trabzon, Gürcistan, Karaman ve Uzun Hasan'ı ziyaret ederek doğulu müttefikler aramıştır. Ludovico'nun 1460 yılında Trabzon İmparatoru David'in Burgondia Dükü Philippe'e yazdığı mektupta adı geçen devletlerin elçileri ile beraber Roma'ya gelmesi bu faaliyetinin sonuçsuz kalmadığını göstermektedir. Ludovico'nun hayatı ve faaliyeti hakkında bilgi için (Yücel, Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I s. 215'den naklen) bakınız; A. M. Bryer, Ludovico da Bologna and the Georgian and Anatolian Embassy of 1460-1461, Variorum, London, 1980, s. 178-195., Moriz Landwehrv. Pragenau, Ludwig von Bologna, Patriarch von Antiochien. Mitheliungen des Instituta für Oesterreische Geshichtsforschung. XXII (Innsbruck, 1901) s. 288-296. Ayrıca bakınız. Walter Hinz, Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd XV. Yüzyılda İran'ın Milli Bir Devlet Haline Yükselişi, Çev. T. Bıyıklıoğlu, Ankara 1992, s. 28-33. K. M. Setton, The Papacy and the Levant, 4Vols. Philadelphia, 1976-84, C. II s. 237, Yukarıdaki eserlere ek olarak papa II. Pius'un Türklere karşı açılması düşünülen Haçlı seferi için yaptığı çalışmalar hakkında tafsilatlı bilgi için bakınız. Secret Memoirs of A Renaissance Pope, The Commentaries of Aeneas Sylvius Piccolomini Pius II, An Abridgement, Translated by Florence A. Gragg, London, 1988. s. 211-233, 317-369.
- 86.Ve bil-cümle bir gün Hünkar Mahmud Paşa'ya eyitti: "Mahmud, birkaç niyetim var. Umarım ki Hak Teala ben zayıfa kuvvet verip, ani nasib ede. Evvel biri, şol İsfendiyar vilayetidir ki, Kastamonu ve Sinob ve Koyul-hisar'dır. Benim huzurumu bunlar giderir. Ve biri şol Trabzon'u bir cünüb kafir yiyip yürür. El-hasil bunlar benim maksudumdur. Gece ve gündüz hayalimden gitmez" dedi. Neşri, s. 741.
- 87.Bryer, "Greeks and Türkmens", s. 140-141; Ruy Gonzales de Clavijo, Anadolu Orta Asya ve Timur (Embajada a Tamor lan), Tercüme Ö. R. Doğrul, İstanbul 1993, s. 72; Trabzon'daki Türk eserleri ve bu konudaki tartışmalar için bk. S. Ballance, "Early Turkish Buildings in Trabzon", Belleten, 113-116, s. 75, Ankara 1965; K. İnan, "Bedestenlerin Türk ticari Mimarisindeki yeri ve Trabzon Bedesteni", OTAM 7, s. 119-134, Ankara 1996.
- 88.Aşıkpaşaoğlu'na göre (s. 203-204), Mahmud Paşa yüz gemiden oluşan bir donanma hazırlayarak Sinop'a göndermişti. Kritovoulos'a göre ise (s. 165), Osmanlı donanmasında üç yüz adet savaş gemisi olup bunların içerisinde top taşıyan gemiler de vardı. Osmanlı donanması Gelibolu Valisi Kasım ve Yakub Beyler komutasında idi.
- 89.Tursun Bey, s. 105-108.
- 90.Aşıkpaşaoğlu, s. 207; Tursun Bey, s. 108.
- 91.Neşri, s. 751; Tursun Bey, s. 108.
- 92.Tursun Bey, s. 108-109.
- 93.Tursun Bey, s. 109-110. Osmanlı Ordusunun takip ettiği güzergah hakkında tafsilatlı bilgi için bakınız, "Excursus on the Routes taken by Mehmed II in 1461", Bryer & Winfield, Topography of the Pontos, s. 60-67., F. Kırzioğlu, "1461", Turabuzon' Fethi Sırasında Fatih Sultan Mehmed'in Yaya Aştığı'Bulgar Dağı' Neresidir?", VI. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 1967, s. 322-329., Mihailoviç seferden önce Osmanlı Padişahı'nın bölge hakkında istihbarat elde ettiğini ve elde ettiği bilgilere göre ordusunu teçhiz ettiği yolunda bilgiler vermektedir. Bakınız, Konstantin Mihailoviç, Memoirs of a Janissary, translated by Benjamin Stolz. Historical commentary and notes by Svat Soucek, Ann Arbor 1975. s. 118.
- 94.Tursun Bey, s. 109.
- 95.Aşıkpaşaoğlu'nun verdiği bilgilere göre (s. 208) Uzun Hasan'ın Annesi Sare Hatun, Barkar Dağlarından aşarken Sultan Mehmed'in yürümek zorunda kaldığını görünce, Sultan'a bu zahmetlere katlanmasının gerekmediğini, Trabzon'un gelininin olduğunu söylemiş ve bağışlamasını istemişti. Sare Hatun'un bu müdahalesi onun Trabzon'u kurtarmak gibi bir niyetle geldiğini göstermektedir.
- 96.Hatıratında anlattığına göre 1453 İstanbul Kuşatması'nda Sırp despotunun gönderdiği 1500 kişilik birlikte bulunması onun 1430'larda doğmuş olabileceği ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Yine Temmuz 1455'de Novobrdonun Osmanlılar tarafından fethedildiğinde esir düştüğü zaman çok genç olduğunu belirtmesi kendisinin 1430'dan daha önce doğmuş olma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Hatıratında verdiği bilgilere dayanarak onun yeniçeri birliklerin arasında yardımcı bir hizmette bulunduğu ancak bir yeniçeri olmadığı söylenebilir. Eserde verdiği bilgilere göre onun 1453 İstanbul kuşatmasında yer aldığını görüyoruz. 1455'de Mihailoviç ve iki kardeşi Türkler tarafından esir alınır. 1456 Belgrad Kuşatması'nda, 1461 Trabzon Seferi'nde, daha sonra Vlad Drakul'a karşı yapılan seferde ve 1463 Bosna Seferi'nde de bulunduğu anlaşılmaktadır. 1463 seferi sırasında Bosna'da Zveçay Kalesi'ne bir

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

garnizonla bırakılan Mihailoviç, Macar kralı Matyas Korvinus'un Kale'yi alması ile beraber tekrar ülkesine geri döner. Mihailoviç, s. XXI-XXII; Mihailoviç'in hatıratının Osmanlı kaynaklarıyla sınırlı bir karşılaştırması için bakınız. K. İnan, "Osmanlılara Dair Layığı ile Değerlendirilmeyen Bir Kaynak: Konstantin Mihailoviç ve Eseri", 1. Türk Tarihi ve Edebiyatı Kongresi, 11-13 Eylül 1996, Manisa.

97.Mihailoviç, s. 117-121.

98.Osmanlı kaynakları Trabzon şehri önlerinde meydana gelen herhangi bir çarpışmadan bahsetmezler. Mihailoviç'e göre (s. 119), Trabzon dağlarından indikten sonra Sultan iki bin akıncıyı Trabzon'a göndermiş, Trabzon önlerine gelindiğinde bu akıncıların ölümleri ile karşılaşmıştır. Daha sonra Sultan altı hafta boyunca büyük kayıplar vererek Kale'yi ele geçirene kadar kuşatmıştır. Kritovoulos da (s. 173), Osmanlı ordusunun Trabzon'u yirmi sekiz gün müddetle kuşattığını ve kuşatma sırasında Kale'deklerin bazen çıkış hareketlerinde bulduklarını bildirmektedir. Kritovoulos'a göre Mahmud Paşa Sultan'dan bir gün önce Trabzon'a ulaşmış, Katabolenus adlı bir kişinin Thomas adlı oğlunu İmparator'a elçi olarak göndermiş ve büyük toprak ve yeterli gelir vaadiyle İmparatoru teslim olmaya ikna etmiştir.

99.Tursun Bey, s. 110. Trabzon 15 Ağustos 1461 tarihinde fethedilmiştir.

100.Tursun Bey, s. 110.

101.İbn Kemal, VII. Defter, s. 464-467.

102.H. İnalçık, "Mehmed II", s. 531.

103.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 73-74.

104.Tursun Bey, s. 110-111.

105.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 75.

106.Mihailoviç, s. 131.

107.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 76.

108.Mihailoviç, s. 131-133.

109.Tursun Bey, s. 113-114.

110.Tursun Bey, s. 114-115.

111.Tursun Bey, s. 116-117.Kazıklı Voyvoda önce Moldavya'ya daha sonra da Macaristan'a iltica ederek yardım istemiş ancak Osmanlı Devleti'yle sulh yapmış olan Macar kralı Matyas Korven Osmanlılar ile arasında hiç yoktan bir problem çıkmasını istemeyerek anlaşmaya riayet etmiş ve Vlad'ı hapsedmiştir. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 76-77.

112.Imber, s. 181.

113.Tursun Bey, s. 118-119.

114.Kritovoulos, s. 180-181.

115.Kritovoulos, s. 182; Tursun Bey, s. 119. Mihailoviç (s. 135), Osmanlı ordusunda kuşatma topları ve yukarıya doğru atış yaparak şehir içerisine kaya düşüren havanlar olduğunu bildirmektedir.

116.Tursun Bey, s. 119.

117.Kritovoulos, s. 183.

118.Tursun Bey, s. 119-120.

119.Kritovoulos, s. 183-184.

120.Tursun Bey, s. 122.

121.İbn Kemal, VII. Defter, s. 224-225; Neşri, s. 761.

122.Tursun Bey, s. 122.

123.Kritovoulos, s. 187.

124.Neşri, s. 761-763.

125.Neşri, s. 763-767; Aşıkpaşaoğlu, s. 212.

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

126. Hersek Beyi Stjepan Vukčić Kosača olup, oğlu Stjepan Osmanlı yönetiminde hizmetlerde bulunmuş. Hersekzade Ahmed Paşa ismiyle Anadolu Beylerbeyliği, Kaptan-ı Deryalık ve Sadrazamlık görevlerinde bulunmuştur. Hayatı hakkında tafsilatlı bilgi için bakınız Ş. Turan, "Hersekzade Ahmed Paşa", DİA, Cilt 17, İstanbul 1998, s. 235-237. Ayrıca bakınız H. Sabanoviç, "Hersekzade Ahmed Pasha", EI2, III, s. 340342.
127. Tursun Bey, s. 123-128.
128. Mihailoviç (s. 141), bu konuda şu bilgilere yer vermektedir. Sultan Mehmed, I. Bosna Seferi'nden dönerken fethettiği kalelere kuvvetler yerleştirmişti. Mihailoviç kendisinin de Zvecay Kalesi'nde elli yeniçeri ile birlikte muhafız olarak bırakıldığını bildirmektedir. Macar Kralı Matyas Korvin, Bosna seferi sırasında Yayçe ve Zvecay kalelerini hedef olarak belirlemişti. Yayçe Kalesi'ndeki Bosnalılar, Kralın Yayçe kuşatmasında ona yardım etmişlerdi. Daha sonra uzun bir kuşatmadan sonra Zvecay Kalesi de teslim olmuştu. Mihailoviç devamla kendisinin ve diğer Türklerin Kral tarafından Macaristan'a götürüldüklerini anlatmaktadır.
129. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 82.
130. Tursun Bey, s. 133-134.
131. Tursun Bey, s. 133-136.
132. Neşri, s. 769.
133. Tursun Bey, s. 136-139.
134. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 111-112.
135. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 115-116.
136. Tursun Bey, s. 146-148; Eğriboz seferi hakkında tafsilatlı bilgi için bakınız Imber, s. 200-203.
137. Imber, s. 204-205.
138. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 117-119.
139. Imber, Ottoman Empire, s. 210-212.
140. Imber, Ottoman Empire, s. 212. Uzun Hasan üzerine yapılacak seferin tehir edilmesi ve ondan sonra yapılanlar hakkında ayrıca bakınız Aşıkpaşaoğlu, s. 222; Neşri, s. 805; Tursun Bey, s. 155-156; İbn Kemal, s. 330-331.
141. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 120-121.
142. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 123-125.
143. İskender Bey'in hayatı hakkında geniş bilgi için bakınız H. İnalçık, "İskender Beğ", EI2, III, 1973, s. 138-140.
144. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 65.
145. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 69.
146. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 69-70.
147. Gedik Ahmed Paşa'nın azli ve hapsi konusunda bakınız Hoca Saadettin, 3, s. 160; İbn Kemal, VII. Defter, s. 469. Gedik Ahmed Paşa hakkında geniş bilgi için bakınız H. İnalçık, "Ahmed Pasha, Gedik", EI2, I, 1956, s. 292-293.
148. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 65-72.
149. Tursun Bey, s. 177-178.
150. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 72-73.
151. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 87.
152. Aşıkpaşaoğlu, s. 213-214; Tursun Bey, s. 129; İbn Kemal, VII. Defter, s. 236-243; Neşri, s. 771-777.
153. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 89-91. Rum Mehmed Paşa ve İshak Paşa'nın Karaman seferleri hakkında ayrıca bakınız Hoca Saadettin, 3, s. 101-103.
154. Tursun Bey, s. 149; Aşıkpaşaoğlu, s. 219-220 ve Hoca Saadettin, 3, (s. 104-107) Alaiye fethinin daha

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

önce Rum Mehmed Paşa'ya verildiğini, ancak Alaiye Beyi Kılıç Arslan'ın kız kardeşi Rum Mehmed Paşa'nın eşi olduğundan bu işi savsakladığı, bu yüzden fethi Gedik Ahmed Paşa'nın memur edildiğini belirtir.

155. Aşıkpaşaoğlu, s. 220-221; Neşri, s. 799; Tursun Bey, s. 153; Hoca Saadettin, 3, s. 108.
156. Tursun Bey, s. 153-154; Neşri, s. 799.
157. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 93-94. Geniş bilgi için bakınız İbn Kemal, s. 325-330; Tursun Bey, s. 156-157; Neşri, s. 801.
158. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 96.
159. Aşıkpaşaoğlu, s. 222; Neşri, s. 803-805; İbn Kemal, VII. Defter, s. 330-332.
160. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 97.
161. Tursun Bey, s. 158.
162. İbn Kemal, VII. Defter, s. 337-339.
163. Ebubekir Tahrani, Kitab-ı Diyarbekriyye, Akkoyunlular Tarihi, Cilt II, Hazırlayan N. Lugal-F. Sümer, Ankara 1964. Uzun Hasan ve Sultan Mehmed arasındaki savaş için bakınız Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 571-584.
164. Giovan Battista Ramusio, "Discourse of Messer Giovan Battista Ramusio on the Writings of Giovan Mario Angiolello", A Narrative of Italian Travels in Persia in The Fifteenth and Sixteenth Centuries, ed. C. Grey, London 1873, s. 84.
165. Neşri, s. 809, "Uzun Hasan Sivas'a gele derlerdi gelmedi. Andan yürüyüp Karahisar'a çıktılar. Anda dahi gelmedi. Andan Mahmud Paşa eyitti: 'Sultanım, bu Karahisar'ı alalım, andan gidelim. Ümittir ki, düşman bunda gele, haklaşavuz' dedi. Padişah eyitti: 'Mahmud ben hisarcık almaya gelmedim. Bana düşmanımı bulu verin' deyip şap madenini zapt edip, andan hücum edip Erzincan'a çıktılar."
166. Aşıkpaşaoğlu, s. 223; Neşri, s. 809.
167. R. Rahmedi Arat, "Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı", Türkiyat Mecmuası, VI, 1939, s. 303.
168. Arat, "Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı", s. 304. Hasan Rumlu'ya göre (s. 572) Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmed, on bin askerle Fırat nehrinin kenarında pusu kurarak Rumeli Beylerbeyi Has Murad Paşa nehri geçene kadar bekledi. Ramusio'ya göre (s. 25) Has Murad nehir kenarına indi ve bir kumsaldan öbür kumsala geçerek Fırat'ın karşı yakasına geçti. Has Murad geçtikten sonra iki taraf arasında çok şiddetli bir savaş başladı. İki tarafta bir karış yerden vazgeçmemek şartıyla üç saat boyunca kahramanca savaştılar. Aynı anda iki tarafın esas kuvvetleri nehrin iki tarafında hadiseyi seyredip kendi taraflarına bağıarak cesaretlendirmeye çalışıyorlardı. Sonunda Türkler kumsaldan geriye atıldılar. Üzerlerine gelen kuvvetlerle yeniden daha şiddetle karşı koyarak savaştılar. Bu geri çekiliş sırasında Paleolog Has Murad nehir suları tarafından sürüklenmeye başladı. Boğulmasına ramak kalmıştı. Has Murad'a yardım etmek isteyen Türkler hayatlarını hiçe sayarak ona yardım etmeye çalıştılar. Ancak Uzun Hasan kuvvetleri zaferi kazanmış olarak bu askerleri yenerek geri püskürttüler. Has Murad nehir sularının içinde batmış olarak kaldı. Mahmud Paşa olanları görerek bir kumsala çekildi ve burada Uzun Hasan kuvvetlerinin saldırılarına karşı gece karanlığı iki tarafın kuvvetlerini ayırana kadar cesurca savaştı.
169. Tursun Bey, s. 162.
170. Neşri, s. 813-815.
171. R. Rahmedi Arat, "Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı", s. 304-305. Osmanlı kaynaklarından Neşri (s. 819), ve Oruç Bey'e göre (s. 125), Otlukbeli Savaşı sırasında Osmanlı ordusunun top ve tüfek kullanması Uzun Hasan'ın ordusu üzerinde büyük bir moral bozukluğu meydana getirmiş Uzun Hasan bu ateş gücüne karşı koyamamıştır. Bu şekilde ateşli silah üstünlüğü savaşın sonucunu tayin eden önemli sebeplerden biridir.
172. Oruç Bey, s. 125.
173. "Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı", s. 305.
174. Neşri, s. 821; Tursun Bey, s. 167; İbn Kemal, VII. Defter, s. 362-366. Otlukbeli Savaşı'ndan sonra İstanbul'a döndüğünde Mahmud Paşa Veziriazamlıktan azledilmiştir. Buna sebep olarak Mahmud Paşa'nın kış esnasında Uzun Hasan üzerine hareketini tehir ettirmesi, Otlukbeli Savaşı'ndan önce

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

Şebinkarahisar'ın alınmasını teklif ile kuvvetleri oyalamak istemesi ve son olarak savaştan sonra Uzun Hasan'ı takip ettirmemiş olması gösterilmektedir. Mahmud Paşa azledildikten yaklaşık bir yıl sonra 17 Ağustos 1474'te idam edilmiştir. Mahmud Paşa'nın idam edilmesi sebepleri hakkında geniş bilgi için bakınız Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 103-104; Uzunçarşılı, "Fatih Sultan Mehmed'in Vezir-i Azamlarından Mahmud Paşa ile Şehzade Mustafa'nın Araları Neden Açılmıştı", Belleten, XXVIII/112, 1964, s. 719-728; Mahmud Paşa hakkında tafsilatlı bilgi için bakınız Ş. Tekindağ, "Mahmud Paşa", İA, VII; C. Imber, "Mahmud Pasha", EI2, VI.

175. Ibn Kemal, VII. Defter, s. 74.

176. H. İnalçık, "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", s. 73.

177. Kefe'nin fethi ve Kırım'ın Osmanlı tabiiliğine girmesi hakkında tafsilatlı bilgi için bakınız H. İnalçık, "Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tabiiliğine Girmesi ve Ahidname Meselesi", Belleten, VIII/30, 1944 s. 185-229; Ayrıca bakınız A. Nimet Kurat, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki Altın Ordu, Kırım ve Türkistan Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler (Özellikle II. Kısımdaki "Kırım Hanlarına ve Büyüklerine Ait Yarlık ve Bitikler"), İstanbul 1940; Kefe'nin Ceneviz'in Doğu ticaretindeki yeri ve önemi hakkında ayrıca bakınız K. M. Setton, The Papacy and the Levant, Cilt II, s. 321-325; W. Heyd, Histoire du Commerce du Levant au Moyen Age, Cilt II, Leipzig 1923, s. 365-407; Tursun Bey, s. 169-170.

178. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 127-128.

179. Ibn Kemal, VII. Defter, s. 75.

180. Tursun Bey'e göre (s. 171) Kefe'nin Ceneviz'li yöneticileri ile Kara Boğdan prensi arasında akrabalık bağı vardı ve bu sebeple haraca mültezim olmasına rağmen Gedik Ahmed Paşa'nın seferi sırasında birçok kötü şeyler yapıp düşmanlık göstermişti.

181. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 78-79.

182. Neşri, s. 829.

183. Oruç Bey, s. 126; Hoca Saadettin, 3, Süleyman Paşa'nın Boğdan içlerinde düşmanla karşılaşmayınca ordusunun yağmaya daldığını ve perakende olduğunu bu sırada Türklere tuzak kurmuş olan Boğdan'ın saldırdığını birçok kayıp verildiğini Süleyman Paşa'nın kendi canını zor kurtardığını belirtmektedir. Hoca Saadettin, 3, s. 154.

184. Tursun Bey, s. 171.

185. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 79.

186. Hoca Saadettin, 3, s. 154-158.

187. Hoca Saadettin, 3, s. 158.

188. Tursun Bey, s. 173-174. Seferde bizzat bulunan Tursun Bey, zaferden sonra İstanbul'a dönülürken Sultan Mehmed'e zaferi öven bir şiir sunmuş ve bunu beğenen Padişah, Tursun Bey'i samur kürk ve iki bin akçe ile ödüllendirmiştir.

189. Neşri, s. 833-835.

190. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 134.

191. H. İnalçık, "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", s. 73.

192. Gedik Ahmed Paşa 1478 yılında Sultan Mehmed tarafından İskenderiye üzerine gönderilmek istenmiş, Gedik Ahmed Paşa özür dileyerek görevi kabul etmemiştir. Gedik Ahmed Paşa bunun üzerine Boğazkesen Hisarı'nda hapsedilmiştir. İtalya seferinden evvel Gedik Ahmed hapisten çıkarılarak sefere gönderilmiştir. Hoca Saadettin, 3, s. 160, 164-165.

193. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 135-136; Hammer'e göre Venedik hükümeti o zamanlarda Napoli ile harp durumunda olduğundan ve Katolik Ferdinand'ın ordusunu başka bir tarafta meşgul etmek için İstanbul'a senatör Sebastiyano Gariti'yi göndererek Sultan Mehmed'i İtalya' seferi için teşvik etmiş ve bu amacına da ulaşmıştır. Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, III. Cilt, s. 160.

194. Ibn Kemal, VII. Defter, s. 508-517.

195. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 136-137.

196. Ibn Kemal, VII. Defter, (s. 519-520) Otranto Kalesi teslim olduktan sonra burada ele geçirilen Türk

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

askerlerinin İtalya'daki durumlarına İtalya'da bulunmuş bir sipahiden aldığı bilgilerle ışık tutmaktadır. Buna göre Türk askerleri bir zaman Napoli Kralının emrinde seferlerde bulunmuşlar ve oldukça yararlı işler görmüşlerdir. Daha sonra Sultan II. Bayezid'in cülusundan sonra Napoli ile Osmanlı Devleti arasında barış görüşmeleri yapılmış ve bu esirler geri gönderilmişlerdir. Napoli Kralı esirler gönderilirken askerlere bir konuşma yaparak onları övmüş ve gönüllerini almıştır.

197.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 139.

198.Ibn Kemal, VII. Defter, s. 501.

199.Imber, The Ottoman Empire, 1300-1481, s. 247.

200.S. Tansel, Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve askeri Faaliyeti, s. 245-246. Rodos Kuşatması'nın başarısızlığına başka bir sebep olarak Türk kuvvetlerinin kaleden içeri girdiklerinde Mesih Paşa'nın yağmayı yasak etmesini göstermektedirler. Buna göre Paşa'nın bu kararını duyan diğer kuvvetler kaleye girmeyerek içerideki kuvvetleri desteklememişlerdir. Bu konu hakkında tartışma için bakınız Ibn Kemal, VII. Defter, s. 84-86. Mesih Paşa azledildikten sonra Gelibolu Sancağına tayin edilmiştir.

201.Tursun Bey, s. 180-182.

202.Ibn Kemal, VII. Defter, s. LXXXVIII. 8.

203.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 141-143.

204.Osmanlı kaynaklarının konu hakkındaki malumatları için bakınız. Oruç Bey, s. 129; Neşri, s. 843; Tursun Bey, s. 181-184; Ibn Kemal, s. 528-531; Hoca Saadettin, 3, s. 177-178. Fatih Sultan Mehmed'in zehirlendiği yolundaki rivayetler için bakınız. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, s. 144.

205.H. İnalçık, "Mehmed II", s. 534.

206.Neşri, s. 843, Bu konuda bakınız 1456 Belgrad Seferi, 1461 Trabzon Seferi, 1476 Boğdan Seferi, 1479 III. Arnavutluk Seferi.

207.Konu hakkında tafsilatlı bilgi için bakınız H. İnalçık-R. Anhegger, Kanunname-i Sultani Ber Mucebi Örf-i Osmani II. Mehmed ve II. Bayezid Devirlerine Ait Yasakname ve Kanunnameler, Ankara 1956.

208.Fatih Dönemi maliye politikaları hakkında geniş bilgi için bakınız Ş. Pamuk, Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi, İstanbul 1999; A. Tabakoğlu, Türk İktisat Tarihi, İstanbul 1997; H. İnalçık, The Ottoman Empire The Classical Age 1300-1600, London 1997; H. İnalçık, Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi, İstanbul 1993; Osmanlı, "Klasik Dönemde Osmanlı İktisadi", Cilt 3, Editör G. Eren, Ankara 1999.

209.H. İnalçık, "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", s. 74-76. Konu hakkında tafsilatlı bilgi için bakınız M. Akman, Osmanlı Devletinde Kardeş Katli, İstanbul 1997.

KAYNAKLAR:

- Arat, R. Rahmeti., "Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı", Türkiyat Mecmuası, VI, 1939, s. 303.
- Aşıkpaşaoğlu Ahmed Aşıkı, Tevarih-i Al-i Osman, Düzenleyen N. Atsız Çiftçioğlu, İstanbul 1947.
- Ballance, S., "Early Turkish Buildings in Trabzon", Belleten, 113-116, 75, Ankara 1965.
- Bostan, H., XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1993.
- Bryer, A & Winfield, D., "Excursus on the Routes taken by Mehmed II in 1461 "The Byzantine Monuments and the Topography of the Pontos, Dumbarton Oaks Papers, I, Washington 1985, s. 60-67.
- Bryer, A & Winfield, D., "The Byzantine Monuments and the Topography of the Pontos", Dumbarton Oaks Papers, I, Washington, 1985.
- Bryer, A & Winfield, D., The Byzantine Monuments and Topography of The Pontos, C. I, "The City and District of Kerasus", Washington 1985.
- Bryer, A., "Greeks and Türkmens The Pontic Exeption", Dumbarton Oaks Papers, 29, 1975.
- Bryer, A., Ludovico da Bologna and the Georgian and Anatolian Embassy of 1460-1461, London, 1980.

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

- Dağtekin, H., "Rumeli Hisarı Hisar Beççesinde Yaptığım Kazı", VI. Türk tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara, 1967, s. 329-342.
- Doukas, Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks, An Annotated Translation of "Historia Turco-Byzantina" by Harry J. Magoulias, Detroit 1975.
- Ebersolt, J., Bizans İstanbul'u ve Doğu Seyyahları, Çeviren İ. Arda, İstanbul 1996.
- Ebubekir Tahrani, Kitab-ı Diyarbekriyye, Akkoyunlular Tarihi, Cilt II, Hazırlayan N. Lugal-F. Sümer, Ankara 1964.
- Edirneli Oruç Beğ, Oruç Beğ Tarihi, Hazırlayan N. Atsız, 1001 Temel Eser, İstanbul 1972.
- Emecen, F., ve diğerleri., Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, I. Cilt, Editör E. İhsanoğlu, İstanbul 1994.
- George Sphrantzes, The Fall of the Byzantine Empire 1401-1477, translated by M. Philippides, Amherst 1980.
- Giovan Battista Ramusio, "Discourse of Messer Giovan Battista Ramusio on the Writings of Giovan Mario Angiolello", A Narrative of Italian Travels in Persia in The Fifteenth and Sixteenth Centuries, ed. C. Grey, London 1873.
- Gyllius, P., İstanbul'un Tarihi Eserleri, Çeviren E. Özbayoğlu, İstanbul 1997.
- Hammer, J., Büyük Osmanlı Tarihi, Emir, III. Cilt. İstanbul.
- Held, J., Hunyadi: Legend and Reality, Newyork, 1985.
- Heyd, W., Histoire du Commerce du Levant au Moyen Age, Cilt II, Leipzig 1923.
- Hinz, W., Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd XV. Yüzyılda İran'ın Milli Bir Devlet Haline Yükselişi, Çev. T. Bıyıklıoğlu, Ankara 1992.
- Hoca Saadettin, Tacüt-Tevarih, Cilt III-IV, Hazırlayan İ. Parmaksızoğlu, İstanbul 1979.
- Imber, C., "Mahmud Pasha", EI2, VI.
- Imber, C., The Ottoman Empire 1300-1481, İstanbul 1990.
- İbn Kemal, Tevarih-i Al-i Osman VII. Defter, Hazırlayan Şerafettin Turan, Ankara 1991.
- İbn Kemal, Tevarih-i Âl-i Osman VIII. Defter, Hazırlayan Ahmet Uğur, Ankara 1997.
- İncalcık, H., "Ahmed Pasha, Gedik", EI2, I, 1956, s. 292-293.
- İncalcık, H., "İskender Beg", EI2, III, 1973, s. 138-140.
- İncalcık, H., -Oğuz, M., Gazavat-ı Sultan Murad B. Mehmed Han, Ankara 1989.
- İncalcık, H., "Tursun Beg, Historian of Mehmed the Conqueror's Time", Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, C. LXIX, 1977, s. 55-71.
- İncalcık, H., "Ottoman Methods of Conquest", Studia Islamica, II, 1954, s. 104-129.
- İncalcık, H., "Mehmed II", IA, İstanbul 1957, s. 506-535.
- İncalcık, H., "Osmanlı Tarihine Toplu Bakış", Osmanlı, Cilt I, Ankara 1999. s. 37-132.
- İncalcık, H., "The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City", The Ottoman Empire, Conquest, Organization, and Economy: Collected Studies, Variorum Reprints, London 1978.
- İncalcık, H., "The Re-building of Istanbul by Sultan Mehmed the Conqueror", Cultura Turcica, IV/1-2, 1967, s. 5-15.
- İncalcık, H., "Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığı'nın Osmanlı Tabiliğine Girmesi ve Ahidname Meselesi", Belleten, VIII/30, 1944 s. 185-229.
- İncalcık, H., -Anhegger, R., Kanunname-i Sultani Ber Muceb-i Örf-i Osmani II. Mehmed ve II. Bayezid Devirlerine Ait Yasakname ve Kanunnameler, Ankara 1956.
- İncalcık, H., Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I, 3. Baskı, Ankara 1995.

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

- İnalçık, H., Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi, İstanbul 1993.
- İnalçık, H., The Ottoman Empire The Classical Age 1300-1600, London 1997.
- İnalçık, H.-Quataert, D., An Economic And Social History of The Ottoman Empire, 1300-1914, Cambridge 1994.
- İnalçık, H. & Murphey, R., The History of Mehmed The Conqueror by Tursun Bey, Chicago 1978.
- İnan, K., "Bedestenlerin Türk ticari Mimarisindeki yeri ve Trabzon Bedesteni", OTAM 7, Ankara 1996, s. 119-134.
- İnan, K., "Osmanlılara Dair Layığı ile Değerlendirilmeyen Bir Kaynak: Konstantin Mihailoviç ve Eseri", 1. Türk Tarihi ve Edebiyatı Kongresi, 11-13 Eylül 1996, Manisa.
- İnan, K., A Summary and Analysis of the Tarih-i Ebü'l-Feth (History of the Father of Conquest) of Tursun Bey (1488), (Basılmamış Doktora tezi), Manchester 1993.
- Kırzioğlu, F., "1461' Turabuzon' Fethi Sırasında Fatih Sultan Mehmed'in Yaya Aştığı 'Bulgar Dağı' Neresidir?", VI. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 1967, s. 322-329.
- Kırzioğlu, F., Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi (1451-1590), Ankara 1993, s. 31.
- Konstantin Mihailoviç, Memoirs of a Janissary, translated by Benjamin Stolz. Historical commentary and notes by Svat Soucek, Ann Arbor 1975.
- Kritovoulos, History of Mehmed the Conqueror, translated by C. T. Riggs, Princeton 1954.
- Mehmed Neşri, Kitab-ı Cihannüma, Neşri Tarihi II. Cilt, Yayınlayanlar F. Reşit Unat-M. Altay Köymen, 3. Baskı, Ankara 1995. Miroğlu, İ., "Fetret Devrinden II. Bayezid'e Kadar Osmanlı Siyasi Tarihi", Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, 10. Cilt, İstanbul 1993. Nicolo Barbaro, Konstantiniye Muhasarası Ruznamesi 1453, Tercüme Ş. T. Diler, İstanbul 1953. Nimet Kurat, A., Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki Altın Ordu, Kırım ve Türkistan Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler, İstanbul 1940. Osmanlı, "Klasik Dönemde Osmanlı İktisadı", Cilt 3, Editör G. Eren, Ankara 1999. Ostrogorsky, G., Bizans Devleti Tarihi, Çeviren F. Işıltan, Ankara 1981. Pamuk, Ş., Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi, İstanbul 1999. Parmaksızoğlu, İ., "Kemal Reis", İA, VI, s. 567-568.
- Robert De Clari, İstanbul'un Zaptı (1204), Çeviren B. Akyavaş, Ankara 1994. Ruy Gonzales de Clavijo, Anadolu Orta Asya ve Timur (Embajada a Tamor lan), Tercüme Ö. R. Doğrul, İstanbul 1993. Secret Memoirs of A Renaissance Pope, The Commentaries of Aeneas Sylvius Piccolomini Pius II, An Abridgement, Translated by Florence A. Gragg, London, 1988. Setton, K. M., The Papacy and the Levant (1204-1571), II. Cilt, Philadelphia, 1978.
- Shukurov, R., "The Campaign of Shaykh Djunayd Safawi Against Trebizond (1456 AD/860 H)", Byzantine and Modern Greek Studies, C. 17, Birmingham, 1993, s. 127-140. Sümer, F., Çepniler-Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde Önemli Rol Oynayan Oğuz Boyu, İstanbul 1992. Sümer, F., Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türkleri'nin Rolü, Ankara 1976. Tabakoğlu, A., Türk İktisat Tarihi, İstanbul 1997. Taneri, A., Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Döneminde Vezir-i Âzamlık (1299-1453), İzmir 1997. Tansel, S., Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti, Ankara 1999. Tansel, S., Sultan II. Bayezid'in Siyasi Hayatı, İstanbul 1966. Tekindağ, Ş., "Mahmud Paşa", İA, VII. Tekindağ, Ş., "Bayezid II'nin Tahta Çıkışı Sırasında İstanbul'da Vukua Gelen Hadiseler Üzerine Notlar", TD, X/14, 1959, s. 85-96. Tekindağ, Ş., "II. Bayezid Devri'nde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi ve İlk Osmanlı Memluk Savaşları", Belleten, XXXI/123, 1967, s. 345-373.
- Tezkire-i Sehi, Haz. M. Şükrü, İstanbul, 1325. The Siege of Constantinople 1453: Seven Contemporary Accounts, Translated by J. R. Melville Jones, Amsterdam 1972. Turan, Ş., "Hersekzade Ahmed Paşa", DİA, Cilt 17, İstanbul 1998, s. 235-237. Tursun Bey, Tarih-i Ebü'l-Feth, Hazırlayan: A. Mertol Tulum, İstanbul 1977.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, "Fatih Sultan Mehmed'in Vezir-i Âzamlarından Mahmud Paşa ile Şehzade Mustafa'nın Araları Neden Açılmıştı", Belleten, XXVIII/112, 1964, s. 719-728. Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Çandarlı Vezir Ailesi, Ankara 1998. Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Osmanlı Tarihi, I. Cilt, Ankara 1982.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Osmanlı Tarihi, II. Cilt, Ankara 1983.
- Woods, J., The Aqqyunlu: Clan, Confederation, Empire, Minneapolis & Chicago 1976.
- Yeorgios Francis, Şehir Düştü! Bizanslı Tarihçi Francis'den İstanbul'un Fethi, Çeviren K. Dinçmen,

FATİH SULTAN MEHMED-İSTANBUL'UN FETHİ VE ETKİLERİ

İstanbul 1993.Yücel, Y., Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I, Ankara 1991.